

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΟΙ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΣΤΑ
ΙΣΛΑΜΙΚΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ**

ΓΕΡΑΝΙΟΥ ΙΩΑΝΝΗΣ, ΓΕΡΑΝΙΟΥ ΧΡΗΣΤΟΣ, ΧΑΡΚΟΠΛΙΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ

ΠΑΤΡΑ 2013

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το θέμα της παρούσας πτυχιακής εργασίας είναι η ανάλυση των χρηματοδοτικών οργανισμών στα Ισλαμικά οικονομικά. Οι Ισλαμικοί χρηματοδοτικοί οργανισμοί, διαφέρουν σε πολλά σημεία από τούς αντίστοιχους συμβατικούς-Δυτικούς. Αυτό συμβαίνει διότι η κοινωνία στις Ισλαμικές χώρες βασίζεται στη θρησκεία. Έτσι έχει δημιουργηθεί ένα οικονομικό μοντέλο που στηρίζεται και αυτό στο Κοράνι και στις αρχές της Ισλαμικής θρησκείας γενικότερα. Η βασική διαφορά μεταξύ συμβατικών και Ισλαμικών χρηματοδοτικών οργανισμών είναι το γεγονός ότι στο Ισλαμικό χρηματοοικονομικό σύστημα απαγορεύεται η είσπραξη και πληρωμή οποιασδήποτε εγγυημένης απόδοσης όπως είναι ο τόκος.

Αρχικά είναι σημαντικό να γίνει μια εισαγωγή στο τι είναι γενικά τράπεζα. Στη συνέχεια ακολουθεί μια ιστορική αναδρομή από την ίδρυση και εμφάνιση των πρώτων τραπεζικών ιδρυμάτων μέχρι σήμερα. Τέλος, παραθέτουμε μια αναλυτική διάκριση των τραπεζών σε Εκδοτικές και Εμπορικές.

Στο δεύτερο μεγάλο κεφάλαιο της εργασίας αναφερόμαστε σε αυτή καθ'αυτή τη θρησκεία του Ισλάμ. Αναλύουμε την Ισλαμική Πίστη και τις Αρχές στις οποίες διέπεται. Είναι υποχρεωτικό να αναφερθούμε επίσης στον Προφήτη Μωάμεθ και στη ζωή του. Στη συνέχεια αυτού του κεφαλαίου εξηγούμε πως η οικονομία και οι χρηματοδοτικοί οργανισμοί επηρεάζονται από τη θρησκεία του Ισλάμ. Τέλος κάνουμε μια ιστορική αναδρομή της Ισλαμικής Τραπεζικής και αναφέρουμε τους σημαντικότερους σταθμούς των χρηματοπιστωτικών οργανισμών.

Στο τρίτο και σημαντικότερο κεφάλαιο γίνεται περιγραφή και ανάλυση της Ισλαμικής Τραπεζικής. Αρχικά αναφέρουμε τις αρχές της Ισλαμικής τραπεζικής και αναλύουμε ένα προς ένα τα χρηματοοικονομικά εργαλεία που επιτρέπονται στους Ισλαμικούς χρηματοδοτικούς οργανισμούς. Στη συνέχεια γίνεται ανάλυση όλων των επιτρεπτών επενδυτικών μέσων. Ακόμα έχουμε μια σύντομη ανάλυση της ρευστότητας και τι λύσεις υπάρχουν για την διαχείριση της. Τέλος στο κεφάλαιο αυτό περιγράφουμε τους κινδύνους που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι Ισλαμικοί χρηματοδοτικοί οργανισμοί και αναλύουμε κάποιους από αυτούς. Επίσης παρουσιάζονται και αναλύονται σύντομα οι μορφές των ισλαμικών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων.

Το τελευταίο κεφάλαιο αναφέρεται αρχικά στη διαχείριση διαφόρων λογιστικών γεγονότων και καταστάσεων και στη συνέχεια γίνεται ανάλυση του Οργανισμού Λογιστικής και Ελεγκτικής των Ισλαμικών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων ως προς την δομή τις δραστηριότητες και τη θέση του στην Ισλαμική Οικονομία.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

i.	ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
ii.	ΤΡΑΠΕΖΕΣ.....	9
	ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΓΙΑ ΤΡΑΠΕΖΕΣ.....	9
	ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΤΡΑΠΕΖΩΝ	12
iii.	ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΙΣΛΑΜ	17
	ΙΣΛΑΜΙΚΗ ΠΙΣΤΗ	17
iv.	ΙΣΛΑΜ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.....	30
	Ιστορία της Ισλαμικής Τραπεζικής.....	32
	Σημαντικοί Ιστορικοί Σταθμοί της Ισλαμικής Τραπεζικής και των Χρηματοπιστωτικών Οργανισμών	34
v.	ΙΣΛΑΜΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ.....	36
	Καταγωγή	37
	Ισλαμικές τράπεζες τον 20 ^ο Αιώνα.....	38
	Αρχές Ισλαμικής Τραπεζικής.....	39
vi.	ΕΠΙΤΡΕΠΤΑ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ.....	45
	Πωλήσεις με τη μέθοδο cost-plus (Murabaha ή Μουραμπαχά).....	46
	Επενδυτικοί λογαριασμοί καταμερισμού κερδών(Mudaraba ή Μουνταραμπά)	47
	Συμβόλαια μελλοντικής εκπλήρωσης και δικαιώματα προαίρεσης	51
	Salam (Σαλάμ)	51
vii.	ΕΠΙΤΡΕΠΤΑ ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΑ ΜΕΣΑ.....	55
	Μετοχές.....	55
	Επενδυτικά χαρτοφυλάκια	55
viii.	ΔΙΑΧΕΙΡΗΣΗ ΡΕΥΣΤΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ	63
	Ισλαμικές λύσεις για την διαχείριση της ρευστότητας.....	63
	Εξασφαλισμένο murabaha/βραχυπρόθεσμη εμπορική χρηματοδότηση	63
ix.	ΔΙΑΧΕΙΡΗΣΗ ΚΙΝΔΥΝΩΝ	66
	Κίνδυνος ρευστότητας	67
	Πιστωτικός κίνδυνος	67

x.	ΜΟΡΦΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ.....	69
	Μετατροπή μιας συμβατικής τράπεζας σε ισλαμική τράπεζα.....	69
	Ισλαμικά επενδυτικά παράθυρα	71
	Οργανισμοί του Ισλαμικού χρηματοδοτικού κλάδου.....	73
	Ισλαμική Τράπεζα Ανάπτυξης.....	73
xi.	Η ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΣΤΟ ΙΣΛΑΜ.....	80
	Διαφωνίες λογιστικής διαχείρισης	80
	Οργανισμός Λογιστικής και Ελεγκτικής των Ισλαμικών.....	82
	Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων.....	82
xii.	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α.....	95
xiii.	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β.....	97

i. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το οικονομικό σύστημα στο Ισλάμ, για τους περισσότερους μουσουλμάνους, πληρεί όλες τις προϋποθέσεις έτσι ώστε μέσα από αυτό να υπάρχει η πνευματική και η υλική ευημερία του ατόμου και της κοινωνίας. Με το πέρασμα των αιώνων, η ανάπτυξη ενός ισλαμικού οικονομικού μοντέλου, βασισμένου στις αρχές της ελεύθερης αγοράς, υπήρξε ένας από τους πιο σημαντικούς παράγοντες στην ικανότητα του Ισλάμ να υπερβεί γεωγραφικούς, πολιτικούς και εθνικούς φραγμούς.

Αναγνωρίζοντας τις ανθρώπινες αδυναμίες απέναντι στην εξουσία και στα υλικά αγαθά και τις καταστροφικές τους συνέπειες μέσα στην κοινωνία, εάν οι υλιστικές παρορμήσεις του ατόμου δεν ελέγχονταν εκούσια, το Ισλάμ ακολούθησε ένα νέο μοντέλο εισάγοντας συγκεκριμένους κανόνες που διασφαλίζουν ένα ελάχιστο επίπεδο οικονομικής δικαιοσύνης για όλα τα στρώματα της ισλαμικής κοινωνίας.

Η κύρια αιτία της κοινωνικής και οικονομικής αστάθειας που προσδιορίζεται στο Κοράνι είναι η Ρίμπα (τοκογλυφία), που μεταφράζεται συνήθως ως «τόκος» (και σε γενικές γραμμές είναι παρόμοια με την έννοια που είχε υιοθετήσει η Χριστιανική Εκκλησία μέχρι πριν από λίγους αιώνες).

Επιπρόσθετες σημαντικές απαγορεύσεις και κατευθυντήριες γραμμές εισήχθησαν προκειμένου να προστατεύσουν την ευημερία της κοινωνίας χωρίς να απειληθούν ο ρόλος και τα δικαιώματα των επιχειρηματιών.

Το βασικό πλαίσιο για το ισλαμικό χρηματοοικονομικό σύστημα είναι μια σειρά κανονισμών και νόμων γνωστών ως Sharia (Σάρια), η οποία πηγάζει κυρίως από το Κοράνι και το Sunnah (Σούννα), δηλαδή, τις πράξεις και παραδόσεις του προφήτη Μωάμεθ.

Σύμφωνα με το Ισλάμ οι ανθρώπινες πράξεις διαχωρίζονται σε halal ή χαλάλ (καλές και επιτρεπόμενες) και haram ή χαράμ (κακές και απαγορευμένες). Αυτό ισχύει και για τα χρήματα που όταν κερδίζονται με καλούς τρόπους ολόκληρη η κοινωνία ωφελείται. Έτσι, ο σκοπός της ισλαμικής χρηματοοικονομικής είναι να εξασφαλίσει ότι τα έσοδα είναι halal.

Εάν κάποιος θέλει να δώσει τις βασικές αρχές του ισλαμικού χρηματοοικονομικού συστήματος μπορεί να πει ότι είναι η απαγόρευση της είσπραξης και πληρωμής οποιασδήποτε εγγυημένης απόδοσης όπως είναι ο τόκος με σκοπό την αποθάρρυνση της επικίνδυνης κερδοσκοπικής συμπεριφοράς. Επενδύσεις επιτρέπονται μόνο σε τομείς εγκεκριμένους από τους κανονισμούς της Sharia.

Ήταν φανερό ότι οι ηθικοί κανόνες που όρισε η Σαρία, θα μπορούσαν να δημιουργήσουν μία αυτόματη ισορροπία μεταξύ οικονομικής και κοινωνικής δικαιοσύνης και συνεπώς να διατηρηθεί έτσι η σταθερότητα στους κόλπους του συστήματος.

Οι οικονομικές συναλλαγές που βασίζονται στην κατοχή υλικών αγαθών από πωλητές και αγοραστές διασώζονταν στον ισλαμικό κόσμο μέχρι πρόσφατα, ιδίως σε απόμακρες περιοχές τις οποίες είχε παραμελήσει το συμβατικό τραπεζικό σύστημα. Επιπλέον το συμβατικό τραπεζικό σύστημα δεν είχε ανοσία σε παραδοσιακά ισλαμικά οικονομικά και χρηματιστηριακά εργαλεία τα οποία δανείστηκε. Στο μυαλό έρχεται η αγγλική λέξη «τσεκ» (επιταγή). Προέρχεται από την αραβική λέξη Σουκ (πληθυντικός Σουκούκ) που αντιστοιχεί σε ένα συμβόλαιο μεταξύ δύο νοημόνων πλευρών.

Εγγενής τόσο στο συμβατικό όσο και στο ισλαμικό τραπεζικό σύστημα είναι η έννοια της χρηματοοικονομικής μεσολάβησης. Σκοπός και στις δύο περιπτώσεις είναι η ενεργοποίηση του οικονομικού συστήματος με τη μεταφορά χρημάτων από μονάδες πλεονασματικών καταθέσεων σε μονάδες ελλειμματικών καταθέσεων, συμπεριλαμβανομένων νοικοκυριών, επιχειρήσεων, κυβερνήσεων.

Και στα δύο συστήματα με το πέρασμα του χρόνου αναπτύχθηκαν κανόνες ηθικής που πηγάζουν από τις ιδιαίτερες ιστορικές και ηθικές αρχές του κάθε συστήματος. Καθώς το υλικό και πνευματικό περιβάλλον εξελίσσονταν, αμφότερα γνώρισαν ηθικές αλλαγές και προσαρμογές. Οι συμβατικές τραπεζικές συναλλαγές που βασίζονται στην καπιταλιστική ιδεολογία, η οποία εμπεριέχει τον τόκο ως θεμελιώδες στοιχείο της επιτυχίας της, κυριαρχούν σήμερα στην οικονομική ζωή παγκοσμίως.

Εν τούτοις, σε αντίθεση με το ισλαμικό τραπεζικό σύστημα, το συμβατικό είναι αποξενωμένο από τους καταθέτες – οι καταθέτες αποποιούνται του δικαιώματός τους να διαχειρίζονται τις περιουσίες τους και εκχωρούν το δικαίωμα αυτό στα τραπεζικά ιδρύματα. Τα συμβατικά τραπεζικά ιδρύματα συσσωρεύουν τα κέρδη τους από την αποκλειστική διαχείριση των

χρημάτων των καταθετών τους, βασικά ως προϊόν που επιφέρει απόδοση λόγω του παράγοντα χρόνου. Τα κέρδη αποδίδονται μόνο στους μετόχους, ενώ οι ζημιές είναι εις βάρος των καταθετών.

Αυτό το σύστημα βασίζεται σχεδόν αποκλειστικά στο κριτήριο της οικονομικής αποδοτικότητας και αναγνωρίζεται και στηρίζεται σθεναρά από τις κυβερνήσεις, τη βιομηχανία, το δημόσιο, τα πανεπιστήμια και τους πολιτικούς θεσμούς ανά τον πλανήτη. Το ισλαμικό τραπεζικό σύστημα έχει τα αντίθετα χαρακτηριστικά.

Είναι αυταπόδεικτο πως καθώς ο ηθικός σταθεροποιητικός μηχανισμός εξασθενούσε, το σύστημα του επιτοκίου ενισχυόταν. Αυτή η εξέλιξη ήταν περισσότερο αισθητή στον ισλαμικό κόσμο, τουλάχιστον μέχρι την αρχή του τελευταίου τετάρτου του 20ού αιώνα, την περίοδο της πρώτης αύξησης της τιμής του πετρελαίου. Ωστόσο κλιμακώθηκε θεαματικά μετά τις επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου στο Παγκόσμιο Κέντρο Εμπορίου. Το επακόλουθο κύμα ισλαμοφοβίας που διαπτόισε τους νόμους και τις ρυθμίσεις πολλών χωρών παρήγαγε μία ρεβιζιονιστική αντίδραση στον ισλαμικό κόσμο.

Η αναζήτηση ασφαλέστερων εναλλακτικών οδήγησε στην εκ νέου ανακάλυψη του εν υπνώσει ισλαμικού οικονομικού μοντέλου και στην άνοδο του ισλαμικού τραπεζικού συστήματος ως εναλλακτικό απέναντι στο συμβατικό τραπεζικό σύστημα.

Οι ηθικοί κανόνες που είναι ενσωματωμένοι στο ισλαμικό χρηματοοικονομικό σύστημα, οι οποίοι διέπουν τις οικονομικές και χρηματιστηριακές συναλλαγές, περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων την ελευθερία της σύμβασης, την προστασία από τη Ρίμπα (τοκογλυφία), την προστασία από το Αλ-Γκαράρ (το υπέρμετρο ρίσκο), την προστασία από το αθέμιτο εισόδημα (τζόγος), την προστασία από τη χειραγώγηση των τιμών, το δικαίωμα της δίκαιης συναλλαγής, το δικαίωμα της ισότιμης και ακριβούς πληροφόρησης, την προστασία από το Νταράρ (ζημία/βλάβη) και προάγει τη συνεργασία και αμοιβαία αλληλεγγύη. Αυτή η εναλλακτική στο συμβατικό τραπεζικό σύστημα είχε μία αναπάντεχα θετική επίδραση σε μία ευρεία γκάμα οικονομικών οργανισμών παγκοσμίως. Στη διάρκεια των τελευταίων τεσσάρων δεκαετιών το ισλαμικό τραπεζικό σύστημα κατέγραψε έναν θεαματικό ρυθμό ανάπτυξης σε γεωγραφικό, δομικό και οικονομικό επίπεδο.

Σήμερα λειτουργούν 267 ισλαμικές τράπεζες σε 45 χώρες και διαχειρίζονται περισσότερα από 262 δισεκατομμύρια δολάρια σε κεφάλαια, με μέσο ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης της τάξης του 12%. Τα κεφάλαιά τους έχουν φτάσει τα 201 δισεκατομμύρια δολάρια, με μέσο ρυθμό ανάπτυξης της

τάξης του 23% και κέρδη που κατά μέσο όρο κυμαίνονται γύρω στο 11% ετησίως. Αξίζει να σημειωθεί ότι 300 συμβατικές τράπεζες, συμπεριλαμβανομένων πολλών διεθνών τραπεζών, προσφέρουν ισλαμικά τραπεζικά προϊόντα. Εκτιμάται επίσης ότι μέσα στην επόμενη δεκαετία το ισλαμικό τραπεζικό σύστημα θα διαχειρίζεται περίπου το 50% των καταθέσεων στον ισλαμικό κόσμο, καθώς η εμπιστοσύνη σε αυτού του τύπου χρηματοπιστηριακές διαμεσολαβήσεις αυξάνεται.

Η πρόσφατη χρηματοπιστηριακή και τραπεζική κρίση έδωσε μεγαλύτερη ώθηση στην αναζήτηση ασφαλέστερων εναλλακτικών, καθώς διάφορα οικονομικά στοιχεία επιβεβαιώνουν την εγκυρότητα δύο συμπερασμάτων ευνοϊκών για το ισλαμικό τραπεζικό σύστημα. Το πρώτο είναι ότι οι ισλαμικές τράπεζες υπέστησαν μικρότερο πλήγμα σε σύγκριση με τις συμβατικές και το δεύτερο είναι η γενική αίσθηση ότι οι συμβατικές τράπεζες προκαλούν μία σοβαρή οικονομική αδικία, εφόσον θεωρούνται ιδρύματα που οδηγούν στην ιδιωτικοποίηση των κερδών και στην παγκοσμιοποίηση των ζημιών. Οι καταθέτες στο ισλαμικό τραπεζικό σύστημα, σε αντίθεση με τους καταθέτες στις συμβατικές τράπεζες, θεωρούνται ως συνιδιοκτήτες (Ραμπ Μαλ) και συνεπώς έχουν μερίδιο στα κέρδη και τις ζημίες των οικονομικών δραστηριοτήτων του ιδρύματος

ii. ΤΡΑΠΕΖΕΣ

Τράπεζες είναι επιχειρήσεις, οι οποίες στα πλαίσια του κοινωνικού καταμερισμού των έργων αναλαμβάνουν χρηματοπιστωτικές υποχρεώσεις έναντι τρίτων. Οι τράπεζες είναι δυνατόν να είναι ή Δημόσιες ή Μεικτές, ανάλογα αν ο φορέας τους είναι Ν.Π.Δ.Δ . ή Ν.Π.Ι.Δ ή και τα δυο. Φυσικά ή νομικά πρόσωπα μπορούν να ασκούν επί μέρους Τραπεζικές εργασίες, όμως δεν μπορούν να χρησιμοποιούν την επωνυμία «Τράπεζα» ή «Τραπεζίτης» Ν.5076/1931. Η ρύθμιση αυτή ισχύει από το 1931, άμεσος μετά την μεγάλη οικονομική κρίση και αποσκοπεί στην αποφυγή παραπλάνησης των πολιτών, από το κύρος που προσδίδει σε μια επιχείρηση η λέξη «Τράπεζα».

Η ονομασία των επιχειρήσεων που ασχολούνται με το χρήμα ως Τράπεζες, προήλθε από τα τραπέζια στα οποία από τον μεσαίωνα πραγματοποιούνταν οι πρώτες «τραπεζικές εργασίες».

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΓΙΑ ΤΡΑΠΕΖΕΣ

Πρόγονος του χρήματος κατά χρονολογική σειρά είναι τα νομισματοκοπεία πρώτον και οι τράπεζες δεύτερον. Η καταγωγή των τραπεζών ανατρέχει στα βάθη της ιστορίας. Γνωρίζουμε ότι στην αρχαία Βαβυλώνα και την Αίγυπτο, κυρίως από την εποχή των Πτολεμαίων και μεταγενέστερα πραγματοποιούνταν τραπεζικές εργασίες με την έννοια της φύλαξης χρημάτων και αντικειμένων από πολύτιμα μέταλλα ή χορήγησης δανείων. Μάλιστα η οικονομική ανάπτυξη της Αιγύπτου κατά την Αλεξανδρινή περίοδο αποδίδεται στην ανάπτυξη Τραπεζών και την πτώση του επιτοκίου. Στην Αρχαία Ελλάδα τις τραπεζικές εργασίες τις εκτελούσαν οι «αργυραμοιβοί», οι οποίοι χορηγούσαν δάνεια με τόκο και για αυτό έχαιραν εκτιμήσεως από τους πολίτες και τα διάφορα ιερά όπως της Δήλου, των Δελφών, της Ελευσίνας κ.λπ. τα οποία ανελάμβαναν με αμοιβή την φύλαξη χρημάτων και πολύτιμων αντικειμένων αλλά και τον δανεισμό.

Με την επέκταση του Ρωμαϊκού Κράτους, ιδίως τους πρώτους αιώνες μ.Χ. η Ρώμη γίνεται και το οικονομικό κέντρο της ανθρωπότητας και για αυτό συγκεντρώθηκε εκεί ο πλούτος σχεδόν όλου του γνωστού κόσμου και αναπτύχθηκαν σημαντικά οι «τραπεζικές εργασίες» και το τραπεζικό

επάγγελμα, ιδίως η χορήγηση δανείων για την διεξαγωγή εμπορίου το οποίο ακμάζει λόγω της καταπολέμησης της πειρατείας αλλά και της αναπτύξεως της Βιοτεχνίας.

Κατά την διάρκεια του μεσαίωνα στην Δύση οι «Τράπεζες» παρήκμασαν καθώς αφενός οι διεθνείς εμπορικές συναλλαγές έγιναν πιο επικίνδυνες από τους πειρατές οι οποίοι έλεγχαν το μεγαλύτερο μέρος της Δυτικής Μεσογείου και μειώθηκαν, αφετέρου η τοκοδοσία ήρθε σε αντίθεση με την χριστιανική αντίληψη περί τοκογλυφίας. Έτσι η οικονομία παρήκμασε και ονομάστηκε «κλειστή-αγροτική».

Κατά τον 13ο , 14ο , 15ο αιώνα στην Δύση αρχίζει να αναπτύσσεται τόσο η βιοτεχνία όσο και το εμπόριο, κυρίως στην Γένουα, την Βενετία και την Φλωρεντία που απέκτησαν πολλά προνόμια από το Βυζάντιο. Η συσσώρευση αυτή κεφαλαίου οδήγησε στη δημιουργία περισσότερων από εκατό τραπεζών και μεγαλύτερη ανάπτυξη της βιοτεχνίας. Στην Φλωρεντία συγκεντρώθηκε τεράστιος πλούτος και έγινε το κέντρο αγοράς χρήματος. Όχι μόνο για την Ιταλία αλλά και για την Ανατολή. Εκεί αναπτύχθηκε ο πρώτος μεγάλος οίκος τραπεζών. Ο Οίκος των Μένδικων. Ο οποίος δανείζει όχι μόνο σε ιδιώτες αλλά και σε πρίγκιπες και κράτη.

Η πτώση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας μεταφέρει το οικονομικό κέντρο της ανθρωπότητας στη Δύση, όπου δημιουργήθηκαν υποδομές για οικονομική ανάπτυξη. Η διάδοση του «Μερκαντισμού», η ανακάλυψη νέων χωρών και η εισροή τεράστιων ποσοτήτων αγαθών και πολύτιμων μετάλλων, καθώς και η διαφοροποίηση των θρησκευτικών απόψεων ως προς το κέρδος και την τοκοδοσία είναι κάποιοι από τους κυριότερους παράγοντες που έδωσαν ώθηση στην οικονομική ανάπτυξη της Ευρώπης η οποία προϋποθέτει ανάπτυξη και του Τραπεζικού Συστήματος. Την εποχή εκείνη αναπτύσσονται οι τράπεζες όπως τις γνωρίζουμε σήμερα σε όλα τα μεγάλα οικονομικά και διαμετακομιστικά κέντρα της Δύσης με αντικείμενο βέβαια πολύ περιορισμένο από το σημερινό .

Οι μεγάλες ανάγκες για χρήμα το οποίο απαιτείτο κατά την εποχή των ανακαλύψεων για εξοπλισμό των αποστολών, την οργάνωση και συγκρότηση αποικιών ως και την δημιουργία μεγάλων για την εποχή εταιριών όπως η Ολλανδική Εταιρεία Ανατολικών Ινδιών (*Vereenigde Oostindische Compagnie* ή VOC στα [παλαιά Ολλανδικά](#), κυριολεκτικά "Ενωμένη Εταιρεία Ανατολικών Ινδιών")κ.λπ. οι οποίες θα ασκούσαν εξωτερικό εμπόριο, προϋπέθεταν την ανάπτυξη δυναμικής και ευέλικτης αγοράς χρήματος. Τον ρόλο αυτό ανέλαβαν οι Τράπεζες και οι Τραπεζίτες.

Κάθε Τράπεζα μπορούσε ανεξέλεγκτα έναντι του κεφαλαίου το οποίο διέθετε, να εκδίδει γραμμάτια τα οποία ετίθεντο σε κυκλοφορία μέσω παραχώρησης δανείων, προς ιδιώτες ή το κράτος. Όσο η Τράπεζα δεν έκανε κατάχρηση στην έκδοση γραμματίων ή όλοι οι κάτοχοι τους δεν προσέτρεχαν σε άμεση εξόφληση τους, η τράπεζα λειτουργούσε επικερδώς για τους ιδιοκτήτες της και επωφελοώς την οικονομία.

Όταν όμως οι τράπεζες είτε για να αυξήσουν τα κέρδη τους είτε για να διευκολύνουν τους άρχοντες εξέδιδαν τραπεζικά γραμμάτια πολύ μεγαλύτερης αξίας από την αξία των υπαρχόντων κεφαλαίων (πολύτιμα μέταλλα) και οι κάτοχοι των γραμματίων αυτών απαιτούσαν την άμεση εξόφληση τους, τότε η τράπεζα βρισκόταν σε αδυναμία ανταλλαγής των γραμματίων της με πολύτιμα μέταλλα και κατέρρεε οικονομικά με συνεπακόλουθο την οικονομική καταστροφή χιλιάδων πολιτών, πολλές φορές μάλιστα, ανάλογα με το μέγεθος της τράπεζας και της δημόσιας οικονομίας αφού έμεναν με «χαρτιά» χωρίς καμία αξία.

ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΤΡΑΠΕΖΩΝ

Η σημαντικότερη διάκριση των τραπεζών γίνεται ανάλογα με το αν δικαιούνται να εκδίδουν τραπεζογραμμάτια και επί καταναγκαστικής κυκλοφορίας χαρτονομίσματα ή όχι, σε «Εκδοτικές» και «Εμπορικές» Τράπεζες. Όπως είδαμε και προηγουμένως, παλιότερα, όταν ίσχυαν μεταλλικά νομισματικά συστήματα όλες οι τράπεζες δικαιούταν να εκδίδουν τραπεζογραμμάτια. Σήμερα που ισχύει καταναγκαστική κυκλοφορία (διευθυνόμενο νομισματικό σύστημα), το εκδοτικό προνόμιο παραχωρείται από το κράτος κατά κανόνα σε μια μόνο Τράπεζα. Στην Χώρα μας, από το έτος 1928, εκδοτική τράπεζα είναι η Τράπεζα της Ελλάδος. Υπέρ της άποψης να μην υφίστανται περιορισμοί στην εκδοτική δραστηριότητα των τραπεζών ετάχθησαν πολλοί Οικονομολόγοι, με το επιχείρημα ότι οι τράπεζες δεν θα έκαναν κατάχρηση του εκδοτικού τους προνομίου γιατί θα οδηγούνταν σε χρεοκοπία. Άλλοι οικονομολόγοι όπως ο D.Ricardo ήταν αντίθετοι διότι υποστήριζαν ότι οι συνέπιες στην οικονομία μιας χώρας από την ανεξέλεγκτη έκδοση τραπεζογραμμάτων είναι πολύ σημαντικές και η διαταραχή των συναλλαγών τόσο ουσιώδης ώστε να επιβάλλεται ο έλεγχος της έκδοσης τραπεζογραμμάτων από το κράτος.

Άλλη διάκριση των τραπεζών γίνεται ανάλογα με τον ειδικότερο κλάδο της οικονομικής τους δραστηριότητας. Έτσι διακρίνονται σε αγροτικές, ναυτιλιακές, κτηματικές εμπορικές κ.λπ.

Οι Τραπεζικές επιχειρήσεις διακρίνονται επίσης σε: Κρατικές όταν έχουν ως αποκλειστικό τους μέτοχο το κράτος ή Νομικά Πρόσωπα Δημόσιου Δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.). Σε Ιδιωτικές όταν οι μέτοχοι είναι Ν.Π.Ι.Δ. και σε Μεικτές όταν στο κεφάλαιο τους μετέχουν ιδιώτες είτε σε ολόκληρο κύκλο των δραστηριοτήτων τους είτε σε ορισμένους τομείς συμπεριφέρονται με «υπερτέραν βούληση» ασκώντας παραχωρημένη δημόσια εξουσία.

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΤΡΑΠΕΖΩΝ

1. Εκδοτικές Τράπεζες

Οι Εκδοτικές Τράπεζες αποτελούσαν παλαιότερα τα όργανα με τα οποία το κράτος άκουσε την νομισματική πολιτική. Σήμερα η τάση στις ανεπτυγμένες οικονομικά χώρες είναι να αυτονομούνται οι κεντρικές εκδοτικές τράπεζες ώστε να καταστρώνουν οι ίδιες και να εφαρμόζουν την εκάστοτε κατάλληλη νομισματική πολιτική. Οι κυριότερες λειτουργίες των Κεντρικών Εκδοτικών Τραπεζών όπως είναι η «Τράπεζα της Ελλάδος» είναι: α) Να εκδίδουν το νόμισμα.

β) Να εκτελεί κατ'αποκλειστικότητα τις εισπράξεις και πληρωμές του δημοσίου

γ) Να ασκεί την συναλλαγματική πολιτική του κράτους ελέγχοντας την εισροή και εκροή συναλλάγματος, προσδιορίζοντας την τιμήν του κ.λπ. και να διαχειρίζεται τα συναλλαγματικά αποθέματα του.

δ) Να λειτουργεί ως τραπεζίτης των Τραπεζών.

ε) Να απευθύνει συστάσεις και οδηγίες για όλο το Τραπεζικό σύστημα.

στ) Να εφαρμόζει την νομισματική πολιτική της χώρας.

Σήμερα την νομισματική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης διαμορφώνει και εφαρμόζει η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών όπου ανάμεσα τους βρίσκεται και η Τράπεζα της Ελλάδος. Κάθε Εθνική Κεντρική Τράπεζα εφαρμόζει τις αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας στην αντίστοιχη χώρα.

Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (Ε.Κ.Τ.)

Η Ε.Κ.Τ. ιδρύθηκε το 1998 με βάση την συνθήκη ίδρυσης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Έτσι ιδρύθηκε μια νέα τράπεζα με την πείρα και την αξιοπιστία των Εθνικών Ευρωπαϊκών Κεντρικών Τραπεζών των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η Ε.Κ.Τ. αποτελείται από τρία βασικά όργανα. Πρώτον, το Γενικό Συμβούλιο το οποίο συγκροτούν ο Πρόεδρος και ο Αντιπρόεδρος της Ε.Κ.Τ. και Διοικητές έως και 15 εθνικών κεντρικών Τραπεζών των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Δεύτερον το Διοικητικό Συμβούλιο που αποτελείται από τα έξι μέλη της εκτελεστικής επιτροπής και τους 12 διοικητές των Εθνικών Κεντρικών Τραπεζών της Ευρωζώνης. Το Διοικητικό Συμβούλιο αποτελεί το ανώτατο όργανο της Ε.Κ.Τ. το οποίο χαράσσει την Νομισματική πολιτική που πρέπει να ακολουθούν τα κράτη-μέλη της Ευρωζώνης. Το τρίτο όργανο της Ε.Κ.Τ. είναι η Εκτελεστική Επιτροπή που απαρτίζεται από τον Πρόεδρο, τον Αντιπρόεδρο της Ε.Κ.Τ. και άλλα τέσσερα μέλη που διορίζονται με κοινή συμφωνία των κυβερνήσεων των χωρών της ζώνης του Ευρώ. Η κύρια αρμοδιότητα της Εκτελεστικής Επιτροπής είναι να επιβλέπει και να συντονίζει την εφαρμογή της νομισματικής πολιτικής από τις Κεντρικές Τράπεζες των χωρών μελών.

2. Εμπορικές Τράπεζες

Στην σύγχρονη οικονομία, όπου έχει διαχωριστεί πλήρως η ιδιότητα του αποταμιευτή και του επενδυτή, η σημασία των Εμπορικών Τραπεζών είναι πρωταρχικής σημασίας. Οι Εμπορικές Τράπεζες, έναντι κάποιου επιτοκίου, αφενός δέχονται καταθέσεις ιδιωτών και Νομικών Προσώπων Ιδιωτικού Δικαίου (Ν.Π.Ι.Δ.) αφετέρου παρέχουν πιστώσεις, έναντι μεγαλύτερου

επιτοκίου στις επιχειρήσεις ή άλλα φυσικά ή νομικά πρόσωπα. Η αποδοχή καταθέσεων και η χορήγηση πιστώσεων αποτελούν την βασικότερη κατηγορία τραπεζικών εργασιών.

Υπάρχουν πολλά είδη λογαριασμών καταθέσεων και πιστώσεων. Οι κυριότεροι λογαριασμοί καταθέσεων είναι: α) οι καταθέσεις όψεως, πρόκειται για καταθέσεις που κινούνται υπό καταθέσεις με επιταγές και αποφέρουν μικρό τόκο. β) οι καταθέσεις ταμειυτηρίου, γ) Προθεσμιακές Καταθέσεις κ.λπ.

Οι παρεχόμενες από τις τράπεζες Πιστώσεις διακρίνονται:

A) Ανάλογα με τον χρόνο διάρκειας τους, σε βραχυπρόθεσμες οι οποίες χρησιμοποιούνται για κεφάλαια κίνησης και σε μακροπρόθεσμες πιστώσεις οι οποίες χρησιμοποιούνται για κεφάλαια εγκατάστασης ή επέκτασης των δανειοδοτούμενων επιχειρήσεων.

B) Ανάλογα με τις εγγυήσεις τις οποίες παρέχουν οι δανειολήπτες, για χορηγήσεις εξασφαλισμένες με εμπράγματα ασφάλεια, όταν δηλαδή οι πιστολήπτες παρέχουν στην τράπεζα προσημείωση ή υποθήκη επί ακινήτων τους, ή ενέχυρα επί κινητών τους αντικειμένων. Και πιστώσεις οι οποίες είναι εγγυημένες από τους πιστολήπτες μέσω παραχώρησης δικαιωμάτων εγγράφων χρεογράφων εμπορευμάτων, δικαιογράφων κ.λπ. Για παροχή σχετικά χαμηλού ύψους δανείου και εφόσον ο πιστολήπτης είναι συνεπής στις συναλλαγές του, είναι δυνατών να του χορηγηθεί δάνειο και με προσωπική ασφάλεια.

Γ) Άλλη κατηγορία πιστώσεων αποτελούν οι ενέγγυοι πιστωτές. Ενέγγυα Πίστωση καλείται η σύμβαση μεταξύ τραπεζίτη και του πελάτη της, με την οποία η Τράπεζα αναλαμβάνει την υποχρέωση να πληρώσει σε τρίτους με μετρητά, ή αποδοχή χρεογράφων, ορισμένο χρηματικό ποσό έναντι παραλαβής των εγγράφων τα οποία έχουν καθορισθεί και τηρήσεως των όρων που έχουν συμφωνηθεί.

Δ) Σημαντικού ύψους πιστώσεις παρέχουν οι τράπεζες στο κυρίως και μέσω των Προεξοφλήσεων. Οι έμποροι μιλώντας επί πιστώσει συγκεντρώνουν μεγάλο αριθμό συναλλαγματικών πελατών τους οι οποίες λήγουν κάποιους μήνες αργότερα. Εάν έχουν ανάγκη από μετρητά, μεταβιβάζουν δια οπισθογραφίσεως τις συναλλαγματικές στην τράπεζα η οποία τους καταβάλει την αξία τους, αλλά παρακρατεί τον ως προεξόφλημα τον τόκο που προκύπτει από την ημέρα μεταβιβάσεως των συναλλαγματικών μέχρι την εξόφληση τους με βάση το προεξοφλητικό επιτόκιο.

Ε) Έκδοση Καρτών Συναλλαγών.

Με μια Cash Card οποιοσδήποτε πολίτης μπορεί να κινεί τον λογαριασμό ταμιευτηρίου ή τρεχούμενο που έχει σε μια τράπεζα, κάνοντας καταθέσεις ή αναλήψεις όλο το 24ωρο και όλες τις ημέρες μέσω των Αυτόματων Ταμιακών Μηχανών (automatic teller machine ή Α.Τ.Μ.) που είναι εγκατεστημένες στα καταστήματα της τράπεζας. Με την ανάπτυξη του Διατραπεζικού Συστήματος συνεργασίας όλων των τραπεζών η εξυπηρέτηση των πολιτών είναι πλήρης αφού μπορεί να κινήσει τον λογαριασμό του από το Α.Τ.Μ. οποιασδήποτε τράπεζας.

ΣΤ) Έκδοση Πιστωτικών Καρτών

Εκτός από τις Cash Cards με τις οποίες μπορούμε να κινούμε τα υπάρχοντα χρήματα του λογαριασμού μας, υπάρχουν και οι Πιστωτικές Κάρτες (Credit Cards) μέσω των οποίων παρέχεται πίστωση εκ μέρους της εκδότριας τράπεζας. Το όριο της πίστωσης είναι ανάλογο με το εισόδημα του κάθε πελάτη. Στην σύμβαση έκδοσης πιστωτικών καρτών αναφέρονται οι επιβαρύνσεις των πελατών, είτε παγίων είτε εκ της τοκοφορίας των ανεξόφλητων υπολοίπων ως και τα προνόμια που παρέχονται στους κατόχους πιστωτικών καρτών.

Μια βελτιωμένη μορφή πιστωτικών καρτών είναι οι «έξυπνες κάρτες» Smart Cards ή Chip Cards οι οποίες αντί για μαγνητική ταινία στο σώμα τους έχουν «ολοκληρωμένο κύκλωμα» chip, που τους δίνει τεράστιες δυνατότητες χωρητικότητας ασφάλειας και συνδεδεμένων συναλλαγών.

Ζ) Έκδοση Τίτλων εισοδήματος

Μετά την πώση επιτοκίων και την χρηματοστηριακή απαξίωση, οι τράπεζες για να προσελκύσουν αποταμιευτές, προσφέρουν «τίτλους εισοδήματος με εγγυημένο κεφάλαιο». Ο αποταμιευτής ενώ έχει εγγυημένο κεφάλαιο μπορεί να εξασφαλίσει περαιτέρω εισόδημα σε συνάρτηση με την πορεία των δεικτών μετοχών, ομολόγων κλπ.

Πέρα από τις παραπάνω εργασίες, οι Εμπορικές Τράπεζες πραγματοποιούν και ένα μεγάλο αριθμό διαμεσολαβητικών εργασιών, όπως είναι η μεταφορά κεφαλαίων, η είσπραξη αξιών, η έκδοση εγγυητικών επιστολών υπέρ πελατών της, η διαχείριση του χαρτοφυλακίου των πελατών

της, η φύλαξη τίτλων, ενοικίαση θυρίδων, έκδοση επιταγών και η αγορά χρεογράφων υπέρ τρίτων.

Το τραπεζικό σύστημα για να προσελκύσει νέους πελάτες έχει πολύ τον αριθμό των προϊόντων τα οποία προσφέρει, επιδιώκοντας να ανταποκριθεί στις ανάγκες όλων των πελατών. Μεταξύ αυτών είναι η προσφορά διαφόρων χρηματικών παραγώγων. Τα κυριότερα είναι: 1. Χρηματικά παράγωγα μέσω του τραπεζικού συστήματος

2. Προθεσμιακά Συμβόλαια ή Συμβόλαια προαγοράς

3. Συμφωνία ανταλλαγών προθεσμιακών συμβολαίων με την μεσολάβηση της τραπεζής.

4. Τίτλοι Δικαιώματος Επιλογής Warrants. Ένα είδος χρηματοοικονομικού Δικαιώματος το οποίο εκδίδει μια επιχείρηση ή ένα πιστωτικό ίδρυμα.

Βιβλιογραφία Κεφαλαίου

Νομισματική Θεωρία και Πολιτική, Αλεξόπουλος Α.

iii. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΙΣΛΑΜ

Η λέξη «Ισλάμ» έχει διπλή έννοια: της ειρήνης και της υποταγής στον θεό. Ετυμολογικά, προέρχεται από την ρίζα της αραβικής λέξης saalaama. Το Ισλάμ είναι τρόπος ζωής με την έννοια ότι περιέχει όλες τις εκφάνσεις της ζωής και για να έχει αληθινό νόημα θα πρέπει ο άνθρωπος να ασκείται συνεχώς σε αυτό (introduction to Islam 2005).

Οι οπαδοί του Ισλάμ είναι γνωστοί ως Μουσουλμάνοι(στην κυριολεξία «εκείνοι που υποτάσσονται»). Οι Μουσουλμάνοι πρέπει να εξασκούνται στους πέντε πυλώνες της θρησκείας τους και να πιστεύουν στα έξι άρθρα της πίστης τους.

ΙΣΛΑΜΙΚΗ ΠΙΣΤΗ

Είναι γενικά αποδεκτό από τους περισσότερους ισλαμιστές μελετητές ότι η ισλαμική πίστη διέπεται από την χρήση του Aqidah (Ακάϊντα), του Akhlaq (Άχλακ) και της Σαρία (Basic History,2005). Πιο συγκεκριμένα:

Aqidah

Το aqidah διέπει τις αρχές της πίστης και των πεπιοθήσεων στο Ισλάμ και δεν υπόκειται, εν γένει, σε δικαστικές κυρώσεις. Αποτελείται από έξι βασικές πεπιοθήσεις ή άρθρα πίστης:

Η πίστη στον Θεό

Οι μουσουλμάνοι πιστεύουν ότι υπάρχει μόνον ένας Θεός, ο Αλλάχ, που είναι η ανώτατη και παντοδύναμη ύπαρξη του κόσμου.

Πίστη στους Αγγέλους

Οι Άγγελοι, στο Ισλάμ είναι πλάσματα που εκτελούν τις εντολές του Θεού στη γη. Είναι υπεύθυνοι για τη διατήρηση ενός αρχείου με όλες τις πράξεις και τις σκέψεις κάθε ανθρώπου. Ο διάβολος (shaitan) πιστεύεται ότι είναι μέλος των Τζίνι, όντων που επίσης δημιουργήθηκαν από τον Θεό και δεν είναι αντιληπτά από τον άνθρωπο.

Πίστη στις Γραφές

Οι γραφές αποτελούν την απόλυτη αλήθεια και την θεϊκή καθοδήγηση του ανθρώπου και πρέπει να τηρούνται απαρεγκλίτως. Είναι διαχρονικές και δεν μπορούν να αλλιωθούν.

Πίστη στους Προφήτες

Οι προφήτες θεωρούνται αγγελιαφόροι του Θεού. Οι μουσουλμάνοι πιστεύουν ότι ο Μωάμεθ ήταν ο τελευταίος προφήτης και ότι πολλοί ακόμα υπήρξαν πριν από αυτόν, όπως ο Αβραάμ, ο Μωυσής και ο Ιησούς. Οι προφήτες ήταν θνητοί άνθρωποι τους οποίους όρισε ο Αλλάχ να διδάξουν την ανθρωπότητα.

Πίστη στην Ημέρα της Κρίσεως

Την Ήμερα της Κρίσεως όλοι οι άνθρωποι θα αναστηθούν και θα κριθούν χωριστά για τις πράξεις τους κατά την διάρκεια της ζωής τους, όπως καταγράφηκαν από τους αγγέλους, με απώτερο σκοπό την κατάλληλη ανταμοιβή ή τιμωρία. Μόνον ο Αλλάχ γνωρίζει την ώρα της Ημέρας της Κρίσεως.

Πίστη στο Πεπρωμένο

Ωστόσο, ο Θεός δεν είναι αδιάφορος γι'αυτόν τον κόσμο, όπως αναφέρεται στο Κοράνι, η μοίρα του ανθρώπου καθορίζεται από τις πράξεις του:

Δέσαμε στον τράχηλο κάθε ανθρώπου τη μοίρα που θα φανερώσουμε τη μέρα της Κρίσεως...
[Κοράνι 17:13]

Akhlaq

Το Akhlaq ορίζει τον ισλαμικό κώδικα ηθικής, όσον αφορά την προσωπική συμπεριφορά, και γενικά δεν υπόκειται σε δικαστικές κυρώσεις.

Σαρία

Η σαρία, είναι ο ισλαμικός νόμος που διέπει όλες τις μορφές της ιδεολογίας, της συμπεριφοράς και των πρακτικών πτυχών της ζωής ενός μουσουλμάνου. Δυο τομείς μπορούν να διακριθούν:

Muamalat (Μουαμαλάτ)

Είναι ο νόμος σχετικά με τη δραστηριότητα στον πολιτικό οικονομικό και κοινωνικό τομέα και ο οποίος, σε γενικές γραμμές θεωρείται εφαρμόσιμος σε ένα ισλαμικό δικαστήριο.

Κάθε πράξη που δεν περιγράφεται ως ειδικώς ή γενικώς απαγορευμένη (ή haram) θεωρείται εξ ορισμού επιτρεπτή (ή halal). Οι πράξεις αυτές μπορούν να αναλυθούν περαιτέρω σε υποχρεωτικές, συνιστώμενες, επιτρεπτές και απορριπτές. Η εκτέλεση ή μη των πράξεων που εμπίπτουν στις διάφορες κατηγορίες δύναται να ανταμείβεται, να μην ανταμείβεται, να τιμωρείται ή να μην τιμωρείται.

Οι απαγορευμένες πράξεις (haram) περιλαμβάνουν: φόνο, μοιχεία και πορνεία, κλοπή, κατανάλωση οινοπνευματωδών ποτών και απαγορευμένων τροφών (εκτός από την περίπτωση που τίθεται σε κίνδυνο η επιβίωση ενός ατόμου), τυχερά παιχνίδια, τοκογλυφία, περιβαλλοντικά

καταστροφικές δραστηριότητες, προμήθεια όπλων σε εχθρικό κράτος, αστρολογία και μαντική, βλάσφημες και άσεμνες δραστηριότητες, ψευδομαρτυρία και συκοφαντία(Basic History, 2005).

Ibadet (Ιμπαντέτ)

Είναι ο νόμος σχετικά με λατρευτικά θέματα και τα οποία, εν γένει, δεν υπόκεινται σε δικαστικές κυρώσεις και αποτελείται από τους πέντε πυλώνες του Ισλάμ:

Shahadah (Ας-Σαχάντα)

Ένας μουσουλμάνος πρέπει να δηλώσει δημοσίως ότι «δεν υπάρχει Θεός άλλος από τον Αλλάχ, και ο Μωάμεθ είναι ο αγγελιαφόρος του Αλλάχ».

- **Salah (Σάλα)**

Ένας μουσουλμάνος πρέπει να κάνει τις πέντε καθημερινές προσευχές: τις πρώτες πρωινές ώρες (fajr), το μεσημέρι (zuhr), το απόγευμα (asr), το βράδυ (maghrib) και τη νύχτα (isha). Η ακριβής ώρα της προσευχής εξαρτάται από τη θέση του ηλίου. Η κατεύθυνση του προσευχόμενου είναι προς τη Μέκκα. Πριν την προσευχή απαιτείται τελετουργική κάθαρση και πλύση. Μια ειδική προσευχή που ονομάζεται jum'ah και πρέπει να γίνει σε τζαμί λαμβάνει χώρα κάθε Παρασκευή απόγευμα. Δεδομένου ότι δεν υπάρχει εκκλησιαστική ιεραρχία στο Ισλάμ, οι προσευχές είναι δυνατών να διεξάγονται από κάθε πρόσωπο που έχει ενδελεχή γνώση του Κορανίου και επιλέγεται από το εκκλησίασμα. Το πρόσωπο αυτό καλείται ιμάμης. Ο μουσουλμάνος προσεύχεται όρθιος ή με κλίση της κεφαλής ή γονατιστός ή καθιστός και η προσευχή του περιλαμβάνει στίχους από το Κοράνι και άλλες προσευχές.

- **Zakat (Ζέκατ)**

Η τακτική καταβολή ενός ορισμένου ποσοστού του πλούτου ενός μουσουλμάνου για φιλανθρωπίες ή κοινωνικό όφελος. Θεωρείται πράξη καθαρμού και αποτελεί υποχρέωση όλων των μουσουλμάνων, ανεξάρτητα από την ηλικία και το φύλο. Το zakat δεν είναι υποχρεωτικό για τα ποσά κάτω από ένα ελάχιστο επίπεδο (nisaab). Το nisaab γενικά καλύπτει τις βασικές ανάγκες ενός ατόμου, όπως τρόφιμα, είδη ένδυσης και στέγασης, καθώς και τα μηχανήματα και εργαλεία που χρησιμοποιούνται στο πλαίσιο των επιχειρήσεων. Κάθε μουσουλμάνος υπολογίζει το δικό του zakat προσωπικά και στις περισσότερες περιπτώσεις, αυτό συνεπάγεται την καταβολή του 2.5% της αξίας των στοιχείων που υπόκεινται στο zakat.

Το zakat είναι πληρωτέο για τα ακόλουθα αγαθά:

Μεταλλεύματα

Τα μεταλλεύματα, περιλαμβάνουν χρυσό και ασήμι σε όλες τους τις μορφές. Το κατώτατο όριο (nisaab) για το ασήμι είναι τα 595 γραμμάρια και για τον χρυσό είναι τα 85 γραμμάρια.

Το zakat εφαρμόζεται επίσης σε μετρητά ή πιστώσεις

Γεωργική παραγωγή

Το zakat καταβάλλεται σε εδώδιμα προϊόντα που μπορούν να αποθηκευτούν χωρίς ψύξη, π.χ. σιτάρι, ρύζι, χουρμάδες, κακάο, καφές κ.λπ. Φρούτα που δεν μπορούν να διατηρηθούν, όπως τα πορτοκάλια και τα σταφύλια, δεν μπορούν να υπαχθούν στο zakat αν και τα κέρδη από την πώληση αυτών των προϊόντων μπορούν. Το nisaab είναι 612 κιλά ενώ το zakat ανέρχεται στο 10% της παραγωγής, σε περίπτωση που δεν περιλαμβάνεται εργασία ή άρδευση, ή 5% εάν για την παραγωγή του απαιτείται εργασία ή άρδευση.

Εμπορεύματα/Εμπόριο αγαθών

Εδώ περιλαμβάνονται τυχόν περιουσιακά στοιχεία που προορίζονται για αγορά ή πώληση, όπως τα αυτοκίνητα, η γη και τα κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα. Το zakat καταβάλλεται από την καταγραφή όλων αυτών των αγαθών όταν δεν υπάρχει πρόθεση δημιουργίας κερδών από τη χρήση των περιουσιακών στοιχείων, π.χ. από σπίτια, αυτοκίνητα, έπιπλα και ρούχα που βρίσκονται στην κατοχή κάποιου για ιδιωτική χρήση, με εξαίρεση τον χρυσό και τον άργυρο.

Τέλος, δεν καταβάλλεται zakat για νοικιασμένα ή μισθωμένα περιουσιακά στοιχεία, αν και, φυσικά, αποδίδεται zakat για εισόδημα από την εκμετάλλευση αυτών των στοιχείων.

Κτηνοτροφικά Προϊόντα

Περιλαμβάνει ζώα ελευθέρως βοσκής, όπως καμήλες, αγελάδες, αίγες και πρόβατα, με την προϋπόθεση ότι προορίζονται για εμπορικούς και παραγωγικούς σκοπούς. Το nisaab διαφέρει, ανάλογα με το είδος του ζώου, από πέντε για τις καμήλες έως 40 για τις αίγες.

Η πληρωμή του zakat γίνεται ένα πλήρες έτος μετά το περάς της περιόδου κατά την οποία είχε υπολογιστεί. Για παράδειγμα, αν κάποιος έχει 100.000 ευρώ σε τραπεζικό λογαριασμό την 31.12.2005, το zakat των $100.000 \times 2,5 = 2.500\text{€}$ θα καταβληθεί την 31.12.2006. Αν κάποιος το επιθυμεί μπορεί να πληρώσει περισσότερο, αλλά το επιπλέον ποσό εθελοντική αγαθοεργία (sadaqah) ή σάντακα.

Το Κοράνι (σούρα 9:60) ορίζει σαφώς ποιος είναι ο κατάλληλος αποδέκτης του zakat. Πρόκειται συγκεκριμένα για τους φτωχούς και τους ενδεείς, τους επιτρόπους του zakat, τους νέους προσήλυτους, τους αιχμαλώτους πολέμου προκειμένου να απελευθερωθούν, αυτούς που έχουν χρέη, αυτούς που ενεργούν στο πλαίσιο της Τζιχάντ και τους ταξιδιώτες στην ξενιτιά που δεν έχουν αρκετά χρήματα για να επιστρέψουν στην χώρα τους.

Πολλά αποσπάσματα του Κορανίου τονίζουν η σημασία που έχει το zakat. Για παράδειγμα:

Γι'αυτο να τηρείται την τακτική Προσευχή σας και να δίνετε τη Zakat και να υπακούτε τον απόστολο για να ελεηθείτε...[Κοράνι 24:56]

Και να τηρείτε την Προσευχή και να δίνετε τακτικά την Zakat και να δανείσετε στον Αλλάχ ένα ωραίο δάνειο. [Κοράνι 73:20]

- **Sawm (Σουέμ)**

Η νηστεία από την αυγή μέχρι το σούρουπο κατά τη διάρκεια του μήνα του Ραμαζανίου και σημαίνει την αποχή από το φαγητό, το ποτό και τη σεξουαλική δραστηριότητα για όλους όσοι μπορούν να αντεπεξέλθουν σωματικά και θεωρείται πηγή για τη φυσική και πνευματική πειθαρχία. Η νηστεία λήγει την πρώτη ημέρα του επόμενου μήνα, με μια ειδική γιορτή ('Id al-Fitr ή Άϊεντ αλ-Φούτρ).

- **Hajj (Χαζ)**

Προσκύνημα στη Μέκκα, εάν υπάρχει η σωματική και οικονομική δυνατότητα, τουλάχιστον μία φορά σε όλη την ενήλικη ζωή. Πραγματοποιείται τις πρώτες δέκα ημέρες του δωδέκατου μήνα του ισλαμικού ημερολογίου. Το προσκύνημα ολοκληρώνεται με ένα φεστιβάλ ('id al Adha) που εορτάζεται από το σύνολο της κοινότητας.

Ένα έκτο θρησκευτικό καθήκον που έχει συσχετιστεί με τους προαναφερθέντες πυλώνες είναι η Τζιχάντ (αγώνας συμφώνα με τον τρόπο του θεού), που από ορισμένους έχει ερμηνευθεί ως το καθήκον του μουσουλμάνου να μάχεται προκειμένου να διευρυνθούν τα όρια του Ισλάμ.

Προφήτης Μωάμεθ

Η θρησκευτική κατάσταση στην αραβική χερσόνησο πριν από την γέννηση του Μωάμεθ ήταν πολύπλοκη περιλαμβάνοντας εβραϊκές και χριστιανικές κοινότητες, αλλά και πολλές μονοθεϊστικές και ειδωλολατρικές πίστεις.

Ο Προφήτης Μωάμεθ γεννήθηκε στη Μέκκα το 570 μ.Χ. Ήταν μέλος της φυλής Χασίμ. Ο πατέρας του πέθανε πριν γεννηθεί, ενώ η μητέρα του πέθανε όταν ήταν έξι ετών. Τον ανέθρεψαν ο παππούς του Αμπντ αλ Μουταλίμπ και στη συνέχεια ο θείος του Αμπντ Τάλιμπ.

Σε ηλικία 25 ετών ο Μωάμεθ παντρεύτηκε τη Χαντίτζα, μια χήρα που ασχολιόταν με το εμπόριο και την βοηθούσε στην επιχείρησή της. Μαζί έκαναν 4 γιούς και 2 κόρες. Μετά τον θάνατο της Χαντίτζα ο Μωάμεθ παντρεύτηκε αρκετές φορές.

Καθώς ο Μωάμεθ ένιωθε όλο και περισσότερο άβολα ως μέλος της υπάρχουσας κοινωνίας, αφού όπως πίστευε αυτή έπασχε από έλλειψη αληθινών θρησκευτικών αξιών, άρχισε να αποτραβιέται περιστασιακά για να διαλογίζεται. Στην ηλικία των 40 ετών (610 μ.Χ.) έλαβε την πρώτη αποκάλυψη του θεού μέσω του Αγγέλου Γαβριήλ. Οι Μουσουλμάνοι πιστεύουν ότι ο Μωάμεθ ήταν ένας συνηθισμένος άνθρωπος, που επιλέχθηκε από τον Θεό (Αλλάχ στα αραβικά) ως ο τελευταίος του αγγελιαφόρος. Δεν αποτελεί αντικείμενο λατρείας. Ο Μωάμεθ συνέχισε να λαμβάνει τις αποκαλύψεις για τα επόμενα 23 χρόνια. Αυτές οι αποκαλύψεις αργότερα θα μεταγράφονταν στο Κοράνι.

Η πρώτη πίστη που προσηλύτισε ο Μωάμεθ ήταν η Χαντίτζα, ενώ σταδιακά μια μικρή ομάδα πιστών συγκεντρώθηκε γύρω του. Κατά την ανάπτυξη της διδασκαλίας του ο Μωάμεθ επέκρινε τις παραδοσιακές ιδέες και τους τρόπους ζωής, όπως η ειδωλολατρία, και υποστήριζε την ύπαρξη ενός Θεού και την σε τακτικά διαστήματα κοινή προσευχή. Οι ιδέες του Μωάμεθ δέχτηκαν επίθεση από το κατεστημένο και η θέση του έγινε τόσο επισφαλής που αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τη Μέκκα το 622 .Χ. , μαζί με μια μικρή ομάδα οπαδών του. Πήγαν στην πόλη της Μεδίνας, μετά από διαπραγματεύσεις με δύο τοπικές αραβικές φυλές. Αυτή η «μετανάστευση» είναι γνωστή ως η Χίτζρα και δηλώνει την έναρξη του μουσουλμανικού ημερολογίου.

Κατά τη διάρκεια των επόμενων ετών, μέσω πολλών μαχών και εκστρατειών, ο Μωάμεθ κατάφερε να επιστρέψει στη Μέκκα και το Ισλάμ αύξησε κατά πολύ την επιρροή του (θρησκευτική, πολιτική και στρατιωτική) στην αραβική χερσόνησο. Ο Μωάμεθ πέθανε το 632 μ.Χ.

Μετά Μωάμεθ εποχή

Η μουσουλμανική κοινότητα μετά τον θάνατο του Μωάμεθ καθοδηγήθηκε από μεγάλο αριθμό διαδόχων-ηγεμόνων(χαλιφών). Η λέξη χαλίφης προέρχεται από την αραβική λέξη khalifa (Χαλίφα) συντομογραφία της λέξης khalifaty Rasulil-lah (διαδοχος του αγγελιοφόρου του Θεού).Οι πρώτοι τέσσερις (Abu Bakr, Umar, Uthman και Ali), είναι γνωστοί ως οι Rashidun ή

«Ορθά Πορευόμενοι» και ηγεμόνευσαν μεταξύ 632 μ.Χ και 661 μ.Χ. Ήταν όλοι επιζώντες σύντροφοι του Προφήτη και έριζαν την εκλογή τους στην στενή φίλια ή τις οικογενειακές σχέσεις με τον Μωάμεθ. Οι χαλίφηδες ήταν υπεύθυνοι « για τη δημιουργία και διατήρηση συνθηκών υπό τις οποίες θα ήταν εύκολο για τους Μουσουλμάνους να ζήσουν σύμφωνα με τις ισλαμικές αρχές και να διαπιστώσουν ότι υπήρχε δικαιοσύνη για όλους» (The Rightly-Guided Caliphs 2005, σ.1).

Στο μεταξύ, προέκυψαν σημαντικές διαφωνίες εντός της μουσουλμανικής κοινότητας, οι οποίες οδήγησαν στη δημιουργία δύο διαφορετικών αιρέσεων. Την αίρεση των σιιτών και την αίρεση των σουνιτών. Η προέλευση του σχίσματος μπορεί να εντοπιστεί στο χρίσμα του Abu Bakr ως του πρώτου χαλίφη μετά τον θάνατο του Μωάμεθ. Οι σίιτες μουσουλμάνοι πιστεύουν ότι μόνον οι ιμάμηδες που προέρχονται από την οικογένεια και τους απογόνους του Μωάμεθ έχουν το δικαίωμα να γίνουν χαλίφηδες. Κατά συνέπεια μόνον ο Άλι (γαμπρός και ξάδελφος του Μωάμεθ) είχε θεωρηθεί ως «Ορθά Πορευόμενος» χαλίφης. Οι σίιτες μουσουλμάνοι ισχυρίζονται ότι ο Άλι είχε οριστεί ρητά από τον Μωάμεθ πριν από τον θάνατο του, ως διάδοχος του και ηγέτης της μουσουλμανικής κοινότητας, ενώ οι σουνίτες ισχυρίζονται ότι ο Abu Bakr είχε επιλεγεί από τον Προφήτη.

Σε κάθε περίπτωση, πολλοί χαλίφηδες ακολούθησαν από τότε και η θέση πλέον καλύπτεται κληρονομιά τω δικαίω καθώς το Ισλάμ συνέχισε να εξαπλώνεται. Το 711 μ.Χ. οι μουσουλμάνοι έφτασαν στην Ισπανία ενώ το 715μ.Χ η επιρροή τούς εκτεινόταν από την Δαμασκό ως την Ισπανία, την Κίνα και την Νοτιοανατολική Αφρική.

Μπορούν να διακριθούν οι ακόλουθες σημαντικές δυναστείες: Οι Umayyads (661 έως 749 μ.Χ. με βάση τη Δαμασκό) , οι Abbasids (750 έως 1258 μ.Χ. με κύρια πρωτεύουσα τους τη Βαγδάτη), οι Mamluks (1250 έως 1517 μ.Χ. με βάση την Αίγυπτο και την Συρία), οι Οθωμανοί (από 1281 έως 1922 μ.Χ. εξαπλώνονται από τη Βαγδάτη ως την Ουγγαρία) και οι Μόγγολοι (1526 έως 1858 στην Ινδία).

Σήμερα, υπολογίζεται ότι περίπου το 20% του συνολικού παγκόσμιου πληθυσμού (δηλ. 1,3 -1,7 δις. Άνθρωποι) είναι μουσουλμάνοι.

Κοράνι

Οι μουσουλμάνοι θεωρούν το Κοράνι ως την ανώτατη αδιαμφισβήτητη πηγή αναφοράς σχετικά με τη εγκαθίδρυση του ισλαμικού νόμου. Είναι ένα από τα πιο σημαίνοντα βιβλία που γνώρισε η ανθρωπότητα, αλλά ξεχωρίζει και ως ένα εξαιρετικό λογοτεχνικό έργο. Το κείμενο του γράφτηκε με την προοπτική να αναγιγνώσκεται φωναχτά.

Το Κοράνι είναι ο λόγος του Θεού και αποκαλύφθηκε προφορικά στον Προφήτη Μωάμεθ. Ύστερα μεταγράφηκε στην αραβική γλώσσα, και είναι γενικά αποδεκτό ότι η ισχύς και η λογοτεχνική ομορφιά του βιβλίου δεν μπορούν να μεταφερθούν στο ίδιο επίπεδο όταν μεταφράζεται σε άλλη γλώσσα. Διαιρείται σε 114 κεφάλαια (σούρα) άνισου μήκους, που περιέχουν γύρω στους 6.000 στίχους.

Το Κοράνι έχει παραμείνει σχεδόν αμετάβλητο από την εποχή του χαλίφη Uthman ο οποίος διακήρυξε μία μοναδική εκδοχή του ως την οριστική και διέταξε την καταστροφή όλων των άλλων εκδόσεων, 20 χρόνια μετά τον θάνατο του Μωάμεθ. Παραδοσιακά, τα σούρα δεν εμφανίζονται κατά χρονολογική σειρά, αλλά περισσότερο οργανώνονται κατά προσέγγιση ανάλογα με το μέγεθος τους από τα εκτενέστερα στα βραχύτερα.

Υφολογικώς μπορεί κανείς να βρει πολλές σημαντικά διαφορετικές αφηγηματικές τεχνικές στο Κοράνι οι οποίες κατά κύριο λόγο εξαρτώνται από την περίοδο κατά την οποία γράφτηκαν.

Το κεντρικό θέμα του Κορανίου είναι η πίστη σε ένα Θεό, τον ελεήμονα, ο οποίος δημιούργησε τον Ουρανό και τη Γη και όλα τα όντα και τα πράγματα πάνω σ'αυτήν. Θα έρθει μια μέρα Κρίσεως κατά την οποία κάθε άτομο θα κριθεί. Οι δίκαιοι θα μεταφερθούν στον Ουρανό και οι άδικοι στην κόλαση. Θεός έστειλε μια σειρά προφητών ανά τους αιώνες για να μεταδώσει το μήνυμά του στα αραβικά. Οι πέντε Πυλώνες του Ισλάμ αναφέρονται σε όλο το Κοράνι.

Οι αφηγήσεις του Κορανίου συχνά αντλούν υλικό από ιστορίες που περιέχονται στην Παλαιά Διαθήκη, για παράδειγμα ο Αδάμ και η Εύα, ο Κάιν και ο Άβελ και οι Προφύτες Μωυσής και Αβραάμ. Επίσης μπορεί να βρεθεί και υλικό από την Καινή Διαθήκη, αλλά σε μικρότερο βαθμό, σε σχέση με τη Μαρία και ιδίως τον Ιησού ο οποίος θεωρείται ένας από τους προφύτες του Θεού. Το Κοράνι ρητά απορρίπτει το δόγμα της Τριάδος και αρνείται τη Σταύρωση.

Εκτός από το Κοράνι υπάρχουν και άλλες πηγές πάνω στις οποίες αναπτύχθηκε το πλαίσιο της ισλαμικής πίστης. Αυτές είναι η Sunnah, τα Ahadith και άλλες παράγωγες πηγές.

Sunnah

Η πρακτική και οι παραδόσεις του προφήτη Μωάμεθ, η καθημερινή συμπεριφορά του. Κυριολεκτικά, σημαίνει «ο τρόπος» ή «το μονοπάτι».

Ahadith

Στον ενικό Hadith, είναι οι ρήσεις για τη ζωή του Προφήτη Μωάμεθ. Οι Ahadith έχουν μεταφερθεί, κυρίως σε προφορική μορφή, από τους Συντρόφους του Προφήτη και άλλες μαρτυρίες. Κατά τη διάρκεια του 2^{ου} και 3^{ου} αιώνα, ο αριθμός των ρήσεων που αποδίδονταν στον Προφήτη αυξήθηκε. Οι εγγενείς κίνδυνοι σε σχέση με τη φύση των ahadith έγιναν συνειδητοί σε πρώιμο στάδιο και οι επικρίσεις αυξήθηκαν. Χρειαζόταν ένα μέτρο διάκρισης μεταξύ αληθινών και νόθων ahadith. Εκτός από το κείμενο (mant) του hadith ιδιαίτερη σημασία είχε η δυνατότητα επαλήθευσης του κατά πόσο η ρήση συνδέεται με κάποιο Σύντροφο ή αξιόπιστο μάρτυρα που είχε δει ή ακούσει τον Προφήτη. Αυτή η αλυσίδα των ανθρώπων που εξιστόρησαν μια συγκεκριμένη αφήγηση είναι γνωστή ως isnad και αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι του hadith.

Πολλοί μελετητές (muhaddithin) ανέλαβαν το έργο της ταξινόμησης των ahadith σύμφωνα με τον βαθμό αξιοπιστίας τους και βασιζόμενοι σε ένα σύνολο κανόνων που είναι γνωστοί ως mustalah al-hadith. Κατά συνέπεια, τα ahadith μπορούν να ταξινομηθούν σε διάφορες κατηγορίες, ανάλογα με την αξιοπιστία και τον αριθμό των ανθρώπων που τα αναφέρουν, αν η αλυσίδα αυτών που τα αναφέρουν είναι διακοπτόμενη ή όχι κ.λπ. Οι μελετητές στη συνέχεια εκδίδουν απόφαση σχετικά με τα ahadith διαβαθμίζοντας τα ως πολύ έγκυρα, καλά, αδύναμα ή παραποιημένα.

Πολλές έγκυρες συλλογές ahadith έχουν συγκεντρωθεί για παράδειγμα από τους Al-Bukhari (810-875), οι οποίοι περιέλαβαν μόνο τα ahadith για τα οποία ήταν βέβαιοι ότι ήταν γνήσια, αν υπάρχει σήμερα κάποιος σκεπτικισμός σχετικά με την αυθεντικότητα κάποιων εξ αυτών.

Ένα άλλο σημείο αναφοράς στον τομέα, το οποίο γράφτηκε αρκετούς αιώνες αργότερα, θεωρείται ότι είναι το Muqaddimah (Μουκάντιμα) από τον Ibn al-Salah.

Άλλες Παράγωγες Πηγές

Σε περιπτώσεις συγκεκριμένων ανθρώπινων δραστηριοτήτων, για τις οποίες δεν γίνεται καμιά αναφορά στις υπάρχουσες πηγές του Νόμου ή χρήζουν περαιτέρω διευκρινίσεων,

εμπειρογνώμονες ειδικοί στην ισλαμική θρησκεία (ulama ή ουλεμά) μπορούν να παρέχουν καθοδήγηση μέσω της ijtihad ή Ιζτιχάντ (η διαδικασία της χρησιμοποίησης της λογικής για τον σχηματισμό ανεξάρτητων και κατάλληλων αποφάσεων).

Η νομολογία που προκύπτει αποκαλείται fiqh ή φάκιχα (στην κυριολεξία κατανόηση, γνώση) και η απόφαση που πάρθηκε λέγεται fatwa (φεταγουί). Για να καταλήξουν στο fiqh, απαιτείται ομοφωνία (ijma ή ιζμά) με τον εντοπισμό παρόμοιων καταστάσεων, οι οποίες καλύπτονται από τις υφιστάμενες αποφάσεις και να τις εφαρμόζουν στις υπό εξέταση καταστάσεις. Οι νόμοι που προέρχονται από το Κοράνι, τη sunnah και το ijma συνθέτουν τη σαρία.

Υπάρχουν δύο διαφορετικές απόψεις για το ποιός είχε την εξουσία να ερμηνεύει το Κοράνι και τη sunnah. Οι σιίτες πιστεύουν ότι ένας συγκεκριμένος αριθμός από ιμάμηδες είχε το δικαίωμα να το ερμηνεύει. Οι ιμάμηδες αυτοί πιστεύεται ότι ήταν άμεμπτοι σε κάθε πτυχή της ζωής τους, συμπεριλαμβανόμενης της ερμείας του νόμου της σάρια. Οι σουνίτες από την άλλη πλευρά απέρριψαν την ιδέα ενός αλάνθαστου ιμάμη και πιστεύουν ότι το ulama (συμβούλιο) είχε την ικανότητα να ερμηνεύει το Κοράνι και τη sunnah.

Μέχρι τον 11^ο αιώνα, τέσσερις διαφορετικές Σχολές σκέψης ή madhahabs είχαν σχηματισθεί – οι Σχολές Hanafi, Hanbali, Maliki και Shafi.

Βιβλιογραφία Κεφαλαίου

Ισλαμική χρηματοοικονομική και τραπεζική, Αλεξάκης Χ , Τσικούρας Α

Σελ. 15-18

21-25

28-30

iv. ΙΣΛΑΜ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Ας δούμε πρώτα το Κοράνι, τον λόγο του Θεού, άρα καταρχή αυθεντία βασική και αναμφισβήτητη. Φυσικά δεν πρόκειται για εγχειρίδιο πολιτικής οικονομίας και θα ήταν μάταιο να ψάξουμε για να βρούμε σελίδες του κάποια επιδοκιμασία ή αποδοκιμασία του καπιταλισμού καθεαυτού. Μήπως τουλάχιστον υπάρχουν στο Κοράνι εκτιμήσεις που αφορούν τους οικονομικούς θεσμούς που θεωρούνται καπιταλιστικής φύσης ή θεμέλια ή στοιχεία του καπιταλιστικού κοινωνικοοικονομικού μορφώματος; Είναι σαφέστατο, πρώτα απ'όλα, πως το Κοράνι δεν στρέφεται καθόλου κατά της ιδιωτικής ιδιοκτησίας, αφού ρυθμίζει π.χ. τα κληρονομικά. Συνιστά μάλιστα να μη θίγονται οι ανισότητες και περιορίζεται να στιγματίσει τη συνηθισμένη ασέβεια των πλουσίων, υπογραμμίζει πόσο ανώφελη είναι η περιουσία μπροστά στην κρίση του Θεού, και να την τάση να παραμελείται η ευσέβεια, τάση που συνεπιφέρει η περιουσία. Μήπως κάνει εξαίρεση για την ιδιοκτησία των παραγωγικών μεσών; Εννοείται πως η σκέψη αυτή δεν περνάει από το μυαλό του συγγραφέα του Κορανίου. Η μισθωτή εργασία είναι ένας φυσικός θεσμός για τον οποίο δεν υπάρχει καμία αντίρρηση. Πάρα πολλές φορές το Κοράνι μιλάει για τον μισθό που παίρνει ο άνθρωπος από τον Θεό. Παρουσιάζει κάποτε τον μιδανίτη Ισθωρ διατεθειμένο να προσλάβει τον Μωυσή ως έμμισθο βοσκό για την επισκευή ενός γκρεμισμένου τοίχου. Έχει κανείς δικαίωμα να πληρωθεί, όπως έχουν δικαίωμα να ζητήσουν μισθό οι προφήτες και ο ίδιος ο Μωάμεθ, που ωστόσο κηρύττουν δωρεάν.

Υπάρχουν θρησκείες, των οποίων τα ιερά κείμενα αποθαρρύνουν γενικά την οικονομική δραστηριότητα, δίνοντας στους πιστούς τους συμβουλή να έχουν εμπιστοσύνη στον Θεό για να έχουν κάθε μέρα τα αναγκαία, ή πιο συγκεκριμένα, βλέπουν με κακό μάτι την επιδίωξη κέρδους. Σίγουρα αυτό δεν συμβαίνει με το Κοράνι, αντιμετωπίζει ευνοϊκά την εμπορική δραστηριότητα και περιορίζεται να καταδικάσει τις δόλιες πρακτικές και να απαιτεί την αποχή από το εμπόριο κατά τη διάρκεια ορισμένων λατρευτικών εκδηλώσεων. Το Κοράνι όπως συνοψίζει με ειλικρίνεια ένας σύγχρονος μουσουλμάνος απολογητής «δεν λέει μόνο πως δεν πρέπει να ξεχνάει κανείς τη γήινη πλευρά του, αλλά ακόμα πως μπορεί νόμιμα να συνδυάζει τη λατρεία με την υλική ζωή, να εμπορεύεται ακόμα και τη στιγμή που πάει να προσκυνήσει, φτάνοντας ως το σημείο να απονέμει στα εμπορικά κέρδη τον τίτλο του ελέω Θεού».

Αλλά πάνω απ'όλα, το Κοράνι περιέχει ορισμένα εδάφια που χρησιμοποιήθηκαν κατά κόρο, όπως θα δούμε παρακάτω και που καταδικάζουν μια πρακτική που στα αραβικά ονομάζεται

«ρίμπα». Δεν γνωρίζουμε με βεβαιότητα τι ακριβώς ήταν το ρίμπα, Η λέξη φαίνεται να σημαίνει «προσαύξηση». Δεν πρόκειται απλώς για τον τόκο με την έννοια που χρησιμοποιούμε εμείς αυτή τη λέξη. Φαίνεται μάλλον πως πρόκειται για τον διπλασιασμό του οφειλόμενου ποσού, όταν ο οφειλέτης δεν μπορούσε να πληρώσει κατά την λήξη της προθεσμίας. Όπως οι περισσότερες εντολές του Κορανίου, πρόκειται ίσως για ένα περιστασιακό κανόνα που υιοθετήθηκε για την αντιμετώπιση παροδικών περιστάσεων. Αργότερα όμως του έδωσαν οικουμενική ισχύ, καθώς δεν μπορούσαν να δεχτούν πως ο Θεός νομοθετούσε για συνθήκες τόσο περιορισμένες στον χρόνο και στον χώρο. Τα διάφορα εδάφια του Κορανίου που απαγορεύουν το ρίμπα φαίνονται να έχουν ως στόχο πότε τους μουσουλμάνους, πότε τους παγανιστές, πότε τους Εβραίους και τους χριστιανούς. Οι Εβραίοι επιπλέον κατηγορούνται πως παραβιάζουν τους ίδιους τους νόμους τους που απαγορεύουν την τοκογλυφία. Είναι δυνατό, όπως σκέυθηκαν πολλοί, ο σκοπός ήταν να στιγματιστούν αυτοί που αρνούταν να δανείσουν στην τότε φτωχή και περιτριγυρισμένη από εχθρούς στη μουσουλμανική κοινότητα με λογικούς όρους. Επίσης αποβλέπει σύμφωνα με την έννοια που διαφαίνεται στα κείμενα, στο να παροτρύνει τους μουσουλμάνους να προτιμούν τη «zakat», την ελεημοσύνη προς τους ενδεείς μέσω του ταμείου κοινής ωφέλειας που κρατούσε ο Προφήτης από μια χρήση πιο ανίερη (άλλα πιο επικερδή) των χρημάτων τους, δηλαδή τα έντοκα δάνεια.

Όπως το Κοράνι, έτσι και η sunnah δεν αναφέρεται, φυσικά στον καπιταλισμό. Όσο για την ιδιωτική ιδιοκτησία, δεν την αμφισβητεί, η ιδιοκτησία ενός αγαθού γενικά, θεωρείται ότι εξαρτάται λιγότερο από τη θεία θέληση. Βέβαια, η χρήση του ιδιοποιημένου αγαθού περιορίζεται από την απαγόρευση της τοκογλυφίας και την υποχρέωση της θεσμικής ελεημοσύνης. Πάνω απ' όλα η ιδιοκτησία μπορεί να είναι αδιαίρετη μέσα σε μια οικογένεια και αυτή η αδιαίρετη ιδιοκτησία προστατεύεται από το δίκαιο. Επίσης, υπάρχει στον χώρο του Ισλάμ το έθιμο των συλλογικών γαιών της φυλής ή του χωριού, που δεν αναγνωρίζονται ως τέτοιες από το θρησκευτικό δίκαιο, αλλά ωστόσο προστατεύονται. Ορισμένα είδη στοιχειωδών αγαθών, όπως το νερό και το χορτάρι, δεν επιτρέπεται να ιδιοποιούνται. Το μουσουλμανικό κράτος έχει, από ορισμένες απόψεις «κυριαρχικό δικαίωμα» πάνω στις γαίες. Το δικαίωμα της ιδιοκτησίας περιορίζεται επίσης από ορισμένους συλλογισμούς, όπως το δικαίωμα κάθε ανθρώπου να ζήσει. Ένας άνθρωπος που πεθαίνει της πείνας δικαιολογείται να αρπάξει (με την βία αν δεν γίνεται διαφορετικά) ένα ελάχιστο μέρος από την τροφή που προορίζεται να τον θρέψει, σε βάρος του «νόμιμου» ιδιοκτήτη της. Άλλοι περιορισμοί αυτού του είδους προβλέπονται και από διάφορους τύπους θρησκευτικού και κοσμικού δικαίου. Όλα αυτά δεν εμποδίζουν καθόλου, πρακτικά τον μουσουλμάνο ατομικό ιδιοκτήτη να φροντίζει να καρπωθούν τα αγαθά του με τον πιο νόμιμο

δυνατό καπιταλιστικό τρόπο, χωρίς περισσότερους νομικούς ή εθιμικούς περιορισμούς απ'οτι ο χριστιανός ατομικός ιδιοκτήτης. Δεν υπάρχει, φυσικά κανένας ειδικός περιορισμός στην ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής, από τη σκοπιά του θρησκευτικού δικαίου.

Ιστορία της Ισλαμικής Τραπεζικής

Πολλές από τις πρακτικές και τα πρότυπα που περιγράφονται σε προηγούμενα κεφάλαια υπήρξαν και ακολουθήθηκαν για εκατοντάδες χρόνια. Ωστόσο, δεν ήταν παρά τη δεκαετία του 1970 που αυτές οι αρχές άρχισαν να οργανώνονται συστηματικά και μεθοδικά, ώστε να σχηματίσουν το πλαίσιο εντός του οποίου θα μπορούσαν να λειτουργήσουν οι ισλαμικές τράπεζες και τα άλλα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Ο κύριος στόχος τον καιρό εκείνο ήταν η ικανοποίηση των χρηματοδοτικών αναγκών των πολύ πλούσιων μουσουλμάνων ιδιωτών.

Ο Wilson (2002) παραθέτει τρεις σημαντικούς παράγοντες που ώθησαν στην εμφάνιση της σύγχρονης ισλαμικής τραπεζικής στις αρχές του 1970: η ίδρυση της Ισλαμικής Τράπεζας Ανάπτυξης, οι αυξήσεις της τιμής του πετρελαίου του 1973 – 1974 και οι χρηματοοικονομικές καινοτομίες που προέκυψαν από τις προσπάθειες των ισλαμιστών επιστημόνων.

Η πρώτη ισλαμική εμπορική τράπεζα ιδρύθηκε στα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα το 1974. Ακολούθησαν και άλλες στην Αίγυπτο και το Σουδάν και το Κουβέιτ.

Ο ισλαμικός χρηματοοικονομικός κλάδος λιανικών υπηρεσιών κατάφερε να βρει λύσεις και να χρησιμοποιήσει προϊόντα που είχαν αναπτυχθεί για άτομα και θεσμικούς επενδυτές με υψηλούς προϋπολογισμούς, οι οποίοι ήταν σε θέση να αντέξουν στο κόστος που ανέκυπτε στα πρώτα στάδια ανάπτυξης του τομέα (DeLorenzo 2005, σ. 6).

Η επιτυχία των ισλαμικών τραπεζών στην εγχώρια λιανική αγορά οδήγησε στην εμπλοκή των διεθνών τραπεζών που όρχησαν να συνεργάζονται με τα ισλαμικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και αργότερα δημιούργησαν τα δικά τους παραρτήματα ή ισλαμικά «παράθυρα».

Μια ανάλυση από τον Kahf (1999) κατέδειξε ότι ο συνολικός αριθμός των Ισλαμικών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων αυξήθηκε κατά το έτος 1997 σε 176, τα οποία καλύπτουν 23 χώρες κυρίως στην περιοχή της Νότιας Ασίας και της Μέσης Ανατολής. Σύμφωνα με τον Kahf, ο

εμπορικός τομέας έλαβε το μεγαλύτερο ποσοστό της χρηματοδότησης 32%, ακολουθεί η βιομηχανία με 17%, τα ακίνητα με 16%, οι υπηρεσίες 12%, η γεωργία με 6% και άλλοι τομείς 17%. Ο τρόπος χρηματοδότησης που χρησιμοποιήθηκε περισσότερο ήταν μέσω murabaha (37%) και κατόπιν mudaraba (19%), musharaka (6%), ijarah (9%) και άλλα (29%).

Το επενδυτικό εργαλείο ή λογαριασμός mudaraba ήταν ένα από τα πρώτα ισλαμικά προϊόντα λιανικής και κατάφερε να κινητοποιήσει ένα μεγάλο μέρος των ισλαμικών μικρών καταθέσεων. Τα χαρτοφυλάκια mudaraba προσφέρθηκαν για πρώτη φορά από τις σαουδαραβικές τράπεζες. Πρώτη ήταν η Σαουδαραβική Αμερικάνικη Τράπεζα (σε δολάρια ΗΠΑ και ριάλ Σαουδικής Αραβίας) το 1986, ακολούθησε η Εθνική Εμπορική Τράπεζα, η Τράπεζα Riyadh και ο Οργανισμός Τραπεζικής και Επενδύσεων Al Rajhi (Cox 2002, σ. 131).

Υπολογίζεται ότι περίπου το 20% του συνολικού παγκόσμιου πληθυσμού είναι μουσουλμάνοι. Μεταξύ του 2000 και του 2004, οι ισλαμικές τράπεζες αυξήθηκαν κατά 70% όσον αφορά τον αριθμό τους και με παρόμοιο ρυθμό και από την άποψη των στοιχείων του ενεργητικού και του μετοχικού κεφαλαίου.

Η KPMG το 2006 παραθέτει τα ακόλουθα νούμερα για το έτος 2005:

Υπάρχουν περίπου 270 Ισλαμικά Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα με στοιχεία ενεργητικού άνω των 265 δις. δολαρίων και επενδύσεις άνω των 400 δις. δολαρίων. Ο ρυθμός ανάπτυξης του κλάδου εκτιμάται σε 15% ανά έτος, ενώ αναμένεται ότι μέσα στα επόμενα 8 έως 10 έτη το 40 έως 50% του συνόλου των αποταμιεύσεων του μουσουλμανικού πληθυσμού θα το διαχειρίζονται ισλαμικές τράπεζες.

Ακόμη και αν οι Ισλαμικές τράπεζες έχουν αναπτυχθεί σημαντικά κατά την διάρκεια των τελευταίων ετών, το μέγεθος του ενεργητικού τους σε σύγκριση με εκείνο των συμβατικών δυτικών τραπεζών παραμένει ασήμαντο, ενώ καμία ισλαμική τράπεζα δεν έχει μπει ακόμα στη λίστα των 100 κορυφαίων τραπεζών στον κόσμο.

Ο ιδιωτικός πλούτος στις χώρες του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου δηλαδή στα κράτη του Κουβέιτ, του Κατάρ, του Ομάν, στο Βασίλειο της Σαουδικής Αραβίας, στο Βασίλειο του Μπαχρέιν και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα εκτιμάται ότι τα διαχειρίζονται διεθνείς οργανισμοί και τα 250 δις. δολάρια ισλαμικές εταιρείες. Ποσοστό 85% του 1,5 τρισ. δολαρίων είναι

επενδυμένο στην αλλοδαπή, κυρίως στις ΗΠΑ, την Ευρώπη και την Ιαπωνία, με αποτέλεσμα να προβάλλει το αίτημα για τη λήψη μέτρων για την αντιστροφή της διαρροής κεφαλαίων.

Σημαντικοί Ιστορικοί Σταθμοί της Ισλαμικής Τραπεζικής και των Χρηματοπιστωτικών Οργανισμών

Την δεκαετία το 1950 οι ισλαμιστές επιστήμονες και οι μουσουλμάνοι οικονομολόγοι δημιούργησαν τα πρώτα θεωρητικά μοντέλα οργάνωσης της τραπεζικής και χρηματοδότησης ως υποκατάστατα της τραπεζικής που βασίζεται στους τόκους. Προτάθηκαν μοντέλα ατομικής τραπεζικής βασισμένα στο mudarabah δυο δεικτών.

Την δεκαετία του 1960 άρχισε η εφαρμογή των ισλαμικών αρχών στα χρηματοοικονομικά και προτάθηκαν επιχειρησιακοί μηχανισμοί για την λειτουργία των ισλαμικών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Υπήρξε υπήρξε ακμή και πτώση της Αιγυπτιακής Ένωσης Καταθετικών Λογαριασμών από τπ 1961 έως το 1964. Επίσης ιδρύθηκε το Tabung Hajji της Μαλαισίας το 1966.

Την δεκαετία του 1970 ιδρύθηκαν ισλαμικές τράπεζες και μη τραπεζικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, οργανώθηκαν ακαδημαϊκές δραστηριότητες, επίσης ιδρύθηκαν ακαδημαϊκά ιδρύματα και αναπτύχθηκε ο χρηματοοικονομικός μηχανισμός marabahah. Πιο συγκεκριμένα, εκδόθηκαν βιβλία πάνω στην ισλαμική τραπεζική βασισμένα στην κατανομή κερδών και ζημιών, στο muradahah και στη χρηματοδοτική μίσθωση, Ιδρύθηκαν η Ισλαμική Τράπεζα του Ντουμπάι το 1971 και η Ισλαμική Τράπεζα Ανάπτυξης το 1975.Τελος, έγινε το Πρώτο Διεθνές Συνέδριο Ισλαμικών Οικονομικών στη Μέκκα το 1976.

Την δεκαετία του 1980 όρχησαν να ιδρύονται περισσότερες ιδιωτικές τράπεζες και υπήρξε διαφοροποίηση των ισλαμικών τραπεζικών προϊόντων. Αυξήθηκε για ισλαμικό σύστημα στους Δυτικούς ακαδημαϊκούς και επιχειρηματικούς κύκλους και μερικές συμβατικές, δυτικές τράπεζες άνοιξαν ισλαμικά «παράθυρα». Το ΔΝΤ δημοσίευσε τεχνικές αναφορές, άρθρα για την ισλαμική τραπεζική, παρείχε διδακτορικά και διπλώματα και διεξήγαγε έρευνες και άλλες δημοσιεύσεις στη Δύση σχετικά με την εξάπλωση της ισλαμικής τραπεζικής. Επίσης ξεκίνησαν την λειτουργία τους περισσότερα προγράμματα ερευνών, εκπαίδευσης και κατάρτισης όπως η Ακαδημία του

ΟΙC Fiqh και άλλων Συμβουλίων Fiqh. Τέλος εμφανίστηκε ο Ισλαμικός Δείκτης και τα Ισλαμικά αμοιβαία κεφάλαια με την ίδρυση ισλαμικών αμοιβαίων κεφαλαίων σε όλο τον κόσμο.

Την δεκαετία του 1990 τα ισλαμικά «παράθυρα» άρχισαν να εξαπλώνονται με την ίδρυση των Ισλαμικών Δεικτών Dow Jones και Financial Times. Επίσης εξελίχθηκαν τα ισλαμικά εργαλεία περιουσιακών στοιχείων και αναγνωρίστηκε η σημασία των ισλαμικών τραπεζών και χρηματοπιστωτικών οργανισμών.

Από τις αρχές της δεκαετίας του 2000 υπάρχει συνεχής ανάπτυξη και ωρίμανση. Το ενδιαφέρον έχει στραφεί στη διαχείριση κινδύνου και την εταιρική διακυβέρνηση. Επίσης το ενδιαφέρον έχει επικεντρωθεί στο οικονομικό μέγεθος των επιχειρήσεων και τις συγχωνεύσεις. Ακόμα, στις αρχές του 2000 ιδρύθηκε το Ισλαμικό Συμβούλιο Χρηματοοικονομικών Υπηρεσιών με έδρα την Μαλαισία και ο Διεθνής Ισλαμικός Οργανισμός Αξιολόγησης στο Μπαχρέιν.

v. ΙΣΛΑΜΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ

Η Ισλαμική τραπεζική είναι ένα σύστημα βασιζόμενο κυρίως στα στοιχεία του ενεργητικού. Το χρήμα δεν έχει εγγενή αξία. Η απαγόρευση της πληρωμής και είσπραξης του riba(τόκος) έχει ιδιαίτερη σημασία στο ισλαμικό χρηματοοικονομικό σύστημα. Η κερδοσκοπική συμπεριφορά αποθαρρύνεται και οι επενδύσεις πραγματοποιούνται μόνο στις εγκεκριμένες από τη σαρία δραστηριότητες παραδείγματος χάριν οι επιχειρήσεις που αφορούν αλκοόλ ή τυχερά παίγνια απαγορεύονται . Οι ηθικές και κοινωνικές πτυχές του Ισλαμισμού έχουν ιδιαίτερη σημασία στην ισλαμική τραπεζική.

Το μοναδικό στο είδος του θρησκευτικό και νομικό πλαίσιο της ισλαμικής τραπεζικής σημαίνει ότι ευρέως διαδιδόμενα και καθιερωμένα δυτικού τύπου προϊόντα και επενδυτικά μέσα δεν είναι ούτε κατάλληλα αλλά ούτε και αποδεκτά για τούς μουσουλμάνους. Κατά συνέπεια, κάποιες καθιερωμένες σύγχρονες μορφές και τεχνικές διαχείρισης κινδύνων και ρευστότητας δεν μπορούν να εφαρμοστούν όπως στον δυτικό κόσμο και στον κόσμο της ισλαμικής τραπεζικής.

Η Ισλαμική τράπεζα, ευνοεί τη χρηματοδότηση, ή συγχρηματοδότηση, αναπτυξιακών σχεδίων που αφορούν όχι μόνο μια συγκεκριμένη χώρα αλλά και όμιλο χωρών. Οι τράπεζες αυτές υιοθέτησαν σαν βασική αρχή και πρακτική την συμμετοχή στο εταιρικό κεφάλαιο των επιχειρήσεων που δημιουργούνται ή λειτουργούν με τη χρηματοδότηση της. Με τον τρόπο αυτό θεωρείται ότι βρίσκονται σε αρμονία με τις ισλαμικές αρχές του νόμου της Σαρία.

Τα έργα υποδομής(τηλεπικοινωνίες, μεταφορές, ενέργεια κ.λπ.) αποτελούν τον κυριότερο τομέα χρηματοδότησεως. Τα βιομηχανικά και τα αγροτικά σχέδια μοιράζονται σχεδόν εξίσου ένα μεγάλο μέρος των πόρων των χρηματοδοτικών οργανισμών, παράλληλα ευνοϊκά αντιδρούν και σε μερικά κοινωνικού χαρακτήρα σχέδια όπως για παράδειγμα έργα για την υγεία ή για την παιδεία. Τέλος, τα δάνεια της Ισλαμικής τράπεζας είναι άτοκα, σύμφωνα με τις ισλαμικές επιταγές. Η τράπεζα παρακρατεί μια προμήθεια για την κάλυψη των διοικητικών εξόδων της και συμμετέχει συχνά η ίδια στο χρηματοδοτούμενο σχέδιο, οπότε αποκομίζει κέρδη (και όχι τόκους) εφόσον φυσικά το σχέδιο είναι αποδοτικό.

Σαν γενικό συμπέρασμα για το σύνολο των ισλαμικών χρηματοδοτικών οργανισμών, σημειώνουμε τη συνεχώς και εντονότερη τάση για χρηματοδότηση παραγωγικών σχεδίων, κατά το δυνατό με βάση τη συγχρηματοδότηση(προσπάθεια για καλύτερη κατανομή του κινδύνου) και την άμεση συμμετοχή τους στο χρηματοδοτούμενο έργο, γεγονός που εξασφαλίζει κάποιον έλεγχο στην ίδια την διαχείριση.

Καταγωγή

Η καταγωγή της σύγχρονης ισλαμικής τράπεζας μπορεί να αναχθεί στην ίδια τη γέννηση του Ισλάμ, όταν ο Προφήτης ο ίδιος ενεργούσε ως αντιπρόσωπος για τις εμπορικές συναλλαγές της συζύγου του. Ισλαμικές συμπράξεις όπως το mudarabah(αναλύεται παρακάτω) κυριάρχησαν στον επιχειρηματικό κόσμο για αιώνες και η έννοια του τόκου βρήκε πολύ μικρή εφαρμογή στις καθημερινές συναλλαγές. Οι συμπράξεις αυτές εμφάνισαν σημαντική λειτουργία. Συνδύασαν τους τρεις πιο σημαντικούς παράγοντες της παραγωγής: το κεφάλαιο, την εργασία και την επιχειρηματικότητα. Ο κάτοχος του κεφαλαίου συνέβαλε με τα χρήματά του και ο συνétairos διαχειριζόταν την επιχείρηση. Ο καθένας από τους συνεταιίρους είχε ένα προκαθορισμένο μερίδιο στα κέρδη. Στη περίπτωση που υπήρχε ζημία ο κάτοχος του κεφαλαίου έχανε τα χρήματα του και ο διαχειριστής της επιχείρησης έχανε τον χρόνο και την εργασία του.

Όταν ο μουσουλμανικός κόσμος ήρθε σε επαφή με τον δυτικό κόσμο, οι μουσουλμάνοι είχαν δύο επιλογές:

Να αποδεχτούν την δυτική εμπορική τραπεζική, με το επιχείρημα ότι οι τόκοι που εισπράττονται και χρεώνονται από τους ιδίους δεν περιέχουν το απαγορευμένο από το Κοράνι riba, ή

Να παραδεχτούν ότι οι τόκοι είναι riba και να προσπαθήσουν να αναπτύξουν ένα εναλλακτικό τραπεζικό σύστημα.

Κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα, πολλοί μουσουλμάνοι θρησκευτικοί μελετητές υποστήριξαν ότι ο όρος riba αναφέρεται σε καταναλωτικά δάνεια, τα οποία δεν αποπληρώθηκαν από τους δανειολήπτες, και όχι στα δάνεια για εμπορικούς σκοπούς στα οποία ο οφειλέτης μπορεί να τα

αποπληρώσει από τα κέρδη του. Το Κοράνι όμως δεν κάνει καμία διάκριση μεταξύ δανείων για κατανάλωση και δανείων για παραγωγικούς-εμπορικούς σκοπούς.

Ισλαμικές τράπεζες τον 20^ο Αιώνα

Όταν, την δεκαετία του 1960, μουσουλμάνοι στοχαστές άρχισαν να διερευνούν τρόπους και μέσα για την οργάνωση και την ανάπτυξη εμπορικών τραπεζών με άτοκες λύσεις, οι οικονομολόγοι απέρριψαν την εργασία τους ως ευσεβής πόθος.

Όμως, το 1963, στην Mit Ghamr, στην Αίγυπτο, η πρώτη ισλαμική άτοκη τράπεζα τέθηκε σε λειτουργία. Η Mit Ghamr ήταν μια αγροτική περιοχή και οι άνθρωποι ήταν πολύ θρησκευόμενοι οπότε και δεν κατέθεταν τα χρήματά τους στις τράπεζες γνωρίζοντας ότι ο τόκος ήταν απαγορευμένος στο Ισλάμ. Κάτω από αυτές τις συνθήκες το θέμα δεν ήταν μόνο να υπάρξει ο απαραίτητος σεβασμός σχετικά με τις ισλαμικές αξίες και κανόνες για τον τόκο(riba), αλλά και να μορφωθεί οι λαός σε σχέση με τη χρήση των τραπεζικών υπηρεσιών.

Οι ακόλουθοι τύποι λογαριασμών έγιναν δεκτοί:

Λογαριασμοί ταμειυτηρίου

Επενδυτικοί λογαριασμοί

Λογαριασμοί Zakat

Στους λογαριασμούς ταμειυτηρίου δεν καταβαλλόταν τόκος, αλλά οι αναλήψεις μπορούσαν να πραγματοποιηθούν αν ζητούνταν. Επίσης υπήρχε η δυνατότητα να παραχωρηθούν μικρά, βραχυπρόθεσμα δάνεια για παραγωγικούς κ όχι καταναλωτικούς σκοπούς. Τα χρήματα στους επενδυτικούς λογαριασμούς υπόκειντο σε περιορισμούς όσο αναφορά τις αναλήψεις και επενδύσεις πραγματοποιούνταν πάνω στο πλαίσιο της συμμετοχής στα κέρδη. Τέλος ο λογαριασμός Zakat προσέλκυε το επίσημο ακριβές ποσό των Zakat.

Το Mit Ghamr project ήταν επιτυχές, οι καταθέσεις αυξήθηκαν από το 1963 έως το 1966. Η τράπεζα ήταν αρκετά επιφυλακτική, απορρίπτοντας περίπου το 60% των αιτήσεων για χρηματοδότηση και δάνεια έτσι το ρίσκο σε οικονομικά καλές εποχές ήταν μηδενικό. Το project

αυτό βέβαια τελικά εγκαταλείφθηκε για πολιτικούς λόγους. Παρόλα αυτά, είχε δείξει ότι οι εμπορικές τράπεζες μπορούσαν να οργανωθούν και να λειτουργήσουν σε άτοκο βάση.

Αρχές Ισλαμικής Τραπεζικής

Γενικά, όπως έχουμε ήδη αναφέρει η Ισλαμική θρησκεία απαγορεύει ρητά οποιαδήποτε μορφή του τόκου και μάλιστα τον εξομοιώνει με την τοκογλυφία. Αντίθετα, επιτρέπεται η καταβολή στην τράπεζα ενός ποσοστού επί του δανείου για την κάλυψη των διοικητικών εξόδων, κυρίως για αμοιβές υπαλλήλων. Επίσης η τράπεζα συμμετέχει στα κέρδη και στις ζημίες. Με τη συμμετοχή στο κέρδος που αυτόματα συνεπιφέρει κ συμμετοχή στις ζημίες σαν αποτέλεσμα της εφαρμογής της αρχής της συμμετοχής στον κίνδυνο ο χρηματοδότης-τραπεζίτης γίνεται ένας συνέταιρος, ένας επενδυτής. Ακόμα είναι υποχρεωτική η καταβολή ενός ποσοστού επί του κεφαλαίου και των κερδών της τράπεζας στους κατάλληλους φορείς, κατ' εφαρμογή της πρακτικής του Κορανίου «Zakat», δηλαδή, ελεημοσύνη.

- **Απαγόρευση του riba**

Το riba κυριολεκτικά σημαίνει πλεόνασμα ή προσαύξηση. Κάθε θετικό, σταθερό, προκαθορισμένο επιτόκιο συνδεδεμένο με την ημερομηνία λήξης και το ποσό του κεφαλαίου θεωρείται riba και απαγορεύεται. Πιο συγκεκριμένα το riba δεν αναφέρεται μόνο στην τοκογλυφία αλλά και στην χρέωση με το κοινό εμπορικό επιτόκιο.

Η βασική ισλαμική ιδέα είναι ότι το χρήμα είναι μόνο ένα μέτρο αξίας και δεν έχει καμία αξία καθεαυτό. Ως εκ τούτου δεν θα πρέπει να υπάρχει χρέωση για τη χρησιμοποίηση των χρημάτων.

Αυτό δεν σημαίνει ότι το κεφάλαιο είναι δωρεάν στο ισλαμικό σύστημα. Το Ισλάμ αναγνωρίζει το κεφάλαιο ως συντελεστή στην παραγωγή αλλά δεν επιτρέπει στον συντελεστή αυτόν να ζητήσει ως προκαθορισμένο δικαίωμα την καταβολή υπό μορφή τόκου του πλεονάσματος της παραγωγής.

Στο Ισλάμ το μόνο είδος δανείου που επιτρέπεται είναι το *qard-el-hassan*. Κανένα πρόσθετο ποσό δεν χρεώνεται για το δανειζόμενο ποσό και οποιαδήποτε άλλα οφέλη απαγορεύονται επίσης.

Οι μουσουλμάνοι πιστεύουν ότι ο Αλλάχ τους έχει εμπιστευθεί τον πλούτο τους και επομένως θα πρέπει να διασφαλίσουν το ότι τα περιουσιακά τους στοιχεία χρησιμοποιούνται για καλό σκοπό. Το *riba* θεωρείται απειλή για την κοινωνία γιατί ως σταθερό ποσοστό απόδοσης αποθαρρύνει την επιχειρηματικότητα και την παραγωγικότητα. Οι ιδιοκτήτες των επιχειρήσεων και οι επενδυτές μπορούν να έχουν λιγότερα κίνητρα και να είναι λιγότερο προσεκτικοί στην επίδοσή τους αφού έχουν εγγυημένες αποδώσεις οπότε δεν διατρέχουν άμεσο κίνδυνο. Με άλλα λόγια η προσδοκία ενός σταθερού επιτοκίου, ανεξάρτητα από τις επιδόσεις και τα αποτελέσματα των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων θεωρείται ως αναποτελεσματική χρήση των οικονομικών πόρων και αντίθετα με το όφελος και την πρόοδο της κοινωνίας.

Χρηματοδότηση και χρέος

Ένα δάνειο στο πλαίσιο του νόμου της *σαρία* είναι μια σύμβαση που γίνεται χωρίς ανταποδοτικά οφέλη. Ως αποτέλεσμα η χορήγηση δανείου σε κάποιον και η ταυτόχρονη χρέωση τόκων για την καθυστέρηση πληρωμής δεν έχει νόημα και επιπλέον απαγορεύεται αυστηρά ως *riba*. Ωστόσο ιστορικά η διαχείριση της μείωσης του χρέους λόγω προπληρωμής είναι περισσότερο συζητήσιμη και επιτρέπεται από διάφορες σύγχρονες νομικές σχολές.

Αυτό έχει εφαρμοστεί για παράδειγμα στον ισλαμικό κλάδο πιστωτικών καρτών, όπου υπάρχει αυτόματη χρηματοδότηση των αγορών για μια σταθερή χρονική περίοδο και οι χρεώσεις μειώνονται σε περίπτωση πρόωρης εξόφλησης.

Το εμπόριο ή οι μεταπωλήσεις χρεών είναι επίσης ένα αμφιλεγόμενο θέμα. Για παράδειγμα σε ορισμένες χώρες, όπως η Μαλαισία, επιτρέπεται στις ισλαμικές τράπεζες να πωλήσουν στο κοινό «εισπρακτέους λογαριασμούς» με τη μορφή μιας επένδυσης σταθερής απόδοσης.

Συμπερασματικά, τα ευρέως διαδεδομένα πιστωτικά χρηματοοικονομικά εργαλεία που χρησιμοποιούνται από τη Δυτική τραπεζική, όπως είναι τα έντοκα γραμμάτια, τα ομόλογα ή προνομιούχες μετοχές, απαγορεύονται στο Ισλάμ και βεβαίως το ίδιο ισχύει και για την πρόσβαση σε οποιαδήποτε δευτερογενή αγορά με αυτά τα προϊόντα. Η σαρία ωστόσο, είναι ενδοτική σε εναλλακτικές λύσεις όπως το χρηματοοικονομικό προϊόν murabaha το οποίο αναλύεται λεπτομερώς παρακάτω.

- **Απαγόρευση του gharar**

Το gharar μπορεί να αποδοθεί ως κίνδυνος ή αβεβαιότητα και μπορεί να οριστεί ως εξής: «Η αβεβαιότητα και η έλλειψη σαφήνειας στο συμβόλαιο σχετικά με την ύπαρξη του αντικειμένου στο οποίο αναφέρεται το συμβόλαιο, ή της δυνατότητας μεταφοράς του αντικειμένου αυτού, καθώς και της ποσότητας ή της ποιότητας του. Επίσης οποιαδήποτε ασάφεια που έχει να κάνει με τους όρους του συμβολαίου καθιστούν το συμβόλαιο άκυρο.»

Το Ισλάμ αποδίδει μεγάλη σημασία στα συμβόλαια. Όλα τα στοιχεία της συναλλαγής θα πρέπει να είναι γνωστά σε όλα τα συμβαλλόμενα μέρη. Παραδείγματα προϊόντων που αποτελούν gharar σύμφωνα με το Ισλάμ αλλά χρησιμοποιούνται στη συμβατική αγορά είναι τα παράγωγα προϊόντα (π.χ. συμβόλαια μελλοντικής εκπλήρωσης), οι ανοιχτές πωλήσεις χρηματοπιστωτικών μέσων (π.χ. δηλαδή οι αγοραπωλησίες αξιόγραφων των οποίων ο επενδυτής δεν έχει την κυριότητα) και οι ασφαλίσεις. Οι ανοιχτές πωλήσεις χρηματοπιστωτικών μέσων απαγορεύονται αφού ο νόμος της σαρία ορίζει ότι φια να πουλήσει κάποιος κάτι, θα πρέπει να του ανήκει.

Το gharar μπορεί να αφαιρεθεί από τις συμβάσεις, εφόσον το αντικείμενο της πώλησης και η τιμή είναι προσεκτικά διατυπωμένα. Για παράδειγμα: το να πληρώνει κάποιος δύτης σταθερές τιμές για αυτό που θα πιάσει στην επόμενη του κατάδυση απαγορεύεται ως gharar, αφού σε αυτή τη περίπτωση ο αγοραστής δεν γνωρίζει τι πληρώνει. Από την άλλη πλευρά, η μίσθωση ενός δύτε για ορισμένο χρονικό διάστημα με ένα ορισμένο αντιμισθίο όπου ότι αλίευμα πιάσει θα ανήκει στον αγοραστή επιτρέπεται. Στην περίπτωση αυτή το αντικείμενο της πώλησης (η εργασία του δύτε για μία ώρα για παράδειγμα) είναι σαφώς καθορισμένη. Η κατάλληλη και έγκαιρη γνωστοποίηση μπορεί επίσης να βοηθήσει. Για παράδειγμα είναι παράνομο να πουλήσει κάποιος κάτι εάν γνωρίζει ότι έχει ελάττωμα, εκτός αν ενημερώσει τον υποψήφιο αγοραστή για το ελάττωμα.

- **Καταμερισμός του κινδύνου**

Αν και όπως προαναφέρθηκε, το gharar απαγορεύεται, δεν απαγορεύονται όλα τα είδη κινδύνων βάσει των αρχών της ισλαμικής τραπεζικής. Απεναντίας, θεμελιώδης για την ισλαμική τραπεζική είναι η πεποίθηση ότι χωρίς τον κίνδυνο δεν είναι δυνατή η οικονομική και γενικότερα η κοινωνική πρόοδος. Αυτό αποδεικνύεται επίσης από την απαγόρευση του riba.

Αντί της ανοχής στην απεριόριστη ανάληψη κινδύνου, ευνοείται μια πιο δίκαιη και ελεγχόμενου κινδύνου προσέγγιση. Επειδή οι τόκοι απαγορεύονται οι πάροχοι των κεφαλαίων είναι κατά κύριο λόγο επενδυτές οι οποίοι συμμετέχουν με διάφορα ποσοστά στον επιχειρηματικό κίνδυνο που αναλαμβάνουν οι επιχειρηματίες και μοιράζονται τα κέρδη ή τις ζημιές ανάλογα.

- **Συμβόλαια**

Ένας άλλος ιδιαίτερα σημαντικός τρόπος διαχείρισης κινδύνου, στο πλαίσιο της σαρία, είναι με την προώθηση της σημασίας των συμβατικών υποχρεώσεων. Η χρήση καλώς καθορισμένων, ευκρινών συμβολαίων είναι ουσιαστικής σημασίας.

Ενώ όπως αναφέραμε η απαγόρευση του riba , δηλαδή του τόκου σε όλες τις μορφές του, είναι ένα σημαντικό χαρακτηριστικό του ισλαμικού χρηματοπιστωτικού συστήματος, η Ισλαμική Τραπεζική είναι πολύ περισσότερα. Σκοπός και στόχος της Ισλαμικής Τραπεζικής είναι η εξάλειψη της εκμετάλλευσης και η δημιουργία μιας δίκαιης κοινωνίας με την εφαρμογή της σαρία και των άλλων ισλαμικών κανόνων για τη λειτουργία των τραπεζών και των άλλων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων.

Τα ισλαμικά χρηματοοικονομικά μπορούν να θεωρηθούν ως μια μορφή ηθικής επένδυσης ή ηθικού δανεισμού, μόνο που τα δάνεια απαγορεύονται εκτός και αν είναι άτοκα. Μεταξύ των ηθικών περιορισμών του Ισλαμισμού είναι, εκτός από το riba και η απαγόρευση του αλκοόλ, των τυχερών παιγνίων και η κατανάλωση χοιρινού κρέατος. Αυτό σημαίνει ότι κεφάλαια και επιχειρήσεις δεν θα συμμετάσχουν ποτέ εις γνώση τους και δεν θα επενδύσουν ποτέ στους παραπάνω κλάδους. Οι επαγγελματίες και οι πελάτες δεν χρειάζεται να είναι μουσουλμάνοι αλλά θα πρέπει να αποδέχονται τους ηθικούς περιορισμούς κ απαγορεύσεις που υπογραμμίζονται από τις ισλαμικές αξίες.

Προστασία των Καταναλωτών

Το κράτος θα πρέπει να εξασφαλίσει ότι οι παραγωγοί, οι κατασκευαστές και οι έμποροι δεν εκμεταλλεύονται ο ένας τον άλλον ή τους αγοραστές. Θα πρέπει να περιορίσει τη νοθεία, τα ανθυγιεινά επαγγέλματα και τις παράνομες συναλλαγές και να διατηρήσει καλές, σταθερές σχέσεις μεταξύ των εργαζομένων.

Μονοπώλια και καρτέλ

Οι βιομήχανοι σε μια ελεύθερη και ανταγωνιστική οικονομία υπάρχει κίνδυνος να σχηματίσουν καρτέλ, μονοπώλια και να υπάρξει εκμετάλλευση των ανθρώπων οπότε χρειάζεται ένα αυστηρό νομικό και οικονομικό σύστημα για να τους ελέγχει. Στις χώρες του

Ισλάμ δεν μπορεί να επιτραπεί η λειτουργία σε άδικες, καταπιεστικές ή με δόλιο σκοπό επιχειρήσεις.

Qard Hasan

Qard Hasan είναι ένας όρος από το Κοράνι που σημαίνει σημαίνει άτοκο δάνειο. Ήταν η κύρια πηγή χρηματοδότησης που θεσπίστηκε από τον Προφήτη και χρησιμοποιείται κυρίως από έμπορους ή γεωργούς για οικονομικούς παραγωγικούς σκοπούς.

vi. ΕΠΙΤΡΕΠΤΑ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ

Το Ισλάμ προωθεί το εμπόριο για πολλούς αιώνες. Πολλά χωρία του Κορανίου και των ahadith καθορίζουν τις γενικές αρχές που πρέπει να τηρούνται. Όπως προαναφέρθηκε τα συμβόλαια είχαν πάντοτε ιδιαίτερη σημασία στην ισλαμική τραπεζική. Ορισμένοι τύποι συμβολαίων έχουν τυποποιηθεί προκειμένου να διευκολυνθεί το εμπόριο και επίσης έχουν υποβληθεί σε ενδελεχή έλεγχο από τους μελετητές του Ισλάμ.

Τρόποι χρηματοδότησης των ισλαμικών τραπεζών

Ενώ το Ισλάμ λοιπόν χρησιμοποιεί διάφορες πρακτικές που δεν περιλαμβάνουν την φόρτιση ή την καταβολή τόκων, το ισλαμικό χρηματοοικονομικό σύστημα προωθεί την ιδέα της συμμετοχής σε μια συναλλαγή που υποστηρίζεται από πραγματικά περιουσιακά στοιχεία, χρησιμοποιώντας κεφάλαιο με το ρίσκο της συμμετοχής στα κέρδη ή τις ζημίες της επένδυσης. Αυτές οι συμμετοχικές μορφές χρηματοδότησης που χρησιμοποιούνται από τις ισλαμικές τράπεζες είναι γνωστές ως Musharakah και Mudaraba. Αυτό σε καμία περίπτωση δεν σημαίνει ότι οι επενδύσεις με τη βοήθεια των ισλαμικών χρηματοδοτικών οργανισμών είναι κατ'ανάγκη επικερδείς. Η ζημιογόνες επενδύσεις μπορούν να αποκλειστούν με σωστή προσεκτική επενδυτική πολιτική και συνετή διαχείριση από τα ισλαμικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Η έννοια της συμμετοχής στα κέρδη και τις ζημίες σε μια επιχείρηση, ως βάση των οικονομικών συναλλαγών είναι σημαντική αλλά και προοδευτική, καθώς διακρίνει την καλή από την κακή και την μέτρια απόδοση και επίδοση. Η ισλαμικοί χρηματοδοτικοί οργανισμοί στα πρώτα τους στάδια χρησιμοποιούσαν μόνο τους τρόπους εταιρικής συνεργασίας που προαναφέραμε. Αργότερα διαπιστώθηκε ότι για να αποφευχθούν οι ηθικοί κίνδυνοι του ισλαμισμού, αλλά και να ανταγωνιστούν με επιτυχία τις συμβατικές δυτικές τράπεζες, ήταν απαραίτητο να χρησιμοποιηθούν όλα τα επιτρεπόμενα ισλαμικά μέσα και τεχνικές, έτσι αναπτύχθηκαν τεχνικές όπως η χρηματοδοτική μίσθωση. Ο γενικός κανόνας είναι ότι όλες οι οικονομικές συμφωνίες και διακανονισμοί που τα συμβαλλόμενα μέρη συμφωνούν να χρησιμοποιήσουν είναι νόμιμα, εφόσον δεν περιλαμβάνουν το στοιχείο του τόκου(riba). Η εκμετάλλευση των ιδίων κεφαλαίων, η ανταλλαγή περιουσιακών στοιχείων και η παραγωγή εμπορευμάτων είναι αναπόσπαστο μέρος της ισλαμικής χρηματοδότησης.

Οι Ισλαμικές τράπεζες μπορούν να σχεδιάσουν επενδυτικούς λογαριασμούς και τα όργανα και μέσα που παράγουν κέρδος με την απαιτούμενη ρευστότητα. Για να μεγιστοποιήσει τα κέρδη της, η τράπεζα θα πρέπει να ψάξει για επενδύσεις που δίνουν την υψηλότερη απόδοση, τον χαμηλότερο κίνδυνο και την παροχή επαρκούς ρευστότητας.

Ταυτόχρονα είναι απαραίτητο οι υποχρεώσεις και τα περιουσιακά στοιχεία της τράπεζας να συνδυαστούν. Με την ισλαμική χρηματοδότηση, η ανάγκη για αξιολόγηση και αποδοχή του πελάτη είναι πιο σημαντική από ότι είναι για τις συμβατικές δυτικές τράπεζες. Ο χρηματοδοτικός οργανισμός πρέπει να είναι πολύ προσεκτική και συνετή με επικέντρωση στην ακεραιότητα του πελάτη, καθώς και την οικονομική και κοινωνική του κατάσταση(status) και ιδιαίτερα την προθυμία του να συμμορφωθεί με τις συμβατές με τη σαρία συμβάσεις.

Σε γενικές γραμμές η κύρια μορφή χρηματοδότησης των Ισλαμικών χρηματοδοτικών οργανισμών εφαρμόζεται κατά τον ακόλουθο τρόπο: το μίσθωμα των κερδών μεταξύ τράπεζας και δανειολήπτη διαπραγματεύονται στα πρώτα στάδια κατά τη ρύθμιση του συμβολαίου. Αποτελείται δε από τρία μέρη:

το μέρος του δανειολήπτη,

του χρηματοδότη-τράπεζα

και του ειδικού λογαριασμού προς εξόφληση του χρέους του δανείου.

Το γεγονός ότι δεν επιτρέπεται στις ισλαμικές τράπεζες να έχουν ούτε εμπράγματα ασφάλειες ούτε προνομιακά δικαιώματα σε περίπτωση πτωχεύσεως, έχει διπλή συνέπεια, πρώτον όπως έχουμε ήδη αναφέρει η μεγάλη προσοχή στην επιλογή των δανειζόμενων και των σχεδίων προς χρηματοδότηση και δεύτερον τη δημιουργία ειδικών αποθεματικών για την καταβολή στους μετόχους και καταθέτες ενός ελαχίστου μερίσματος κατά τις ιδιαίτερα οικονομικά «άσχημες» περιόδους. Παρακάτω θα αναλυθούν οι διάφοροι τρόποι χρηματοδότησης.

Πωλήσεις με τη μέθοδο cost-plus (Murabaha ή Μουραμπαχά)

Το murabaha είναι ένα από τα συνηθέστερα εργαλεία βραχυπρόθεσμης χρηματοδότησης στον ισλαμικό κόσμο. Αφορά την πώληση αγαθών ή εμπορευμάτων με ένα συμφωνηθέν ποσό πάνω από το κόστος. Μπορούν να διακριθούν δύο είδη murabaha:

Κανονικό ή τρέχον murabaha: Το ισλαμικό χρηματοπιστωτικό ίδρυμα αγοράζει τα προς πώληση προϊόντα χωρίς προηγούμενη συμφωνία με κάποιον πελάτη που να έχει δεσμευτεί να τα αγοράσει.

Murabaha στον προσυμφωνημένο αγοραστή με κέρδος επί της τιμής αγοράς: Στην περίπτωση αυτή, κάποιος πελάτης έχει συμφωνήσει εκ των προτέρων να αγοράσει τα προϊόντα στην αρχική τιμή συν ένα προκαθορισμένο περιθώριο κέρδους. Η πληρωμή για αυτό το είδος συναλλαγής είναι συνήθως προθεσμιακή και ως αποτέλεσμα η τιμή μπορεί και να αυξηθεί. Η αύξηση αυτή τεχνικά δεν παραπέμπει στο απαγορευμένο riba.

Επενδυτικοί λογαριασμοί καταμερισμού κερδών(Mudaraba ή Μουνταραμπά)

Καταρχάς γίνεται σύμπραξη μεταξύ δύο εταιρειών, συνήθως ενός ισλαμικού χρηματοπιστωτικού ιδρύματος (ο εταίρος που ασχολείται με τη διαχείριση, mudarib) και ενός επενδυτή(ο εταίρος που συνεισφέρει το κεφάλαιο, rabb al-mal). Το ίδρυμα συνήθως διαχειρίζεται τα κεφάλαια(με τη μορφή επενδυτικών λογαριασμών) των επενδυτών.

Τα κέρδη που προκύπτουν μοιράζονται μεταξύ των εταίρων με βάση προκαθορισμένους όρους.

Οι ζημίες αναλαμβάνονται από τους επενδυτές, εκτός εάν προκύπτει αμέλεια, διοικητική κακοδιαχείριση ή παραβίαση των συμφωνηθέντων όρων από το mudarib.τα συμβόλαια mudaraba είναι δυνατόν να συναφθούν και μεταξύ των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, ως αυτοί που παρέχουν το κεφάλαιο αυτή τη φορά, καθώς και μεταξύ των επιχειρηματιών, των εμπόρων κ.λπ.

Υπάρχει διάκριση μεταξύ μη δεσμευμένων και δεσμευμένων mudaraba. Στη περίπτωση των μη δεσμευμένων λογαριασμών επενδύσεων, η ισλαμική τράπεζα μπορεί να διαχειρίζεται τα κεφάλαια χωρίς κανένα περιορισμό από τον κάτοχο του λογαριασμού καθώς επίσης και να αναμειγνύει τα κεφάλαια αυτά με τα δικά της κεφάλαια ή κεφάλαια που προέρχονται από άλλες

πηγές, όπως είναι οι λογαριασμοί όψεως. Από την άλλη πλευρά, όταν ισχύουν περιορισμοί στη τράπεζα για το πώς (π.χ. το είδος των συναλλαγών ή των αντισυμβαλλόμενων κ.λπ.) θα επενδυθούν τα κεφάλαια των κατόχων των λογαριασμών, αναφερόμαστε σε δεσμευμένους επενδυτικούς λογαριασμούς.

Ο mudarib μπορεί να επιλέξει και να επιβάλει ένα όριο στα κέρδη που διανέμονται. Ένας mudarib μπορεί επίσης να διακρατεί αποθεματικά που θα επιτρέπουν την ομαλή κατανομή του εισοδήματος σε όλες τις περιόδους αναφοράς, ώστε να δημιουργηθεί ένα σταθερό επίπεδο κερδοφορίας για τους επενδυτές. Τέτοιες εισοδηματικές εξομαλύνσεις δεν απαγορεύονται ανάμεσα στις επιχειρήσεις που έχουν συνεισφέρει στην ίδια επένδυση.

Ένα απλοϊκό παράδειγμα για την κατανόηση της παραπάνω μορφής χρηματοδότησης είναι το ακόλουθο: υποτίθεται ότι μια ισλαμική τράπεζα χρηματοδοτεί με 100 εκατομμ. δολάρια(\$) την κατασκευή ενός εργοστασίου. Το εργοστάσιο αυτό αρχίζει την λειτουργία του μετά από δύο χρόνια, αφήνοντας ένα καθαρό κέρδος 20 εκ. δολάρια. Σύμφωνα με τη σύμβαση χρηματοδότησεως μέσω επενδυτικού λογαριασμού καταμερισμού κερδών, της οποίας οι όροι διαπραγματεύονται, η τράπεζα θα παίρνει 7 εκ. δολάρια σαν συμμετοχή στο κέρδος, ο ιδιοκτήτης άλλα 7 εκ. δολάρια, \$ 1 εκ. θα διατίθεται σαν Zakat σε οργανισμούς για αγαθοεργούς σκοπούς και \$ 5 εκ. θα κατατίθενται στον ειδικό λογαριασμό εξοφλήσεως του άτοκου δανείου.

Μόνο όταν το δάνειο των \$ 100 εκ. εξοφληθεί πλήρως ο επιχειρηματίας θα γίνει αποκλειστικός ιδιοκτήτης.

Κατά τον ίδιο τρόπο θα χρηματοδοτηθεί και ένας μικρός δανειολήπτης, για παράδειγμα ένας οδηγός που θέλει να αγοράσει ταξί.

Συμμετοχή στο κεφάλαιο(Musharaka ή Μουσαράκ)

Όλοι οι εταίροι συνεισφέρουν στο κεφάλαιο ενός έργου(στα κεφάλαια, στη διαχείριση κ.λπ.) με διαφορετικό ποσοστό και γίνονται ιδιοκτήτες του κεφαλαίου σε μόνιμη ή πρόσκαιρη βάση. Τα

κέρδη και οι ζημίες μοιράζονται αναλογικά με βάση προκαθορισμένους όρους. Το συμβόλαιο musharaka χρησιμοποιείται συχνά για χρηματοδότηση των παγίων στοιχείων του ενεργητικού.

Το musharaka mutanaqisah(ή μουσαρακά μουτανακισά) είναι η πιο συχνά χρησιμοποιούμενη συνεργασία μεταξύ εταιρειών για τη χρηματοδότηση των ισλαμικών ακινήτων. Πρόκειται για μια φθίνουσα σύμπραξη, κατά την οποία η κυριότητα έχει κατανεμηθεί μεταξύ των δύο συμβαλλομένων μερών. Οι περιοδικές πληρωμές πελατών στο χρηματοπιστωτικό ίδρυμα περιλαμβάνουν ένα φθίνον στοιχείο ενοικίασης(για το τμήμα που ανήκει στο ίδρυμα), ενώ από την άλλη πλευρά η κυριότητα του ακινήτου περνάει σταδιακά στον πελάτη. Στο Δυτικό μοντέλο χρηματοδοτικής μίσθωσης(leasing) παραμένει στον εκμισθωτή για το σύνολο της περιόδου μίσθωσης.

Τα Mudarabah και Musharakah μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη βραχυπρόθεσμη, μεσοπρόθεσμη η και για μακροπρόθεσμη χρηματοδότηση έργων, εισαγωγών, εξαγωγών, χρηματοδότηση κεφαλαίου κίνησης, ακόμα και μεμονωμένων συναλλαγών. Το Musharakah μπορεί να χρησιμοποιηθεί επίσης για επενδύσεις όπως μεγάλα πάγια περιουσιακά στοιχεία, δηλαδή κατοικίες, μεταφορικά μέσα, μηχανήματα και άλλα πάγια.

Το Murabaha χρησιμοποιείται κυρίως για αγορές αγαθών που μπορεί να χρειάζονται οι πελάτες του χρηματοδοτικού οργανισμού.

Χρηματοδοτική μίσθωση(Ijarah ή Ιτζάρα)

Η χρηματοδοτική μίσθωση χρησιμοποιείται κυρίως για τη χρηματοδότηση μηχανημάτων, εξοπλισμού και οχημάτων και αφορά τη μίσθωση η μεταβίβαση της κυριότητας μιας υπηρεσίας για μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο με αντάλλαγμα τακτικές χρηματικές δόσεις.

Η κύρια διαφορά μεταξύ του ισλαμικού και του δυτικού μοντέλου χρηματοδοτικής μίσθωσης είναι ότι στη πρώτη περίπτωση, ο εκμισθωτής πρέπει να έχει στην κυριότητα του το αντικείμενο της μίσθωσης για τη καθορισμένη διάρκεια. Ο κίνδυνος που σχετίζεται με το μισθωμένο αντικείμενο παραμένει στον καρπωτή των δόσεων καθ' όλη τη διάρκεια της σύμβασης. Η σύμβαση δεν ενσωματώνει καμία δεσμευτική ρήτρα για μελλοντική πώληση (ή τη δυνατότητα να γίνει κάτι τέτοιο) για τη διάθεση της υπολειμματικής αξίας των μισθωμένων περιουσιακών στοιχείων κατά τη λήξη της μίσθωσης. Αντ' αυτού, ένα ξεχωριστό νομικό έγγραφο θα πρέπει να υπογραφεί στο τέλος της μίσθωσης για την πώληση.

Με τη χρηματοδοτική μίσθωση, όπου οι ισλαμικές τράπεζες αγοράζουν και διατηρούν τα περιουσιακά στοιχεία και στη συνέχεια τα παραδίδει στον μισθωτή, σύμφωνα με τους κανόνες της Σαρία, απαιτεί από τις τράπεζες να συμμετάσχουν σε δραστηριότητες πέρα από τη χρηματοπιστωτική διαμεσολάβηση και είναι ευνοϊκή για τον σχηματισμό πάγιου ενεργητικού και μεσαίων και μακροπρόθεσμων επενδύσεων.

Ένα άλλο είδος χρηματοδοτικής μίσθωσης που χρησιμοποιείται είναι το *ijarah-wa-iqtina'a*, το ισοδύναμο μιας παραδοσιακής συμφωνίας χρηματοδοτικής μίσθωσης, η οποία, εκτός από την κανονική σύμβαση περιλαμβάνει επίσης μια υπόσχεση από τον εκμισθωτή να πουλήσει το στοιχείο στο τέλος της μίσθωσης (ή κατά στάδια κατά τη διάρκεια της σύμβασης) στον μισθωτή, σε μια προκαθορισμένη υπολειπόμενη αξία που θα μπορούσε να είναι ίση με μηδέν. Ο μισθωτής διατηρεί την επιλογή να αγοράσει το στοιχείο στη λήξη της μίσθωσης ή να επιστρέψει το στοιχείο στον εκμισθωτή.

Η δομή της χρηματοδοτικής μίσθωσης και οι λεπτομέρειες της σύμβασης είναι ιδιαίτερης σημασίας προκειμένου να εξασφαλιστεί ότι ο νόμος της σαρία είναι σεβαστός και ότι δεν θα προκύψουν απαγορευμένα στοιχεία, όπως το *riba*.

Πιστοποιητικά επενδύσεων (Sukuk ή Σακούκ)

Το *sukuk* είναι το προϊόν της ισλαμικής τραπεζικής που θεωρείται περισσότερο συμβατό με την έννοια των ομολόγων, που συναντάμε στο πλαίσιο των συμβατικών δυτικών χρηματοοικονομικών. Όπως έχουμε αναφέρει, οι τοκοφόροι τίτλοι απαγορεύονται από τον νόμο

της σαρία και το χρέος μπορεί να διευθετηθεί μόνο στην ονομαστική αξία. Για αυτό τον λόγο το sukuk μπορεί να θεωρηθεί περισσότερο ως εργαλείο διαχείρισης ρευστών διαθεσίμων και όχι τόσο ως ένα επενδυτικό μέσο.

Συμβόλαια μελλοντικής εκπλήρωσης και δικαιώματα προαίρεσης

Salam (Σαλάμ)

Το salam συνεπάγεται την αγορά ενός στοιχείου με άμεση πληρωμή αλλά μεταχρονολογημένη παράδοση σε μια συγκεκριμένη μελλοντική ημερομηνία. Το salam είναι παρόμοιο με ένα προθεσμιακό συμβόλαιο(συμβατική συμφωνία για αγορά ή πώληση στοιχείων σε συγκεκριμένες ημερομηνίες στο μέλλον σε προκαθορισμένο επίπεδο τιμών), αν και υπάρχουν δύο σημαντικές διαφορές. Στα προθεσμιακά συμβόλαια και η πληρωμή και η παράδοση των πωληθέντων στοιχείων γίνεται εκ των υστέρων, δημιουργώντας πιστωτικό κίνδυνο και για τους δύο αντισυμβαλλόμενους, σε αντίθεση με τα συμβόλαια salam, στα οποία το πλήρες ποσό καταβάλλεται προκαταβολικά οπότε ο πιστωτικός κίνδυνος αφορά μόνο τον αγοραστή, ο οποίος μπορεί να μην παραλάβει τα προϊόντα στη συμφωνημένη ημερομηνία.

Η δεύτερη διαφορά αφορά την τιμολόγηση των συμβολαίων. Στη περίπτωση του προθεσμιακού συμβολαίου το συμφωνηθέν προς πώληση τίμημα που θα καταβληθεί στη καθορισμένη ημερομηνία θα μπορούσε να προσαυξηθεί κατά ένα ποσό που αντικατοπτρίζει, για παράδειγμα τα, το κόστος διατήρησης αποθεμάτων ενός εμπορεύματος. Από την άλλη πλευρά, σε ένα συμβόλαιο salam ο αγοραστής θα καταβάλει το τρέχον αντίτιμο μείον την έκπτωση που αντιστοιχεί στον πιστωτικό κίνδυνο που αναλαμβάνει καθώς και στην αβεβαιότητα για την ακριβή ποιότητα των παραδοτέων αγαθών.

Istisna'a (Ιστισνά)

Το istisna'a είναι μια σύμβαση πώλησης συγκεκριμένων αγαθών που παράγονται για συγκεκριμένο σκοπό, ενώ ο παραγωγός αναλαμβάνει και την υποχρέωση της παράδοσης των

προϊόντων στον αγοραστή μετά την ολοκλήρωση της παραγωγής τους. Στο *istisna'a* υπάρχει ένας όρος που λέει ότι ο πωλητής παρέχει είτε την πρώτη ύλη είτε το κόστος παραγωγής των προϊόντων. Η τιμή μπορεί να καταβάλλεται σε δόσεις.

Urboun (Ουρμπούν)

Στα συμβόλαια *urboun* ο αγοραστής καταβάλλει αρχικά τμήμα της τιμής αγοράς με μορφή προκαταβολής, η πληρωμή των ανεξόφλητων ποσών μπορεί να γίνει με δόσεις. Έχει επίσης το δικαίωμα να ακυρώσει τη συναλλαγή μέσα σε ένα προκαθορισμένο χρονικό διάστημα, αν και σε αυτή τη περίπτωση δεν μπορεί να ζητήσει την επιστροφή της προκαταβολής.

Αυτό το είδος συμβολαίου, το οποίο ομοιάζει με ένα παραδοσιακό δικαίωμα προαίρεσης (δεσμευτική υπόσχεση κατά την οποία ο ένας αντισυμβαλλόμενος συμφωνεί ότι ο έτερος αντισυμβαλλόμενος έχει το δικαίωμα να αγοράσει ένα περιουσιακό στοιχείο σε προκαθορισμένη τιμή πριν από ή σε συγκεκριμένη μελλοντική ημερομηνία), χρησιμοποιείται στο πλαίσιο των κεφαλαίων.

Από τις μεγάλες Σχολές σκέψης μόνο η Σχολή *Hanbali* δέχεται αυτού του είδους το δικαίωμα προαίρεσης βασιζόμενη στις πράξεις του χαλίφη *Umar*. Ένας από τους υπαλλήλους τους αγόρασε από κάποιον πωλητή μια φυλακή υπό την προϋπόθεση ότι ο χαλίφης θα την ενέκρινε. Αν ο χαλίφης δεν την ενέκρινε τότε ο πωλητής θα λάμβανε το 10% της αξίας της φυλακής. Εκείνοι που θεωρούν αυτό το είδος αποδεκτό στηρίζουν την άποψη του τους σε κάποιο *hadith* που έχει αναφερθεί από τον *Ibn Abbas* «Ο Προφήτης απαγόρευσε την πώληση *urboun*».

Khiyar al-Shart (Χιγιάρ αλ σάρτ)

Το *khiyar al-shart* δίνει το δικαίωμα σε έναν από τους αντισυμβαλλόμενους, ή ακόμη και σε έναν τρίτο, να ακυρώσει το συμβόλαιο εντός προκαθορισμένου χρονικού διαστήματος. Το *khiyar al-shart* μπορεί να χρησιμοποιηθεί με παρόμοιο τρόπο όπως ένα παραδοσιακό δικαίωμα αγοράς με τη διαφορά ότι κανένα τίμημα δεν καταβάλλεται για το συμβόλαιο *khiyar al-shart*.

Αντίθετα, το όφελος του κατόχου του δικαιώματος από τη δυνατότητα που έχει να ακυρώσει το συμβόλαιο ενσωματώνεται στην τιμή παράδοσης του εν λόγω περιουσιακού στοιχείου. Η αποδοχή αυτού του δικαιώματος υποστηρίζεται από κάποιο hadith. Ο Μωάμεθ, μετά την ακρόαση μιας καταγγελίας από κάποιον που ισχυριζόταν ότι είχε πέσει πολλές φορές θύμα απάτης σε προηγούμενες συναλλαγές του, απάντησε: «Όταν διεκπεραιώνεις μια πώληση μπορείς να δηλώσεις ότι δεν πρέπει να επισυμβαίνει καμία απάτη και έτσι διατηρείς για τον εαυτό σου ένα δικαίωμα(οψιόν) διάρκειας τριών ημερών».

Ωστόσο δεν υπάρχει ομοφωνία μεταξύ των μελετητών σχετικά με το κατά πόσο αυτός ο τύπος δικαιώματος θα πρέπει να θεωρείται ως εξαίρεση ή ως μια γενικευμένη πρακτική.

Ο Obaidullah παρουσιάζει τα κύρια συμπεράσματα των συζητήσεων των μελετητών σχετικά με το πλαίσιο του *khiyar al-shart*: και τα δύο μέρη θα πρέπει να επωφελούνται από το συμβόλαιο το οποίο δεν θα πρέπει να συμβάλλει σε ενδεχόμενη σύγκρουση μεταξύ τους. Μερικές τουλάχιστον από τις Σχολές ισλαμικής σκέψης υποστηρίζουν ότι η διάρκεια των δικαιωμάτων μπορεί να ποικίλλει, αλλά θα πρέπει να είναι σαφής και γνωστή τη στιγμή της σύναψης του συμβολαίου. Η τιμή διακανονισμού μπορεί να διαφέρει από τη τιμή που αναφέρεται στη σύναψη του συμβολαίου υπό ορισμένες συνθήκες και ο αγοραστής(πωλητής) μπορεί να έχει στη κατοχή του τα αγαθά(τιμή του συμβολαίου) κατά τη περίοδο ισχύος του δικαιώματος.

Khiyar al-Tayeen (Χιγιάρ αλ ταγίν)

Το συμβόλαιο *khiyar al-tayeen* έχει να κάνει με τη δυνατότητα επιλογής ενός συγκεκριμένου στοιχείου μέσα από μια μεγάλη ποικιλία. Το δικαίωμα αυτό έχει, επίσης, μια συγκεκριμένη διάρκεια και δίνει στον αγοραστή τη δυνατότητα να επιλέξει μεταξύ, για παράδειγμα, τριών διαφορετικών ποιοτήτων κάποιου αγαθού(κάθε ποιότητα έχει διαφορετική τιμή), παρέχοντας του έτσι την ευελιξία και τον χρόνο για τη συλλογή πληροφοριών. Ορισμένοι μελετητές πιστεύουν ότι η ίδια επιλογή θα μπορούσε, επίσης, να δοθεί στον πωλητή.

Τα βασικά χρηματοδοτικά μέσα που περιγράφονται παραπάνω μπορούν να αναπτυχθούν περαιτέρω και να συνδυαστούν μεταξύ τους έτσι ώστε να δημιουργηθούν πιο εξελιγμένα εργαλεία που θα εξασφαλίσουν την ανάπτυξη των ισλαμικών χρηματαγορών.

vii. ΕΠΙΤΡΕΠΤΑ ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΑ ΜΕΣΑ

Οι μουσουλμάνοι μπορούν να επενδύσουν σε πολλά επενδυτικά μέσα, αν και οι περιορισμοί, όπως το *riba* και το *gharaar*, υπαγορεύουν ότι δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν όλα τα υφιστάμενα δυτικά επενδυτικά μέσα. Πιο συγκεκριμένα, οι κύριες, συμβατές με τη σαρία εναλλακτικές προτάσεις περιλαμβάνουν:

Μετοχές

Ο ορισμός μιας μετοχής διαφέρει μεταξύ του ισλαμικού και του δυτικού κόσμου. Ενώ ο κλασικός ορισμός αναγνωρίζει τη μετοχή ως μια υπολειμματική απαίτηση μελλοντικών ταμειακών ροών (μερισμάτων και προϊόντων εκκαθάρισης), ένας ορισμός του 1992 (Ισλαμική Νομολογία) από τη *Fiqh*, ορίζει ότι το αντικείμενο κατά πώληση των μετοχών μιας εταιρείας ένα είναι ένα «αδιαίρετο τμήμα της εταιρικής περιουσίας».

Αν και οι κοινές μετοχές είναι αποδεκτές, τα εταιρικά ομόλογα και τα προνομιούχα αξιόγραφα δεν είναι. Οι προνομιούχες μετοχές δεν επιτρέπονται αφού οδηγούν σε διαφοροποίηση μεταξύ δύο κατηγοριών συνεταίρων στην εταιρεία

Εκείνους που έχουν προνομιούχες μετοχές και

Εκείνους που έχουν κοινές μετοχές

κάτι που δεν συνάδει με τις αρχές της ισότητας και δικαιοσύνης που υποστηρίζει το Ισλάμ. Επιπλέον, οι εν λόγω μετοχές περιλαμβάνουν σταθερή απόδοση, η οποία είναι ανεξάρτητη από την πραγματική απόδοση της εταιρείας και, επομένως, δεν επιτρέπονται από την σαρία.

Επενδυτικά χαρτοφυλάκια

Τα επενδυτικά χαρτοφυλάκια που απορροφώνται από συμβατές με τη σαρία επενδύσεις είναι επίσης επιτρεπτά. τα είδη των ισλαμικών χαρτοφυλακίων περιλαμβάνουν τα εξής:

Χαρτοφυλάκια μετοχικά(long-only)

Τα ενοποιημένα κεφάλαια των επενδυτών επενδύονται σε μετοχές εταιρειών που είναι συμβατές με τη σαρία.

Χαρτοφυλάκια προστατευόμενων επενδύσεων

Τα εγγυημένα κεφάλαια και επενδύσεις είναι καταρχήν μη επιτρεπτά από τη σαρία. Ωστόσο, είναι δυνατών να υπάρξει προστασία του κεφαλαίου. Ο πιο κοινός μηχανισμός που χρησιμοποιείται σήμερα για να επιτευχθεί αυτό είναι ο συνδυασμός μιας επένδυσης murabaha(που είναι χαμηλού κινδύνου και παρέχει προστασία του κεφαλαίου) και ενός urboun (που παρέχει κάποιο δικαίωμα για παράδειγμα πάνω σε ένα καλάθι μετοχών συμβατών με τη σαρία ή εμπορευμάτων, δικαίωμα το οποίο, εάν ασκηθεί, θα προσφέρει τις αυξημένες αποδόσεις).

Χαρτοφυλάκια private equity

Τα ισλαμικά χαρτοφυλάκια private equity, που χρησιμοποιούνται για τη χρηματοδότηση της εξαγοράς των εταιριών-στόχων, πρέπει πρώτα από όλα να υιοθετούν συμβατά με τη σαρία μέσα για την επίτευξη του σκοπού τους. Ασφαλώς και η προς εξαγορά εταιρεία θα πρέπει να είναι συμβατή με τον νόμο της σαρία. Εάν η προς εξαγορά επιχείρηση είναι σε μόχλευση, τότε, ανάλογα με τις διαφορετικές Σχολές του νόμου, το χρέος θα πρέπει είτε να μειωθεί σε αποδεκτά όρια(στις περισσότερες περιπτώσεις το χρέος δεν θα πρέπει να υπερβαίνει το ένα τρίτο του συνολικού κεφαλαίου της προς εξαγορά εταιρείας) πριν από την εξαγορά είτε να εξοφληθεί εντός ορισμένου χρόνου μετά ην εξαγορά της από την private equity εταιρεία.

Χαρτοφυλάκια Ijarah (leasing)

Στην ουσία, πρόκειται για διαπραγματεύσιμα πιστοποιητικά που εκδίδονται για μισθώσεις αυτοκινήτων, αεροσκαφών, εξοπλισμού ή ακινήτων.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, τα ισλαμικά κεφάλαια, εκτός από το φιλτράρισμα και την επιλογή των μετοχών/επενδύσεων, υπολογίζουν και καταβάλλουν για λογαριασμό των επενδυτών το κατάλληλο zakat.

Οι διαχειριστές των κεφαλαίων δεν επιτρέπεται να χρησιμοποιούν ορισμένα εργαλεία που χρησιμοποιούνται ευρέως από τους παραδοσιακούς διαχειριστές κεφαλαίων, όπως τα δικαιώματα προαίρεσης, τα συμβόλαια μελλοντικής εκπλήρωσης, οι ανοιχτές πωλήσεις χρηματοπιστωτικών μέσων, οι προνομιούχες μετοχές, κ.λπ.

Φίλτρα

Έχουν τεθεί διάφορα κριτήρια/φίλτρα προκειμένου οι μουσουλμάνοι να καθορίσουν σε ποιές μετοχές επιτρέπεται να επενδύουν. Κάποια από αυτά είναι παγκοσμίως αποδεκτά, ενώ άλλα πιο αμφιλεγόμενα και χωρίς στέρεες θρησκευτικές βάσεις. Οι νομομαθείς προχώρησαν σε μια σειρά από συμβιβασμούς ώστε να καταστεί δυνατή η ύπαρξη των ισλαμικών χρηματιστηριακών δεικτών και των ισλαμικών αμοιβαίων κεφαλαίων. Εάν εφαρμόζονταν οι αυστηροί νόμοι της σαρία, το εύρος των επιτρεπόμενων μετοχών θα ήταν πολύ στενό για να μιλάμε για τη δυνατότητα οποιασδήποτε διαφοροποίησης κινδύνου.

Οι διαδικασίες φιλτραρίσματος, καθώς και οι τελικές επιλογές συνήθως επικυρώνονται από το αρμόδιο εποπτικό συμβούλιο της σαρία, το οποίο διασφαλίζει τη συμβατότητα με το πλαίσιο της σαρία.

Τα πιο σημαντικά κριτήρια επιλογής για την επιλογή συμβατών με το Ισλάμ επενδύσεων σε μετοχές είναι:

Επιχειρηματική δραστηριότητα

Οι εταιρείες που διεξάγουν απαγορευμένες δραστηριότητες αποκλείονται. Για παράδειγμα, εταιρείες που συμμετέχουν σε κάδους όπως: ποτών, καπνού, προϊόντων που σχετίζονται με το

χοιρινό κρέας, ψυχαγωγίας, όπως τυχερών παιχνιδιών, καζίνο, πορνογραφίας κ.λπ., συμβατικών χρηματοοικονομικών υπηρεσιών(ασφάλειες, τράπεζες, κ.λπ.), βιομηχανίες όπλων.

Τα συνολικά χρέη που εκκρεμούν δεν θα πρέπει να υπερβαίνουν το 33%

Οι εταιρείες έχουν δύο κύριες πηγές χρηματοδότησης, τις μετοχές και τον δανεισμό. Η συντριπτική πλειονότητα των εταιρειών χρησιμοποιεί τουλάχιστον κάποιο ποσοστό δανεισμού για τη χρηματοδότηση της. Εφόσον ο δανεισμός είναι τοκοφόρος, αυτό θα κάνει τις περισσότερες εταιρείες, ή τουλάχιστον ένα μέρος του ενεργητικού τους, μη συμβατό με τη σαρία.

Οι ισλαμιστές ειδήμονες έχουν γνωμοδοτήσει σε πολλές περιπτώσεις σχετικά με της δραστηριότητες που εμπεριέχουν συνδυασμούς επιτρεπτών και μη επιτρεπτών στοιχείων. Σε γενικές γραμμές, τα επιτρεπτά στοιχεία θα πρέπει να αποτελούν την πλειονότητα. Ένα hadith αναφέρει ότι «η διαχωριστική γραμμή μεταξύ της πλειονότητας και της μειονότητας είναι το ένα τρίτο, αλλά και το ένα τρίτο ως ποσοστό θεωρείται ότι είναι πολύ» έχει χρησιμοποιηθεί για να απαντηθεί αυτό το ερώτημα. Κατά συνέπεια, εφόσον το μη επιτρεπόμενο ποσοστό του συνόλου των εκκρεμών χρεών δεν υπερβαίνει το 33% των συνολικών στοιχείων του ενεργητικού και πληρούνται ταυτόχρονα όλα τα λοιπά κριτήρια, η εταιρεία είναι κατάλληλη για επενδύσεις από ισλαμικής σκοπιάς.

Τα ταμειακά διαθέσιμα και οι τοκοφόροι τίτλοι δεν θα πρέπει να υπερβαίνουν το 33%

Πρόκειται για έναν πρόσφατο κανόνα που προέκυψε από τη δυσκολία να βρεθεί μια αποδεκτή αναλογία μεταξύ κερδών από τόκους προς τα συνολικά κέρδη με βάση τις πηγές της σαρία. Τα κέρδη από τόκους θα ήταν κατά κανόνα απαγορευμένα αλλά, λαμβάνοντας υπόψη την ίδια αρχή πλειονότητας-μειονότητας επιτρέπονται.

Τα ταμειακά διαθέσιμα και οι τοκοφόροι τίτλοι που έχει στην κατοχή της μια επιχείρηση δεν θα πρέπει να υπερβαίνουν το 33% της αγοραίας αξίας της. Γενικά το εισόδημα που προκύπτει από τόκους σε μετρητά και υπόλοιπα αξιόγραφα εξαγνίζεται με συγκριμένο τρόπο τον οποίο θα περιγράψουμε παρακάτω.

Οι εισπρακτέοι λογαριασμοί και τα ταμειακά διαθέσιμα θα πρέπει να είναι λιγότερα από το 50%

Η πώληση του χρέους σε τρίτους απαγορεύεται βάσει του νόμου της σαρία. Η πώληση μετοχών εταιρείας με υψηλούς εισπρακτέους λογαριασμούς ισοδυναμεί με την πώληση χρέους προς τρίτους (τον επενδυτή) και, ως εκ τούτου, απαγορεύεται. Οι εισπρακτέοι λογαριασμοί και τα ταμειακά διαθέσιμα δεν πρέπει να υπερβαίνουν το 50% της αξίας του συνόλου του ενεργητικού. Σε αυτό το πλαίσιο, οι εισπρακτέοι λογαριασμοί ορίζονται ως τα ποσά που οφείλονται στην εταιρεία από επιτρεπτές και μόνο δραστηριότητες, όπως οι πωλήσεις αγαθών με μελλοντική πληρωμή. Τα τοκοφόρα δάνεια σε κάθε περίπτωση δεν επιτρέπονται.

Επενδυτικά φίλτρα υπήρχαν πριν από την ισλαμική τραπεζική, στο πλαίσιο του λεγόμενου κοινωνικού/δεοντολογικού τομέα των επενδύσεων με όχι ευκαταφρόνητη εμπορική επιτυχία. Ο στόχος ήταν ο εντοπισμός και η επένδυση σε εταιρείες με επιχειρηματική ηθική και συμβολή στην ευημερία της κοινωνίας. Μια από τις επικρίσεις κατά των ισλαμικών φίλτρων σχετίζεται με το γεγονός ότι είναι εκ φύσεως σχεδόν αποκλειστικά «αρνητικά» σε αντίθεση με τα φίλτρα που χρησιμοποιούνται από τα κοινωνικά/δεοντολογικά κεφάλαια, τα οποία περιλαμβάνουν και θετικούς παράγοντες, όπως οικολογικές ευαισθησίες, ίσα δικαιώματα, καλές συνθήκες απασχόλησης κ.λπ.

Εξαγνισμός

Όπως αναφέρθηκε, πρέπει να υπάρξουν συμβιβασμοί προκειμένου να καταστεί δυνατή η δημιουργία βιώσιμων πολυτοκίλων ισλαμικών κεφαλαίων και δεικτών. Ως αντιστάθμισμα, ακολουθείτε μια διαδικασία καθαρμού, κατά την οποία τα κέρδη που προέρχονται από πηγές που δεν είναι σύμφωνες με τον νόμο της σαρία αφαιρούνται από τις πραγματοποιηθείσες αποδόσεις. Αυτό θα περιλαμβάνει τόσο έσοδα από τόκους, όσο και τυχόν παρεπόμενα έσοδα που προκύπτουν από μη επιτρεπόμενες δραστηριότητες, όπως επιχειρήσεις οινοπνευματωδών.

Υπάρχουν πολλές απόψεις για τη διαδικασία του εξαγνισμού. Μια άποψη υποστηρίζει ότι οι αποδόσεις ενός επενδυτή θα «μολυνθούν» από μη επιτρεπτά στοιχεία των κερδών μιας εταιρείας μόνο εάν αυτός λάβει άμεσο όφελος από την εταιρεία με την μορφή μερίσματος. Συνεπώς, μόνο το μέρισμα θα πρέπει να καθαριστεί και όχι τα κέρδη του κεφαλαίου που συνήθως αντιπροσωπεύουν το μεγαλύτερο μέρος των αποδόσεων.

Μια άλλη άποψη υποστηρίζει ότι τα κέρδη κεφαλαίου θα πρέπει επίσης να καθαρθούν, αφού μέρος αυτών θα μπορούσε να οφείλεται στην ύπαρξη μετρητών και τοκοφόρων αξιόγραφων.

Άλλοι κάνουν διάκριση μεταξύ των επενδυτών με μεμονωμένες μετοχές και των επενδυτικών κεφαλαίων. Δεδομένου ότι τα περισσότερα κεφάλαια δεν αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης, κάθε εισόδημα οφειλόμενο στα κεφάλαια αυτά μπορεί να θεωρηθεί ότι δεν αποτελεί κεφαλαιουχικό κέρδος, αλλά μορφή μερίσματος που διανέμεται στους επενδυτές. Επομένως, στην περίπτωση των επενδυτικών κεφαλαίων. Όλες οι αποδόσεις θα πρέπει να υπόκεινται σε καθαρισμό.

Τα επενδυτικά κεφάλαια ενημερώνουν τους επενδυτές σχετικά με το ποσοστό των αποδόσεων που πρέπει να καθαριστεί και κατόπιν οι επενδυτές είναι υπεύθυνοι για να προχωρήσουν στον καθαρισμό αναλόγως, συνήθως μέσω μιας δωρεάς ίση με το ποσό που πρέπει να εξαγνιστεί για φιλανθρωπικούς σκοπούς. Σε ορισμένες περιπτώσεις την ευθύνη αυτή αναλαμβάνουν οι διαχειριστές των κεφαλαίων.

Ασφάλειες

Τα ασφαλιστικά συμβόλαια που χρησιμοποιούνται σήμερα στα παραδοσιακά χρηματοπιστωτικά συστήματα δεν είναι αποδεκτά ως έχουν σύμφωνα με τον νόμο της σαρία. Θεωρείται ότι περιέχουν στοιχεία *gharar* (καταβάλλεται ασφάλιστρο, αλλά υπάρχει ασάφεια για το τι ακριβώς αγοράστηκε αφού ο χρόνος και η έκταση των πιθανών μελλοντικών ζημιών είναι άγνωστα) και σε ορισμένες περιπτώσεις *riba* (όταν για παράδειγμα οι ασφαλιστικές εταιρείες επενδύουν τα ασφάλιστρα σε ομόλογα κ.λπ.)

Το takaful ή τακάφουλ (ασφάλεια) στην κυριολεξία σημαίνει αμοιβαία ή από κοινού εγγύηση. Οι ασφαλισμένοι συνήθως καταβάλλουν περιοδικές εισφορές (δωρεές) σε ένα ταμείο που διοικείται από μια εταιρεία takaful. Ο σκοπός του ταμείου συνιστάται στο να είναι σε θέση να αποζημιώσει τους ασφαλισμένους σε πιθανές αξιώσεις τους, σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται στο συμβόλαιο.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, ένα μέρος των εισφορών διαχειρίζεται η εταιρεία στο πλαίσιο του mudaraba και κατά συνέπεια, μπορεί να συμμετέχει στα κέρδη που προκύπτουν από τις επενδύσεις. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι οι εισφορές δεν ανήκουν στην εταιρεία takaful. Η ιδιοκτησία του χρηματικού αποθέματος, καθώς και κάθε συναφές έσοδο ή πλεόνασμα ανήκει στους ασφαλισμένους, παρότι υπό πλήρως καθορισμένες συμβατικές συνθήκες είναι δυνατόν η εταιρεία να συμμετέχει στο πλεόνασμα.

Στην περίπτωση ελλείμματος οφειλόμενου σε απαιτήσεις που υπερβαίνουν τις εισφορές και τα τυχόν αποθεματικά που έχουν συσσωρευτεί κατά τη διάρκεια του παρελθόντος, η ευθύνη για την κάλυψη του ελλείμματος βαρύνει τον ασφαλισμένο. Επικουρικά η εταιρεία takaful μπορεί να παράσχει άτοκα δάνεια.

Χρηματοδότηση έργου

Η χρηματοδότηση έργου στην ισλαμική τραπεζική είναι, όπως και στο πλαίσιο των συμβατικών χρηματοοικονομικών, η μακροπρόθεσμη χρηματοδότηση υποδομών, βιομηχανικών σχεδίων και δημόσιων υπηρεσιών με βάση μια οικονομική δομή στην οποία τα χρηματικά και μετοχικά κεφάλαια που χρησιμοποιούνται για τη χρηματοδότηση του έργου εξοφλούνται από τις χρηματικές ροές που προκύπτουν από το ίδιο το έργο.

Αν και η φύση της χρηματοδότησης έργου φαίνεται κατάλληλη για εφαρμογή των ισλαμικών αρχών, αφού προωθεί τον επιμερισμό των κινδύνων και των οφελειών, είναι γεγονός ότι παραμένει ένας σχετικά υπανάπτυκτος τομέας των ισλαμικών χρηματοοικονομικών. Παράγοντες που συμβάλλουν σε αυτό το γεγονός περιλαμβάνουν την τάση των ισλαμικών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων να επενδύουν σε βραχυπρόθεσμες επενδυτικές λύσεις και η έλλειψη ισλαμιστών ειδικών στη χρηματοδότηση έργου.

viii. ΔΙΑΧΕΙΡΗΣΗ ΡΕΥΣΤΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ

Οι τράπεζες πρέπει να διαχειρίζονται σωστά τα ρευστά διαθέσιμα τους προκειμένου να είναι σε θέση να χρηματοδοτούν την έλλειψη ρευστότητας ή και για την αποτελεσματική αξιοποίηση των χρηματικών πλεονασμάτων. Τα συμβατικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, σε αντίθεση με τα ισλαμικά, είναι σε θέση να τοποθετούν τα πλεονάζοντα χρηματικά διαθέσιμα τους σε τοκοφόρες λύσεις και επίσης να χρηματοδοτούν τα ελλείμματα μετρητών δανειζόμενα με τόκο. Οι δυνατότητες διαχείρισης ρευστότητας που έχουν οι συμβατικές τράπεζες διευρύνονται με την ύπαρξη ανεπτυγμένων διατραπεζικών και δευτερογενών αγορών στις οποίες μπορούν εύκολα να καταφύγουν σε περίπτωση ανάγκης.

Οι ισλαμικές τράπεζες έχουν μέχρι στιγμής περιοριστεί κυρίως στη διαχείριση των πλεοναζόντων μετρητών μέσω της χρηματοδότησης βραχυπρόθεσμων murabaha και εμπορικών χρηματοδοτήσεων.

Κατά το παρελθόν έχουν γίνει προσπάθειες για την εφαρμογή μιας ισλαμικής διατραπεζικής αγοράς με περιορισμένη, ωστόσο, επιτυχία που αποδίδεται σε πολλούς παράγοντες, όπως η έλλειψη των κατάλληλων εργαλείων, προτύπων, κανονισμών και πιστοληπτικής αξιολόγησης. Η απουσία των δευτερογενών αγορών δυσχεραίνει περαιτέρω τις δυνατότητες διαχείρισης ρευστότητας των τραπεζών.

Ισλαμικές λύσεις για την διαχείριση της ρευστότητας

Εξασφαλισμένο murabaha/βραχυπρόθεσμη εμπορική χρηματοδότηση

Μια τυπική βραχυπρόθεσμη συναλλαγή murabaha θα συνεπαγόταν την αγορά, σε τρέχουσα βάση, εμπορεύματος που να είναι αντικείμενο διαπραγμάτευσης στο χρηματιστήριο μεταλλευμάτων του Λονδίνου και κατόπιν μιας συναλλαγής murabaha στον υποσχόμενο αγοραστή με άμεση παράδοση του εμπορεύματος και αναβολή της πληρωμής από μια

εβδομάδα μέχρι και αρκετούς μήνες. Ένα μειονέκτημα αυτού του είδους της διαχείρισης ρευστότητας, από ισλαμικής σκοπιάς, είναι ότι τα χρηματικά κεφάλαια επενδύονται σε αγορές του εξωτερικού, μακριά από τα τοπικά χρηματοοικονομικά συστήματα τα οποία έχουν μεγάλη ανάγκη κεφαλαίων.

Η βραχυπρόθεσμη χρηματοδότηση του εμπορίου κατά παρόμοιο τρόπο αφορά τη χρηματοδότηση των εισαγωγών ή των εξαγωγών προϊόντων όπως το αργό πετρέλαιο ή το ρύζι.

Παρόλο που οι τράπεζες μπορούν σύμφωνα με τα ανωτέρω να διευθετήσουν θέματα που έχουν να κάνουν με τα χρηματικά τους πλεονάσματα, οι ίδιες μέθοδοι δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη χρηματοδότηση των ελλείψεων σε μετρητά.

Mudaraba sukuk

Τα *mudaraba sukuk* (πιστοποιητικά) συμμετοχών εκδίδονται από τις ισλαμικές τράπεζες. Οι επενδύτες μπορούν να συμμετάσχουν σε αυτά τα κεφάλαια/επενδυτικές συναλλαγές με την αγορά *sukuk*. Στις περιπτώσεις των αναπτυσσόμενων δευτερογενών αγορών τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα επενδύουν τα πλεονάζοντα ρευστά τους διαθέσιμα σε μετρητά αγοράζοντας *sukuk* και σε σύντομο χρονικό διάστημα μπορούν αν χρειαστεί να ρευστοποιήσουν την τοποθέτησή τους για την παραγωγή χρήματος.

Ισλαμικό *sukuk* χρηματοδοτικής μίσθωσης

Το ισλαμικό *sukuk* χρηματοδοτικής μίσθωσης μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την μακροπρόθεσμη διαχείριση της ρευστότητας. Η διαδικασία περιλαμβάνει την τιλοποίηση των ενσώματων ακινητοποιήσεων της κυβέρνησης, όπως αεροδρόμια, δρόμους και κτήρια. Αυτά τα περιουσιακά στοιχεία πωλούνται σε ένα *mudaraba* ειδικού σκοπού, το οποίο το μισθώνει σε μισθωτές. Ακολούθως εκδίδονται και πωλούνται στην αγορά *mudaraba* συμμετοχικά *sukuk*. Η κυβέρνηση εγγυάται την καταβολή των μισθωμάτων και τις πληρωμές κεφαλαίου. Τα πιστοποιητικά αυτά μπορούν να γίνουν αντικείμενο διαπραγμάτευσης σε δευτερογενείς αγορές αφού στηρίζονται σε περιουσιακά στοιχεία και είναι εγγυημένα.

Musharaka sukuk

Τα musharaka sukuk εκδίδονται και προσφέρονται στο κοινό. Τα έσοδα χρησιμοποιούνται για τη κατασκευή νέων έργων υποδομής ή για την αγορά και μίσθωση εξοπλισμού. Όπως προαναφέρθηκε στο κεφάλαιο για τα musharaka, ο διαχειριστής και παροχές του κεφαλαίου (κάτοχος sukuk) μοιράζεται τα κέρδη και τις ζημίες σε αντίθεση με την περίπτωση του Mudaraba στο οποίο υπάρχει μόνο η συμμετοχή στα κέρδη.

ix. ΔΙΑΧΕΙΡΗΣΗ ΚΙΝΔΥΝΩΝ

Οι περισσότεροι επιστήμονες και επαγγελματίες της ισλαμικής τραπεζικής συμφωνούν ότι μια από τις πιο σημαντικές προκλήσεις που αντιμετωπίζει ο κλάδος είναι η έλλειψη κατάλληλων εργαλείων διαχείρισης κινδύνων. Προκειμένου, ωστόσο, να αναπτυχθούν οι κατάλληλες λύσεις, είναι σημαντικό να εντοπιστούν και να μετρηθούν οι κίνδυνοι πρώτα.

Οι υποστηρικτές των συμβατικών εργαλείων αντιστάθμισης κινδύνου ισχυρίζονται ότι τα εργαλεία αυτά βοηθού στην σταθεροποίηση των αγορών, την παροχή ρευστότητας και την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας. Τα παράγωγα προϊόντα, όταν χρησιμοποιούνται σωστά, μπορούν να βοηθήσουν στην αντιστάθμιση κινδύνων, προκειμένου να αποφευχθούν οι ζημιές που προκύπτουν, για παράδειγμα από διακυμάνσεις των τιμών των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Υπό αυτή την έννοια ωφελούνται ο επενδυτής και η κοινωνία. Ωστόσο, αυτό από μόνο του δεν είναι αρκετό για να δικαιολογήσει τη χρήση αυτών των εργαλείων στο ισλαμικό πλαίσιο. Όπως είδαμε πιο πριν, οι μελετητές έχουν χρησιμοποιήσει πολλά αποσπάσματα από το Κοράνι και τα ahadith για να επιχειρηματολογήσουν κατά της χρήσης των συμβολαίων μελλοντικής εκπλήρωσης και των δικαιωμάτων προαίρεσης. Όμως, υπάρχουν ήδη προσφερόμενες εναλλακτικές λύσεις, που επιπροσθέτως θα μπορούσαν να συνδυαστούν με υφιστάμενα ισλαμικά χρηματοοικονομικά εργαλεία με σκοπό την αναπαραγωγή σύγχρονων συμβατών τεχνικών.

Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι σε περιπτώσεις που ένα τραπεζικό σύστημα λειτουργεί σε αγορές όπου ο επενδυτής έχει τη δυνατότητα επιλογής μεταξύ ισλαμικών ή συμβατικών τραπεζικών υπηρεσιών, οι πελάτες αναμένουν υψηλότερες αποδόσεις από τα ισλαμικά ιδρύματα ως αποζημίωση για το γεγονός ότι οι αποδόσεις δεν είναι εγγυημένες. Πιο συγκεκριμένα, ενώ τα συμβατικά τραπεζικά ιδρύματα προσφέρουν προκαθορισμένες αποδόσεις για τους καταθέτες, σύμφωνα με ισχύοντα επιτόκια, τα αντίστοιχα ισλαμικά ιδρύματα προσφέρουν στους κατόχους επενδυτικών λογαριασμών (mudaraba) μεταβλητές αποδόσεις με τη μορφή συμμετοχής στα κέρδη. Κατά συνέπεια, οι ισλαμικές τράπεζες θα πρέπει να επενδύσουν τα κεφάλαια τους σε περιουσιακά στοιχεία με πιο υψηλές αποδόσεις από τα περιουσιακά στοιχεία στα οποία επενδύουν οι συμβατικές τράπεζες.

Κίνδυνοι για τα ισλαμικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα

Κίνδυνος ρευστότητας

Οι ισλαμικές τράπεζες είναι απρόθυμες να δεσμεύσουν μετρητά σε μακροπρόθεσμα στοιχεία, όπως το *ijarah*, *mudaraba* ή *musharaka*. Λόγο του ότι δεν υπάρχουν ισλαμικές διατραπεζικές χρηματαγορές και οι κεντρικές τράπεζες δεν παρέχουν πιστωτικές διευκολύνσεις σε περίπτωση έσχατης ανάγκης, μια ξαφνική αύξηση της ζήτησης μετρητών από τους καταθέτες μιας τράπεζας θα μπορούσε να της προκαλέσει σοβαρά λειτουργικά προβλήματα. Η κατάσταση επιδεινώνεται από το γεγονός ότι ουσιαστικά δεν υπάρχουν ασφαλιστικές δικλίδες που να εγγυώνται το κεφάλαιο των καταθετών.

Πιστωτικός κίνδυνος

Ο πιστωτικός κίνδυνος θα μπορούσε να θεωρηθεί χαμηλότερος για τα ισλαμικά ιδρύματα σε σύγκριση με τις συμβατικές τράπεζες, αφού ο δανεισμός στο πλαίσιο της *σαρία* στηρίζεται κατά βάση σε υπάρχοντα περιουσιακά στοιχεία και είναι βραχυχρόνιος εκ φύσεως. Ωστόσο, όπως αναφέρεται ανωτέρω, οι τράπεζες δεν έχουν το δικαίωμα να επιβάλουν τόκους λόγω της απαγόρευσης του *riba* ενώ έχουν περιορισμούς στους τρόπους με τους οποίους μπορούν να απαιτήσουν την επιστροφή των δανείων σε περίπτωση χρεοκοπίας των πελατών.

Κίνδυνος αγοράς

Οι ισλαμικές τράπεζες, όπως και οι αντίστοιχες συμβατικές, εκτίθενται σε διάφορες μορφές κινδύνων της αγοράς, όπως των επιτοκιακών, συναλλαγματικών κινδύνων κ.λπ.

Τα ισλαμικά χρηματοδοτικά ιδρύματα, έστω και αν δεν ασχολούνται με τοκοφόρα εργαλεία, υπόκεινται σε επιτοκιακούς κινδύνους. Κατά τον υπολογισμό, για παράδειγμα, του περιθωρίου κέρδους για συναλλαγές χρηματοδοτικής μίσθωσης ή ετεροχρονισμένες πωλήσεις

χρησιμοποιείται ένα επιτόκιο αναφοράς, συνήθως το Libor. Κατά συνέπεια, οι διακυμάνσεις των επιτοκίων θα επηρεάσουν το περιθώριο κέρδους που χρεώνει/καταβάλλει η τράπεζα. Επίσης, είναι αρκετά συνήθης, στην περίπτωση των επενδυτικών λογαριασμών (mudaraba), η προσφορά από τις ισλαμικές τράπεζες ποσοστών κερδών ισοδύναμων με τα συμβατικά σημεία αναφοράς προκειμένου να παραμείνουν ανταγωνιστικές. Μια αλλαγή στην τιμή του Libor θα επηρεάσει το ποσοστό απόδοσης που αναμένουν οι καταθέτες.

χ. ΜΟΡΦΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ

Η ανάπτυξη της ισλαμικής τραπεζικής κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών οδήγησε σε μια σημαντική αύξηση του αριθμού των υφιστάμενων ισλαμικών χρηματοδοτικών ιδρυμάτων. Ωστόσο, δεν παρέχουν όλα τα ιδρύματα τις ίδιες υπηρεσίες ούτε έχουν την ίδια νομική διάρθρωση. Ως εκ τούτου μπορούμε να διακρίνουμε αρκετές κατηγορίες ισλαμικών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων με βάση τη μορφή τους.

Η πλειοψηφία των ισλαμικών χρηματοδοτικών ιδρυμάτων είναι τράπεζες που ανήκουν είτε στον δημόσιο είτε στον ιδιωτικό τομέα. Τα κύρια αποκλειστικά προϊόντα που προσφέρουν οι ισλαμικές τράπεζες, είναι τα *mudaraba*, *musharaka*, και *ijarah*.

Επιπλέον προσφέρονται και πιο συμβατικά προϊόντα όπως οι λογαριασμοί όψεως και ταμειευτηρίου. Οι λογαριασμοί όψεως θεωρούνται ως δάνειο του πελάτη στην τράπεζα και στο πλαίσιο της ισλαμικής τραπεζικής δεν παράγουν τόκο. Επίσης είναι πληρωτέοι σε πρώτη ζήτηση.

Οι δραστηριότητες και τα προϊόντα που προσφέρονται από τις ισλαμικές τράπεζες εποπτεύονται από τα συμβούλια της Σαρία που αποτελούνται από εξέχοντες ισλαμιστές επιστήμονες.

Μετατροπή μιας συμβατικής τράπεζας σε ισλαμική τράπεζα

Με τη συνεχόμενη ανάπτυξη της ισλαμικής τραπεζικής, πολλές συμβατικές τράπεζες επέλεξαν να προσαρμόσουν το σύνολο των δραστηριοτήτων τους αποκλειστικά στις ισλαμικές αρχές χρηματοοικονομικής. Η μετατροπή μιας συμβατικής τράπεζας σε ισλαμική δεν είναι μια απλή υπόθεση, δεδομένου ότι πρέπει να δοθεί έγκριση από τις ρυθμιστικές αρχές, οι εργαζόμενοι πρέπει να εκπαιδευτούν στη νέα φιλοσοφία, να συσταθεί εποπτικό συμβούλιο της σαρία, οι συμβάσεις και τα έγγραφα πρέπει να αναδιατυπωθούν στα λογιστικά και ελεγκτικά πρότυπα των ισλαμικών χρηματοδοτικών οργανισμών κ.λπ.

Αναγνωρίζοντας την ανάγκη για παροχή κατευθυντήριων γραμμών για το σύνθετο έργο της μετατροπής, έχει συνταχθεί το Πρότυπο Σαρία Νο 6 για τη «Μετατροπή μιας συμβατικής τράπεζας σε Ισλαμική τράπεζα».

Το πρότυπο αυτό καλύπτει διάφορες πτυχές της διαδικασίας μετατροπής, των οποίων οι κυριότερες είναι:

Το χρονοδιάγραμμα μετατροπής

Τα αναγκαία μέτρα

Οι συναλλαγές με άλλες τράπεζες

Η παροχή συμβατών με τη σαρία τραπεζικών υπηρεσιών

Ο αντίκτυπος της μετατροπής της τράπεζας στους τομείς των τοκοφόρων απαιτήσεων και επενδύσεων

Η διαχείριση των μη επιτρεπτών υφιστάμενων (πριν από τη μετατροπή) υποχρεώσεων και απαιτήσεων της τράπεζας

Ο τρόπος διάθεσης των κερδών από μη επιτρεπτές δραστηριότητες.

Στα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, τρία χρηματοπιστωτικά ιδρύματα έχουν ήδη ολοκληρώσει μια πλήρη διαδικασία μετατροπής, η ισλαμική τράπεζα Sharjah, η χρηματοοικονομική εταιρεία AmIak, και η τράπεζα της μέσης ανατολής.

Ανάλογα με το χρονοδιάγραμμα μετατροπής, μπορούν να διακριθούν τρεις διαφορετικές προσεγγίσεις:

Πλήρης μετατροπή

Σταδιακός μετασχηματισμός

Μερικός μετασχηματισμός.

Το πρώτο είδος είναι εκείνο που συνιστάται από τους νομικούς της σαρία αφού εκ των προτέρων έχει ορίσει μια σταθερή καταληκτική ημερομηνία μετά την οποία όλες οι λειτουργίες της τράπεζας θα πρέπει να είναι συμβατές στο πλαίσιο της σαρία. Για τον σταδιακό μετασχηματισμό δεν υπάρχει συγκεκριμένη καταληκτική ημερομηνία, αν και η πλήρης μετατροπή είναι συνήθως ο τελικός στόχος, σε αντίθεση με την Τρίτη προσέγγιση η οποία συνήθως στοχεύει στη δημιουργία ισλαμικών παραθύρων στο πλαίσιο των υφιστάμενων δομών της συμβατικής τράπεζας.

Ισλαμικά επενδυτικά παράθυρα

Τα ισλαμικά παράθυρα είναι εξειδικευμένα τμήματα στο πλαίσιο των παραδοσιακών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων τα οποία προσφέρουν προϊόντα που είναι συμβατά με τον νόμο της σαρία. Η δομή αυτή επέτρεψε σε πολλές Δυτικές και μη Δυτικές συμβατικές τράπεζες να εισέλθουν στον κόσμο της ισλαμικής χρηματοοικονομικής χωρίς την ίδρυση ολοκληρωμένων ισλαμικών τραπεζών ή με τη χρήση των υφιστάμενων ισλαμικών τραπεζών ως ενδιάμεσων για τη παροχή συμβατών με τη σαρία προϊόντων στους πελάτες. Στις περισσότερες περιπτώσεις, τα παράθυρα ισλαμικής έχουν ως πελάτες τους πλουσιότερους μουσουλμάνους επενδυτές.

Οι τράπεζες με ισλαμικά παράθυρα υποβάλλουν τα προϊόντα τους σε κάποιο Συμβούλιο της Σαρία για έγκριση, ώστε να εξασφαλίσουν τη συμμόρφωση με νόμο της σαρία και να ενισχύσουν την εμπορευσιμότητα των προϊόντων.

Ισλαμικά επενδυτικά κεφάλαια

Οι ισλαμικές τράπεζες συνήθως παρέχουν υπηρεσίες σε πελάτες λιανικής. Ωστόσο, η πρόσφατη ανάπτυξη του τομέα και η ανάγκη για ευρείας κλίμακας συναλλαγές, χρηματοδοτικά σχέδια και εγγυήσεις οδήγησαν στην ανάπτυξη πολλών ισλαμικών τραπεζών επενδύσεων.

Ισλαμικές εταιρείες υποθηκών

Οι ισλαμικές εταιρείες υποθηκών αναπτύχθηκαν κυρίως για να παρέχουν υπηρεσίες υποθηκών στους μουσουλμάνους που ζουν στον Δυτικό κόσμο, δηλαδή στο Ηνωμένο βασίλειο και στις ΗΠΑ. Υπάρχουν διάφοροι τύποι ισλαμικών υποθηκών, αλλά οι πιο κοινές και οι περισσότερο όμοιες με τις υποθήκες Δυτικού τύπου βασίζονται στο συμβόλαιο μίσθωσης *ijarah*.

ισλαμικά ασφαλιστικά ιδρύματα (takaful)

Έχουν συσταθεί εταιρείες παροχής υπηρεσιών *takaful*, αν και η χρήση των *takaful* στην ισλαμική τραπεζική εξακολουθεί να είναι αρκετά περιορισμένη και εστιάζεται κυρίως στην ασφάλιση της φυσικής ιδιοκτησίας.

Εταιρείες mudaraba

Οι εταιρείες *mudaraba* δημιουργούνται ως ξεχωριστές νομικές οντότητες και διοικούνται από εταιρείες διαχείρισης κεφαλαίων. Οι εταιρείες αυτές χρηματοδοτούνται από τα ίδια κεφάλαια και τα πιστοποιητικά επενδύσεων *mudaraba* που εκδίδονται μέσω δημόσιων προσφορών στους ενδιαφερόμενους επενδυτές. Δεν επιτρέπεται να δέχονται καταθέσεις. Τα κεφάλαια *mudraba* χρησιμοποιούνται για επενδύσεις συμβατές με τη σαρία, με τα κέρδη να διανέμονται στους επενδυτές ανάλογα με τη συνεισφορά τους. Ο διαχειριστής του κεφαλαίου λαμβάνει επίσης ένα

μέρος των κερδών. Τα κεφάλαια Mudaraba μπορούν να δημιουργηθούν με σκοπό τις επενδύσεις σε μια ή σε περισσότερες περιοχές.

Οργανισμοί του Ισλαμικού χρηματοδοτικού κλάδου

Η ταχεία ανάπτυξη των ισλαμικών χρηματοοικονομικών κατά τα τελευταία χρόνια έχει διευκολυνθεί σημαντικά από αρκετές κλαδικές ενώσεις ή φορείς αυτορρύθμισης. Εκτός από το Ισλαμικό συμβούλιο χρηματοοικονομικών υπηρεσιών δραστηριοποιούνται και τα ακόλουθα ιδρύματα, μεταξύ άλλων, στην προώθηση και υποστήριξη, μέσω των διαφόρων ενεργειών τους, του κλάδου της ισλαμικής τραπεζικής.

Ισλαμική Τράπεζα Ανάπτυξης

Η ΙΤΑ είναι ένα διεθνές χρηματοπιστωτικό ίδρυμα που εγκαινιάστηκε επισήμως στην Τζέντα του Βασιλείου της Σαουδικής Αραβίας τον Οκτώβριο του 1975. Η τράπεζα περιλαμβάνει 56 χώρες-μέλη. Η βασική προϋπόθεση για την ένταξη της υποψήφιας χώρας είναι να αποτελεί μέλος Οργανισμού της Τραπεζικής Συνδιάσκεψης, να συνεισφέρει στο κεφάλαιο της Τράπεζας και να είναι πρόθυμη να αποδεχθεί τους όρους και τις συνθήκες που αποφασίζονται από το διοικητικό συμβούλιο της ΙΤΑ.

Η ΙΤΑ έχει τρία περιφερειακά γραφεία, στο Ραμπάτ του Μαρόκο, στην Κουάλα Λουμπούρ της Μαλαισίας και στο Αλμάτι του Καζακστάν. Η τράπεζα έχει επίσης τομειακούς εκπροσώπους σε έντεκα χώρες: Ινδονησία, Ιράν, Καζακστάν, Λιβύη, Πακιστάν, Σενεγάλη, Σουδάν, Γκάμπια, Γουινέα, Μαυριτανία και Αλγερία. Ο σκοπός και οι λειτουργίες της ΙΤΑ όπως προσδιορίζονται από αυτή, έχουν ως εξής:

Σκοπός:

Ο σκοπός της Τράπεζας είναι να προωθήσει την οικονομική ανάπτυξη και κοινωνική πρόοδο των χωρών-μελών και των μουσουλμανικών κοινοτήτων ξεχωριστά καθώς και από κοινού σύμφωνα με τις αρές του νόμου της σαρία. Οι ειδικοί στόχοι περιλαμβάνουν την προαγωγή του ισλαμικού χρηματοπιστωτικού κλάδου και ιδρυμάτων, τη μείωση της φτώχειας και την τοποθέτηση της συνεργασίας μεταξύ των χωρών-μελών.

Για να υλοποιήσει αυτούς τους στόχους, ο όμιλος ΙΤΑ επικεντρώνεται στους ακόλουθους τομείς προτεραιότητας:

Ανθρώπινη ανάπτυξη

Αγροτική ανάπτυξη και επισιτιστική ασφάλεια

Ανάπτυξη υποδομών

Ενδοκοινοτικές συναλλαγές μεταξύ των χωρών-μελών

Ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα μέσω της ισλαμικής συνεργασίας για την ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα, μιας ανεξάρτητης οντότητας που ιδρύθηκε από την ΙΤΑ

Έρευνα και ανάπτυξη στην ισλαμική οικονομική, τραπεζική και χρηματοοικονομική, μέσω του ισλαμικού Ινστιτούτου Ερευνών και Εκπαιδεύσεως.

Λειτουργίες:

Οι αρμοδιότητες της Τράπεζας είναι να συμμετέχει στα επενδυτικά κεφάλαια και να χορηγεί δάνεια για παραγωγικά έργα και επιχειρήσεις και επιπλέον η παροχή οικονομικής βοήθειας σε χώρες-μέλη με κάθε πρόσφορο τρόπο με σκοπό την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Η τράπεζα έχει επίσης την υποχρέωση να κατακρατά και να διαχειρίζεται ειδικά κονδύλια για

ειδικούς σκοπούς συμπεριλαμβανομένου ενός ταμείου για τη παροχή βοήθειας στις μουσουλμανικές κοινότητες σε χώρες μη μέλη εκτός από τη δημιουργία ειδικών ταμείων.

Η τράπεζα έχει το δικαίωμα να δέχεται καταθέσεις και να κινητοποιεί τους χρηματοδοτικούς πόρους μέσω συμβατών με τη σαρία μεθόδων. Έχει επίσης επιφορτιστεί με την ευθύνη της προώθησης τους εξωτερικού εμπορίου, κυρίως κεφαλαιουχικών αγαθών, μεταξύ των χωρών-μελών, την παροχή τεχνικής βοήθειας στις χώρες-μέλη και την επέκταση της ανάπτυξης εκπαιδευτικών προγραμμάτων συμμόρφωσης με τον νόμο της σαρία τα οποία αφορούν το προσωπικό που ασχολείται με αναπτυξιακές δραστηριότητες σε μουσουλμανικές χώρες.

Τρόποι χρηματοδότησης έργων:

Για την υποστήριξη αναπτυξιακών έργων των χωρών-μελών της ΙΤΑ πάνω στη γεωργία, τη βιομηχανία, τη γεωργική βιομηχανία και τον τομέα των υποδομών έχουν χρησιμοποιηθεί διάφορες συμβατές με τη σαρία μέθοδοι χρηματοδότησης. Αυτές οι μέθοδοι περιλαμβάνουν τη δανειοδότηση, την τεχνική βοήθεια, τη χρηματοδοτική μίσθωση, το istisna, τις συμμετοχές στο μετοχικό κεφάλαια, τη συμμετοχή στα κέρδη κ.λπ. Σε γενικές γραμμές όλες οι χώρες μέλη επωφελούνται από τη χρηματοδότηση της Ισλαμικής Τράπεζας Ανάπτυξης. Η Τράπεζα χρηματοδοτεί επίσης τις μικρού και μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεις, εκπονεί μικροχρηματοοικονομικά προγράμματα κ.λπ.

Η ΙΤΑ έχει, ωστόσο, επικριθεί στο παρελθόν ότι τα οφέλη που αποκομίζουν από τη λειτουργία της οι φτωχότερες μουσουλμανικές χώρες είναι περιορισμένα. Επίσης έχει επικριθεί για μη εκπλήρωση των προσδοκιών στον ρόλο της ως συντονίστρια μεταξύ των εμπορικών τραπεζών και των εφαρμοζόμενων πολιτικών των διαφόρων κεντρικών τραπεζών όπως επίσης και για τους αργούς ρυθμούς στη προώθηση έργων υποδομής και ανάπτυξης.

Διεθνής Ισλαμική Χρηματαγορά

Η Διεθνής Ισλαμική Χρηματαγορά είναι μια διεθνής δομή, μη κερδοσκοπικός οργανισμός, που ιδρύθηκε με τη συλλογική προσπάθεια των κεντρικών τραπεζών και των νομισματικών αρχών του Μπαχρέιν, του Μπρουνέι, της Ινδονησίας, της Μαλαισίας, του Σουδάν και της Ισλαμικής Τράπεζας Ανάπτυξης με έδρα τη Σαουδική Αραβία. Ιδρύθηκε με μια συμφωνία που υπογράφηκε

στο Παρίσι στις 13 Νοεμβρίου 2001 από τα ιδρυτικά μέλη και άρχισε τη λειτουργία της την 1^η Απριλίου 2002, με έδρα το Βασίλειο του Μπαχρέιν.

Η ΔΙΧ είναι ένας από τους βασικούς πυλώνες του Ισλαμικού τραπεζικού και Χρηματοδοτικού κλάδου με βασικό στόχο να δημιουργήσει, να αναπτύξει, να προωθήσει και να ρυθμίσει μια διεθνή χρηματαγορά με βάση τους κανόνες και τις αρχές της σαρία.

Αποστολή της Διεθνούς Ισλαμικής Χρηματαγοράς είναι η ανάπτυξη των παγκόσμιων πρωτογενών ισλαμικών χρηματαγορών και κεφαλαιαγορών και στη συνέχεια η δημιουργία μιας δευτερογενούς αγοράς για τα προϊόντα της ισλαμικής κεφαλαιαγοράς. Η ΔΙΧ επικεντρώνεται επίσης στην εξέλιξη και τυποποίηση των ισλαμικών χρηματοοικονομικών εργαλείων και συμβολαίων, των δομών και της ανάπτυξης προϊόντων, την έκδοση των κατευθυντήριων γραμμών και την ενίσχυση του συνεργατικού πλαισίου μεταξύ των ισλαμικών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων.

Ισλαμικό Ίδρυμα Έρευνας και Εκπαίδευσης

Το Ισλαμικό Ίδρυμα Έρευνας και Εκπαίδευσης (ΙΙΕΕ) ιδρύθηκε το 1981 για να αναλάβει αφενός την έρευνα και την παροχή υπηρεσιών κατάρτισης και ενημέρωσης στις χώρες-μέλη της Ισλαμικής Τράπεζας Ανάπτυξης καθώς και στις μουσουλμανικές κοινότητες σε χώρες μη μέλη ώστε να συμβάλλει στη συμμόρφωση των οικονομικών, χρηματοοικονομικών και τραπεζικών δραστηριοτήτων τους με τη σαρία και αφετέρου να συμβάλλει στη περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη και συνεργασία μεταξύ τους.

Το ΙΙΕΕ περιλαμβάνει τέσσερα τμήματα:

Τμήμα Ισλαμικών Οικονομικών, Ανάπτυξης και Συνεργασίας

Τμήμα Ισλαμικής Τραπεζικής και Χρηματοδότησης

Τμήμα Κατάρτισης

Κέντρο Πληροφόρησης.

Τα κύρια θέματα έρευνας με τα οποία ασχολήθηκε κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών περιλαμβάνουν: Ισλαμικά Οικονομικά, η οικονομική συνεργασία μεταξύ των χωρών-μελών, η οικονομική ανάπτυξη, η κινητοποίηση των πόρων του δημόσιου τομέα, θέματα σχετικά με τη Σαρία και η Ευρωστία των Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων και αγορών.

Το ΙΙΕΕ παρέχει δυνατότητες εξ αποστάσεως εκπαίδευσης με τη μορφή διαλέξεων και μαθημάτων στην ισλαμική χρηματοοικονομική και οικονομική. Οι κύριες γνωστικές περιοχές που καλύπτονται αφορούν την Ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα, την Μακροοικονομική Διαχείριση, την ανάπτυξη ανθρωπίνων πόρων και των ισλαμικών οικονομικών, την τραπεζική και χρηματοδότηση.

Το κέντρο πληροφόρησης του Ισλαμικού Ιδρύματος Έρευνας και Εκπαίδευσης άρχισε να λειτουργεί το 1985 με στόχο τη συλλογή, επεξεργασία, αποθήκευση και διάδοση πληροφοριών σχετικών τομέων προτεραιότητας για την ανάπτυξη των χωρών-μελών του οργανισμού ισλαμικής συνδιάσκεψης των χωρών-μελών που χρησιμοποιούν τα πιο πρόσφατα εργαλεία και τεχνολογίες πληροφόρησης.

Τέλος, το ΙΙΕΕ εκδίδει επίσης μια εξαμηνιαία εφημερίδα.

Κέντρο Διαχείρισης Ρευστότητας

Το κέντρο διαχείρισης ρευστότητας (ΚΔΡ) ανήκει σε τέσσερα από τα μεγαλύτερα Ισλαμικά ιδρύματα. Τα ιδρύματα αυτά είναι η Ισλαμική Τράπεζα του Μπαχρέιν, η Ισλαμική Τράπεζα του Ντουμπάι, ο Χρηματοοικονομικός Οίκος του Κουβέιτ και η Ισλαμική Τράπεζα Ανάπτυξης. Ιδρύθηκε με σκοπό τη διευκόλυνση της επένδυσης των πλεοναζόντων κεφαλαίων των ισλαμικών τραπεζών και χρηματοδοτικών οργανισμών σε ποιοτικά βραχυπρόθεσμα αλλά και μεσοπρόθεσμα χρηματοοικονομικά εργαλεία που είναι δομημένα σύμφωνα με τις αρχές της σαρία.

Ο πιο σημαντικός ρόλος του Κέντρου Διαχείρισης Ρευστότητας είναι το να προσελκύει τη χρηματοδότηση από τις κυβερνήσεις, χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και τις επιχειρήσεις ιδιωτικού αλλά και δημόσιου τομέα πολλών χωρών και την τιτλοποίηση των αντλημένων περιουσιακών

στοιχείων σε άμεσα μεταβιβάσιμους τίτλους ή τη δόμηση τους σε άλλα καινοτόμα επενδυτικά εργαλεία.

Βιβλιογραφία Κεφαλαίου

Στην αρχή του κεφαλαίου έχουν χρησιμοποιηθεί κείμενα από το:

"Δ. Α. Γερμίδα, Διεθνής Τραπεζική – Σύγχρονες Τάσεις στην Οργάνωση της διεθνούς χρηματοδοτήσεως, Παπαζήσης, 1982"

Σελ. 67-74

77-86

Στην συνέχεια χρησιμοποιήθηκαν κείμενα από το:

"Ισλαμική χρηματοοικονομική και τραπεζική, Αλεξάκης Χ , Τσικούρας Α"

Σελ. 33-38

40-44

47-50

53-56

58-61

63-68

καθώς και από το διαδίκτυο στις σελίδες :

<http://www.iifm.net> Διεθνής Ισλαμική Χρηματαγορά

<http://www.iifm.net> Ισλαμικό Ίδρυμα Έρευνας και Εκπαίδευσης

<http://www.lmcbahrain.com> Κέντρο Διαχείρισης Ρευστότητας

<http://www.learnislamicfinance.com/> conventional vs islamic banking

καθώς και κείμενα από το :

"Ισλάμ και Καπιταλισμός, Rodinson M. Εκδόσεις Κάλβο, 1980"

Σελ. 36-40

τα οποία χρησιμοποιήθηκαν κυρίως στις τελευταίες σελίδες του κεφαλαίου αυτού.

xi. Η ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΣΤΟ ΙΣΛΑΜ

Διαφωνίες λογιστικής διαχείρισης

Η έλλειψη, πριν από το 1991, ενός αναγνωρισμένου κεντρικού οργανισμού λογιστικού ελέγχου επικεντρωμένου στις ιδιαιτερότητες του περιβάλλοντος εργασίας των ισλαμικών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων συνεπαγόταν ότι κάθε εταιρία έλυne ανεξάρτητα τα διάφορα λογιστικά προβλήματα που ανέκυπταν είτε με την συμβολή του εποπτικού συμβουλίου της σάρια που λειτουργούσε στο πλαίσιο της επιχείρησης, είτε με την βοήθεια εξωτερικών ελεγκτών. Κατά συνέπεια, δεν εξασφαλιζόταν συνοχή μεταξύ των ΙΧΙ σε ότι αφορά την διαχείριση λογιστικών θεμάτων, αφού μελετητές της σάρια από διαφορετικά εποπτικά συμβούλια, καθώς και οι διάφοροι ελεγκτικοί οργανισμοί, ενδεχομένως να ερμήνευαν τις απαιτήσεις της σάρια με τον δικό τους τρόπο.

Αν και πολλές χώρες χρησιμοποιούσαν τα διεθνή λογιστικά πρότυπα(ΔΛΠ), τα θέματα που άπτονταν της εξειδικευμένης φύσης των ισλαμικών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων δεν μπορούσαν να αντιμετωπιστούν επαρκώς, όπως θα δούμε αργότερα αναλυτικά.

Επιπλέον, οι απαιτήσεις ενημέρωσης των χρηστών των παραδοσιακών οικονομικών καταστάσεων διαφέρουν από αυτές των χρηστών των ισλαμικών οικονομικών καταστάσεων. Κατά την διάρκεια αυτής της πρώτης περιόδου της εσωτερικής αυτορρύθμισης, υπήρχαν αρκετές διαφωνίες σχετικά με την λογιστική διαχείριση που ακολούθησε το κάθε ΙΧΙ. Οι διαφωνίες αυτές χωρίζονται ως εξής:

Επενδυτικοί Λογαριασμοί Καταμερισμού Κερδών(Mudaraba)

Μερικές ισλαμικές τράπεζες διαχειρίζονταν αυτούς τους λογαριασμούς ως υποχρεώσεις και τους καταχωρούσαν στον ισολογισμό με τον ίδιο τρόπο που καταχωρούσαν οι συμβατικές

τράπεζες τις καταθέσεις. Άλλες τράπεζες θεωρούσαν τους επενδυτικούς λογαριασμούς ως κατ' εξουσιοδότηση επενδύσεις και κατά συνέπεια, δεν τους εμφάνιζαν στον ισολογισμό.

Προβλέψεις και Αποθεματικά

Από μελέτες που έχουν γίνει, έχει παρατηρηθεί ότι ορισμένες ισλαμικές τράπεζες αφαιρούν ένα συγκεκριμένο ποσοστό από τα έσοδα *mudaraba* ως πρόβλεψη, ενώ άλλες τράπεζες αφαιρούν τις προβλέψεις από το δικό τους μερίδιο *mudariib* χρεώνοντάς το στα έξοδα, μετά την κατανομή των κερδών μεταξύ του *mudariib* και των κατόχων μη δεσμευμένων λογαριασμών επενδύσεων.

Μερικές ισλαμικές τράπεζες χρησιμοποιούσαν τους όρους «προβλέψεις» και «διαθέσιμα» εναλλάξ, άλλες χρησιμοποιούσαν έναν τύπο πρόβλεψης(σε αντίθεση με τους δύο τύπους -τον ειδικό και τον γενικό-που χρησιμοποιείται από άλλες τράπεζες),ενώ παρατηρήθηκαν αποκλίσεις όσον αφορά την ποσότητα και την ποιότητα των σχετικών δημοσιεύσεων .Επιπλέον, ορισμένες τράπεζες παρουσίαζαν τις προβλέψεις ως υποχρεώσεις στις οικονομικές καταστάσεις, ενώ άλλες ως αντιστάθμισμα επισφαλών απαιτήσεων(στοιχείο αποτίμησης περιουσιακών στοιχείων).

Αναγνώριση Εσόδων

Σε σχέση με το εργαλείο *murabaha*, για παράδειγμα, προσδιορίστηκαν πολλές διαφορετικές μέθοδοι συμπεριλαμβανομένης της αναγνώρισης των προκαταβλητέων εσόδων, στο τέλος της περιόδου, όταν οι δόσεις καθίστανται ληξιπρόθεσμες ή εξοφλούνται ή με την ίση κατανομή των εσόδων καθ'όλη την οικονομική περίοδο.

Κατανομή Κερδών

Διαφορές μεταξύ των ισλαμικών τραπεζών εντοπίστηκαν σε σχέση με την κατανομή των κερδών μεταξύ των ιδιοκτητών και των κατόχων επενδυτικών λογαριασμών, λόγω του γεγονότος ότι οι περισσότερες ισλαμικές τράπεζες αναμειγνύουν τα κεφάλαια των επενδυτών με τα δικά τους. Διαπιστώθηκε ότι οι τράπεζες εφαρμόζαν διαφορετικά κριτήρια για την κατανομή των κερδών και ήταν ασυνεπείς στην δημοσιοποίηση των σχετικών πληροφοριών, όπως η μεθοδολογία, τα κριτήρια κ.λπ. Αυτή η έλλειψη διαφάνειας θα μπορούσε να παρεμποδίσει την ανάπτυξη του ισλαμικού χρηματοοικονομικού συστήματος, καθώς συνδέεται με ένα από τα διακριτά -σε σύγκριση με το Δυτικό σύστημα- χαρακτηριστικά του, δηλαδή την ανάμειξη των κεφαλαίων των επενδυτών με εκείνων της τράπεζας.

Άλλοι τομείς της λογιστικής όπου παρατηρήθηκαν διαφορές μεταξύ των ΙΧΙ περιλαμβάνουν την παρουσίαση των οικονομικών καταστάσεων και τις δημοσιεύσεις τους.

Απαραίτητη προϋπόθεση της αποδοτικής και αποτελεσματικής χρηματοοικονομικής πληροφόρησης είναι η ύπαρξη διαφανών και συγκρίσιμων οικονομικών καταστάσεων. Λαμβάνοντας υπ'όψη τις αδυναμίες που μόλις περιγράψαμε, έχει γίνει σαφές ότι ήταν απαραίτητος ένας οργανισμός ικανός για την δημιουργία ευρέως αποδεκτών ισλαμικών λογιστικών προτύπων που θα προσαρμόζονταν στην ιδιαίτερη φύση και λειτουργία των ΙΧΙ.

Οργανισμός Λογιστικής και Ελεγκτικής των Ισλαμικών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων

Ο Οργανισμός Λογιστικής και Ελεγκτικής των Ισλαμικών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων(ΟΛΕΙΧΙ) ιδρύθηκε το 1991,στο Μπαχρέιν, ως αυτόνομο διεθνές μη κερδοσκοπικό νομικό πρόσωπο. Για την σύσταση του βοήθησαν τέσσερις μεγάλοι ισλαμικοί τραπεζικοί όμιλοι καθώς και η Ισλαμική Τράπεζα Ανάπτυξης.

Οι στόχοι του ΟΛΕΙΧΙ έχουν φαίνεται να είναι οι εξής:

-Η ανάπτυξη λογιστικών και ελεγκτικών προσεγγίσεων σχετικών με τα ισλαμικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.

-Η διάδοση των λογιστικών και ελεγκτικών σκέψεων σχετικά με τα ισλαμικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και των εφαρμογών τους μέσω της κατάρτισης σεμιναρίων, εκδόσεων περιοδικών, ενημερωτικών δελτίων, την εκτέλεση και διεκπεραίωση ερευνών και άλλων συναφών μέσων.

-Η προετοιμασία, έκδοση και ερμηνεία λογιστικών και ελεγκτικών προτύπων για τα ΙΧΙ.

-Η αναθεώρηση και η βελτίωση των λογιστικών και ελεγκτικών προτύπων για τα ΙΧΙ.

Εκτός από τους στόχους του ΟΛΕΙΧΙ αξίζει να αναφερθούμε και στην δομή του καθώς και στις δραστηριότητές του.

Δομή:

Γενική Γραμματεία

Αποτελείται από τον γενικό γραμματέα(που είναι ο εκτελεστικός διευθυντής του ΟΛΕΙΧΙ) και τα τεχνικά και διοικητικά τμήματα. Ο γενικός γραμματέας είναι υπεύθυνος για τον συντονισμό των

διαφόρων τμημάτων/συμβουλίων του ΟΛΕΙΧΙ, την λειτουργία των καθημερινών εργασιών ,καθώς και του τομέα δημοσίων σχέσεων του ΟΛΕΙΧΙ με άλλους οργανισμούς.

Συμβούλιο Επιτρόπων

Το συμβούλιο επιτρόπων διορίζεται από την γενική συνέλευση για χρονικό διάστημα τριών ετών. Αποτελείται από 18 μέλη που προέρχονται από διάφορα ρυθμιστικά όργανα, από το εποπτικό συμβούλιο της σάρια, λογιστές, ΙΧΙ κ.λπ., τα οποία είναι υπεύθυνα για τον διορισμό του γενικού γραμματέα και των μελών του συμβουλίου του ΟΛΕΙΧΙ, καθώς και για θέματα που αφορούν την χρηματοδότηση του οργανισμού.

Εκτελεστική Επιτροπή

Αποτελείται από 6 μέλη, τα οποία είναι αρμόδια για θέματα που έχουν να κάνουν με επιχειρηματικά σχέδια, προϋπολογισμούς, οικονομικές καταστάσεις και τις εξωτερικές εκθέσεις ελέγχου.

Γενική Συνέλευση

Συνεδριάζει τουλάχιστον μία φορά τον χρόνο και είναι το ανώτατο όργανο του ΟΛΕΙΧΙ αποτελούμενο από όλα τα μέλη.

Συμβούλιο της Σάρια

Τα μέλη του τα οποία είναι το πολύ μέχρι 20, διορίζονται για περίοδο 4 ετών και προέρχονται από μελετητές fiqh που εκπροσωπούν τα εποπτικά συμβούλια της σάρια, των ΙΧΙ και των κεντρικών τραπεζών. Τα κύρια καθήκοντα του συμβουλίου περιλαμβάνουν τον έλεγχο των προσχεδίων των προτύπων που εκδίδει το ΟΛΕΙΧΙ ώστε να διασφαλιστεί η συμμόρφωση με την σάρια, την επίβλεψη των ερευνών που διεξάγονται σχετικά με τον νόμο της σάρια, την προώθηση της συνοχής στις αποφάσεις των διαφόρων εποπτικών συμβουλίων της σάρια των εκάστοτε ΙΧΙ και την παροχή βοήθειας στην ανάπτυξη διαφόρων συμβατών με το Ισλάμ χρηματοοικονομικών εργαλείων.

Συμβούλιο Λογιστικών και ελεγκτικών Προτύπων

Αποτελείται από 15 μέλη που διορίζονται για διάρκεια 4 ετών. Τα κύρια καθήκοντα της επιτροπής περιλαμβάνουν την προετοιμασία και ερμηνεία των λογιστικών και ελεγκτικών καταστάσεων, των προτύπων και των κατευθυντήριων γραμμών, καθώς και εκπαιδευτικών προτύπων και κωδικών δεοντολογίας, για λογαριασμό των ΙΧΙ. Τα μέλη της προέρχονται, μεταξύ άλλων, από ρυθμιστικά όργανα ,από εποπτικά συμβούλια της σάρια, από ΙΧΙ καθώς και από άλλους οργανισμούς που είναι υπεύθυνοι για την διαμόρφωση κανόνων στο πεδίο της λογιστικής και ελεγκτικής.

Δραστηριότητες

Το ΟΛΕΙΧΙ έχει μέχρι σήμερα εκδώσει 70 πρότυπα συμπεριλαμβανομένων 23 προτύπων χρηματοοικονομικής λογιστικής και καταστάσεων, πέντε ελεγκτικών προτύπων, έξι προτύπων διακυβέρνησης, 30 προτύπων σχετικά με την σάρια και δύο κωδικών δεοντολογίας για τους

λογιστές και ελεγκτές των ΙΧΙ. Έχει επίσης εκδώσει μία οδηγία σχετικά με τον σκοπό και τον τρόπο υπολογισμού των δεικτών κεφαλαιακής επάρκειας για τις ισλαμικές τράπεζες.

Τα πρότυπα αυτά έχουν μέχρι σήμερα εφαρμοστεί είτε υποχρεωτικά, είτε ως σημεία αναφοράς σε χώρες όπως το Μπαχρέιν, το Σουδάν, η Ιορδανία, το Λίβανο, το Κατάρ, η Συρία και το Ντουμπάι.

ΟΛΕΙΧΙ έναντι ΓΠΛΑ

Υπάρχουν διαφορές μεταξύ λογιστικών προτύπων που καθορίζονται από το ΟΛΕΙΧΙ και των αντίστοιχων του συμβατικού χρηματοοικονομικού συστήματος που είναι οι Γενικά Παραδεκτές Λογιστικές Αρχές(ΓΠΛΑ). Αυτό συμβαίνει κυρίως λόγω των διαφορετικών σημείων στα οποία δίνουν έμφαση οι παραδοσιακές ΓΠΛΑ, αφού δεν έχουν ως σημείο αναφοράς κάποιο θρησκευτικό πλαίσιο αλλά είναι προσανατολισμένες στην εξυπηρέτηση των συμβατικών οικονομιών της ελεύθερης αγοράς με την χρήση τοκοφόρων εργαλείων. Σε περιπτώσεις στις οποίες οι λογιστικές αρχές παραβιάζουν τα πρότυπα της σαρία, αυτές απορρίπτονται. Σε αντίθετη περίπτωση, ενσωματώνονται στα πρότυπα του ΟΛΕΙΧΙ, όπως για παράδειγμα έγινε στην περίπτωση των εννοιών του ενεργητικού των υποχρεώσεων, της καθαρής θέσης, των εσόδων, των εξόδων και των κερδών.

Μείζονα Θέματα

Η ιδιαίτερη φύση των ΙΧΙ έχει οδηγήσει στην δημιουργία πολυάριθμων λογιστικών ζητημάτων, τα οποία εξετάζονται στην συνέχεια.

Οικονομικές Καταστάσεις

Σύμφωνα με τα πρότυπα Χρηματοοικονομικής λογιστικής του ΟΛΕΙΧΙ με τίτλο “ΓΕΝΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΔΗΜΗΣΙΕΥΣΗ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ ΤΩΝ ΙΣΛΑΜΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ”, το πλήρες σύνολο των οικονομικών καταστάσεων που δημοσιεύονται από τις ισλαμικές τράπεζες θα πρέπει να αποτελείται από:

Κατάσταση οικονομικής θέσης(ισολογισμός).

Κατάσταση εισοδήματος.

κατάσταση ταμειακών ροών.

Κατάσταση μεταβολών της καθαρής θέσης.

Κατάσταση μεταβολών στις δεσμευμένες επενδύσεις.

Κατάσταση των πηγών και των χρήσεων των πόρων για το zakat και τα φιλανθρωπικά ταμεία.

Κατάσταση των πηγών και των χρήσεων των πόρων του ταμείου Qard (δάνειο καλής πίστης).

Οι τρεις τελευταίες καταστάσεις απαντώνται μόνο στις ισλαμικές τράπεζες, οπότε θα τις αναλύσουμε περαιτέρω.

Κατάσταση μεταβολών στις δεσμευμένες επενδύσεις

Στην περίπτωση των δεσμευμένων λογαριασμών επενδύσεων, ισχύουν περιορισμοί αναφορικά με το πως και που μπορούν να επενδυθούν κεφάλαια των λογαριασμών από την τράπεζα.

Η κατάσταση μεταβολών παρουσιάζει τις δεσμευμένες επενδύσεις της τράπεζας, σε μια συγκεκριμένη ημερομηνία, καθώς και τις καταθέσεις και αναλήψεις χρηματικών ποσών από τους κατόχους αυτών των λογαριασμών κατά την διάρκεια της περιόδου έως αυτή την

ημερομηνία. Επιπροσθέτως, παρέχονται πληροφορίες για τα κέρδη και τις ζημιές από τις δεσμευμένες επενδύσεις, όπως επίσης και για το μερίδιο κερδών του διαχειριστή των επενδύσεων κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης περιόδου.

Σύμφωνα με τα πρότυπα του ΟΛΕΙΧΙ, οι δεσμευμένες επενδύσεις δεν αποτελούν στοιχεία του ενεργητικού της τράπεζας, αφού δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν ή να διατεθούν κατά βούληση απ' την τράπεζα. Συνεπώς δεν παρουσιάζονται στον ισολογισμό της.

Το μερίδιο των κερδών του διαχειριστή των επενδύσεων εξαρτάται από το είδος της συμφωνίας μεταξύ του ιδίου και του κατόχου του δεσμευμένου επενδυτικού λογαριασμού. Αν η σχέση διέπεται από συμβόλαιο mudaraba, τότε ο διαχειριστής επενδύσεων έχει δικαίωμα συμμετοχής σε κάποιο ποσοστό των κερδών από την επένδυση. Στην περίπτωση ζημιών δεν θα κερδίσει κάτι, αλλά δεν θα είναι επίσης υπόχρεος να καταβάλει κάποιο ποσό. Εάν έχει χρησιμοποιηθεί αν' αυτού κάποια πρακτορική σύμβαση, το μερίδιο του διαχειριστή δεν θα σχετίζεται με την επένδυση, αλλά θα είναι μάλλον κάποια πάγια αμοιβή.

Κατάσταση των πηγών και των χρήσεων των πόρων για το zakat και τα φιλανθρωπικά ταμεία.

Το zakat είναι η σε τακτά χρονικά διαστήματα υποχρεωτική καταβολή καθορισμένου ποσοστού του πλούτου του μουσουλμάνου για φιλανθρωπίες ή για δημόσιο όφελος.

Όταν η τράπεζα αναλαμβάνει την ευθύνη της συλλογής και διανομής των zakat και των πόρων που προορίζονται για φιλανθρωπίες, οφείλει να καταρτίζει κατάσταση που να περιλαμβάνει τις πηγές και τις χρήσεις των εν λόγω κεφαλαίων κατά την διάρκεια μιας περιόδου καθώς και το υπόλοιπο των τυχόν αδιανέμητων πόρων στο τέλος της αυτής περιόδου.

Κατάσταση των πηγών και των χρήσεων των πόρων του ταμείου Qard (δάνειο καλής πίστης)

Το ward (δάνειο καλής πίστης) είναι ένα μη τοκοφόρο δάνειο που επιτρέπει στον δανειολήπτη να χρησιμοποιήσει για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα τα κεφάλαια από το δάνειο με την προϋπόθεση να επιστρέψει το ίδιο ποσό κατά την λήξη της συμφωνηθείσας περιόδου. Τα κεφάλαια qard εξυπηρετούν, κυρίως, κοινωνικούς σκοπούς και χρηματοδοτούνται είτε εσωτερικά είτε εξωτερικά.

Η κατάσταση δείχνει τις πηγές και τις χρήσεις των κεφαλαίων qard κατά την διάρκεια μιας περιόδου και το υπόλοιπο των εκκρεμών δανείων ή αδιανέμητων κεφαλαίων στο τέλος της περιόδου αυτής.

Αποτίμηση περιουσιακών στοιχείων

Σε γενικές γραμμές ακολουθείται η αρχή του ιστορικού για την αποτίμηση των περιουσιακών στοιχείων. Ωστόσο μπορούν να χρησιμοποιηθούν διαφορετικές μέθοδοι ανάλογα με τους όρους και τις προϋποθέσεις του συμβολαίου σχετικά με το προς εκτίμηση περιουσιακό στοιχείο. Για παράδειγμα γίνεται διάκριση μεταξύ ενός συμβολαίου mourabaha στο οποίο ο πελάτης είναι υποχρεωμένος να εκπληρώσει την δέσμευσή του για αγορά και ενός συμβολαίου murabaha ή murabaha στο οποίο δεν είναι υποχρεωμένος να εκπληρώσει την δέσμευσή του για την εκτέλεση της συναλλαγής. Στην πρώτη περίπτωση, το περιουσιακό στοιχείο, μετά την απόκτηση, αποτιμάται στο ιστορικό του κόστος, ενώ στην δεύτερη περίπτωση, με το χρηματικό του ισοδύναμο.

Λογιστική διαχείριση του zakat

Το ΠΛΧ Νο 9 παρέχει λεπτομέρειες σχετικά με την λογιστική διαχείριση του zakat. Καθορίζει ότι μπορούν να χρησιμοποιηθούν δυο μέθοδοι για τον υπολογισμό του zakat. Η πρώτη βασίζεται στα καθαρά περιουσιακά στοιχεία και η δεύτερη στα καθαρά επενδυτικά κεφάλαια. Για αμφότερες τις μεθόδους χρησιμοποιείται συντελεστής 2,5% για τον υπολογισμό του zakat και το αποτέλεσμα θα πρέπει να είναι το ίδιο ανεξάρτητα από την εφαρμοζόμενη μέθοδο. Τα ισλαμικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα θα πρέπει να αναφέρουν στις οικονομικές τους καταστάσεις την μέθοδο και τα στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν για τον υπολογισμό του zakat. Το ΠΛΧ Νο 9 αναφέρει επίσης ότι για τους σκοπούς διαχείρισης του zakat, θα πρέπει τα εμπορικά κεφάλαια να αποτιμώνται στην αγοραία τιμή τους και όχι στο ιστορικό τους κόστος, προκειμένου να ληφθούν υπόψη τυχόν ανεκμετάλλευτα κέρδη ή ζημιές.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, το ΙΧΙ είναι υποχρεωμένο να καταβάλει zakat όταν για παράδειγμα το απαιτεί η νομοθεσία ή το καταστατικό της εταιρείας ή όταν η γενική συνέλευση των μετόχων έχει περάσει ψήφισμα προς τον σκοπό αυτό. Το ΠΛΧ Νο9 απαιτεί όπως το zakat αντιμετωπιστεί ως μη λειτουργική δαπάνη ενώ το απλήρωτο zakat ως υποχρέωση. Σε περίπτωση ωστόσο, που ορισμένοι ή όλοι οι μέτοχοι ζητούν από το ΙΧΙ να ενεργήσει ως αντιπρόσωπος για την εκπλήρωση των υποχρεώσεών τους αναφορικά με το zakat σε σχέση πάντα με τις επενδύσεις τους στο ΙΧΙ, τότε το ΙΧΙ δεν υποχρεούται στην καταβολή zakat το οποίο θα αφαιρείται από το μερίδιο των μετόχων από τα διανεμημένα κέρδη. Εάν τα διανεμημένα κέρδη δεν επαρκούν για την κάλυψη της υποχρέωσης των μετόχων, το επιπλέον ποσό που καταβάλλεται από το ΙΧΙ θα πρέπει να καταγράφεται ως απαιτητό από τους μετόχους.

Πρέπει να διευκρινιστεί ότι οι φόροι και το zakat είναι δύο διαφορετικές έννοιες. Οι φόροι δεν εκπίπτουν από το ποσό που δίνεται για zakat αν και κατά τον υπολογισμό του zakat οι φόροι που οφείλονται κατά την διάρκεια του οικονομικού έτους αφαιρούνται ως υποχρεώσεις.

Το zakat είναι ένας από τους πυλώνες του Ισλάμ. Για τους μουσουλμάνους μπορεί να θεωρηθεί ως θρησκευτική υποχρέωση και μηχανισμός που εξασφαλίζει την αναδιανομή του πλούτου από τους ευημερούντες σε όσους έχουν ανάγκης εκ τούτου, κάθε “δημιουργική λογιστική” ή προσπάθεια για ελαχιστοποίηση του zakat θα ήταν αμαρτία και ταυτόχρονα θα αναιρούσε τον σκοπό του.

Προβλέψεις και αποθεματικά

Για την αντιμετώπιση της κατάστασης των προβλέψεων και των αποθεματικών το ΟΛΕΙΧΙ ανέπτυξε το ΠΧΛΝο11 που αναφέρεται στις προβλέψεις και τα αποθεματικά. Γίνεται σαφής διάκριση μεταξύ προβλέψεων και αποθεματικών.

Η πρόβλεψη ορίζεται ως το αντιστάθμισμα επισφαλών απαιτήσεων και αποτελείται από δαπάνες που εμφανίζονται ως έξοδα έναντι εσόδων. Δημιουργείτε έτσι σε σχέση με τις απαιτήσεις τα χρηματοοικονομικά ή επενδυτικά στοιχεία όταν υπάρχει αμφιβολία για το αν, τελικά, θα πραγματοποιηθεί η λήψη/συλλογή των απαιτήσεων ή υπάρχει μείωση της αξίας τους. Το πρότυπο προσδιορίζει και ερμηνεύει δύο είδη προβλέψεων.

Ειδική πρόβλεψη: Το ποσό που προορίζεται για την κάλυψη μιας υπολογισμένης μείωσης της αξίας ενός συγκεκριμένου τύπου περιουσιακού στοιχείου. Για τις εισπρακτέες απαιτήσεις η πρόβλεψη ισούται με το ποσό που απαιτείται για την

αναπλήρωση της αξίας του περιουσιακού στοιχείου στην ισοδύναμη χρηματική αξία του στοιχείου αυτού, ενώ για τα χρηματοοικονομικά και επενδυτικά στοιχεία η πρόβλεψη θα πρέπει να είναι ίση με το χαμηλότερο μεταξύ της ισοδύναμης χρηματικής αξία και του κόστους. Η ειδική πρόβλεψη αφαιρείται από τα συνδεδεμένα με αυτή περιουσιακά στοιχεία.

Γενική πρόβλεψη: το ποσό που προορίζεται για την κάλυψη μιας ενδεχόμενης ζημιάς που μπορεί να προκύψει ως αποτέλεσμα αδιευκρίνιστων κινδύνων σε σχέση με τις απαιτήσεις, τα χρηματοοικονομικά και επενδυτικά στοιχεία. Η πρόβλεψη θα πρέπει να αντανakλά εκτιμημένες ζημίες από συμβάντα που έχουν γίνει ήδη στο παρελθόν. Η γενική πρόβλεψη αφαιρείται από την συνολική αξία των απαιτήσεων και των χρηματοοικονομικών και επενδυτικών στοιχείων.

Το αποθεματικό ορίζεται ως ένα στοιχείο των ιδίων κεφαλαίων(είτε των κατόχων επενδυτικών λογαριασμών είτε και των μετόχων)που αποτελείται από διακρατήσεις προερχόμενες από τα έσοδα. Δυο είδη αποθεματικών ορίζονται και καλύπτονται από το πρότυπο:

Αποθεματικά εξισορρόπησης κερδών: Είναι ένα ποσό που η ισλαμική τράπεζα διακρατεί από τα έσοδα *mudaraba*, πριν από την κατανομή του μεριδίου *mudarib*, προκειμένου να διατηρήσει μία σχετικά σταθερή απόδοση επένδυσης για τους κατόχους επενδυτικών λογαριασμών. Καθώς τόσο οι κάτοχοι επενδυτικών λογαριασμών όσο και η ισλαμική τράπεζα συμβάλουν στην δημιουργία του αποθεματικού, αυτό θα πρέπει αντίστοιχα να αντικατοπτρίζεται στην κατάσταση οικονομικής θέσης. Επομένως, το μερίδιο των κατόχων μη δεσμευμένων επενδυτικών λογαριασμών παρουσιάζεται στον λογαριασμό των κατόχων μη δεσμευμένων επενδυτικών λογαριασμών, ενώ το μερίδιο των μετόχων της τράπεζας παρουσιάζεται ως μέρος της καθαρής θέσης.

Αποθεματικά επενδυτικού κινδύνου: Είναι το ποσό διακράτησης από τα έσοδα των κατόχων επενδυτικών λογαριασμών μετά την διανομή του μεριδίου *mudarib* και στόχος τους είναι η αποζημίωση των κατόχων επενδυτικών λογαριασμών σε περίπτωση μελλοντικών ζημιών από επενδυτικές δραστηριότητες. Τα αποθεματικά αυτά καταχωρούνται επίσης στην κατάσταση οικονομικής θέσης, στον λογαριασμό των κατόχων μη δεσμευμένων επενδυτικών λογαριασμών.

Κατανομή κερδών

Όπως προαναφέρθηκε, είχαν παρατηρηθεί σημαντικές αποκλίσεις, μεταξύ των ΙΧΙ, στην λογιστική διαχείριση της κατανομής των κερδών ανάμεσα στους κατόχους επενδυτικών λογαριασμών και στις τράπεζες. Οπότε το ΟΛΕΙΧΙ ανέπτυξε το ΠΛΧ Νο5 "Δημοσίευση της Βάσης για την κατανομή των κερδών μεταξύ της καθαρής θέσης των μετόχων και των κάτοχων επενδυτικών λογαριασμών", το οποίο καθορίζει τις απαιτήσεις της δημοσίευσης που σχετίζονται με την κατανομή του κέρδους για τους δεσμευμένους και μη δεσμευμένους λογαριασμούς καθώς και με τα κίνητρα κέρδους. Το πρότυπο απαιτεί, μεταξύ άλλων, όπως η ισλαμική τράπεζα γνωστοποιήσει τη βάση που χρησιμοποιεί για την κατανομή του κέρδους μεταξύ των ιδίων κεφαλαίων και των κατόχων επενδυτικών λογαριασμών καθώς και των ποσοστών του κάθε μέρους. Η χρηματοοικονομική κατάσταση θα πρέπει να αναφέρει την βάση που χρησιμοποιήθηκε για τη χρέωση εξόδων στους μη δεσμευμένους επενδυτικούς λογαριασμούς και κατά πόσο η τράπεζα περιλαμβάνει τους μη δεσμευμένους λογαριασμούς επενδύσεων στην κατανομή των κερδών και των εσόδων που παρήχθησαν από τους λογαριασμούς όψεως και τις εργασίες της τράπεζας, αντίστοιχα.

Κοινωνική Αναφορά

Αν οι περισσότεροι μελετητές όπως και οι άνθρωποι των επιχειρήσεων θα συμφωνήσουν ότι το ΟΛΕΙΧΙ έχει συμβάλει σημαντικά προς την κατεύθυνση της τυποποίησης των λογιστικών απαιτήσεων για τα ΙΧΙ, με όλες τις θετικές συνέπειες που αυτό συνεπάγεται, δεν είναι όλα ρόδινα.

Ένα από τα κύρια πεδία κριτικής είναι αυτό που θα μπορούσε να ονομαστεί κοινωνική αναφορά, ως “Την διαδικασία της παροχής πληροφοριών για την εκπλήρωση της κοινωνικής ευθύνης. Συνήθως ,η διαδικασία αναλαμβάνεται από την κοινωνικά υπεύθυνη εταιρεία η οποία μπορεί να περιλαμβάνει πληροφορίες στην ετήσια έκθεση της ,ειδικές εκδόσεις ή εκθέσεις ή ακόμα και κοινωνικά προσανατολισμένη διαφήμιση” .

Όπως έχουμε δει, η κοινωνική ευθύνη έχει ιδιαίτερη σημασία για το Ισλάμ. Οι άνθρωποι, σύμφωνα με το Ισλάμ, οφείλουν τον πλούτο τους στον Αλλάχ. Όλοι οι μουσουλμάνοι θα πρέπει να κάνουν καλές πράξεις και να συμβάλουν στην ανάπτυξη της κοινωνικής ευημερίας. Ο στόχος τους και συνεπώς και των επιχειρήσεων δεν θα πρέπει να είναι μόνο η μεγιστοποίηση των κερδών. Για τους λόγους αυτούς πολλοί συγγραφείς έχουν ζητήσει τον εμπλουτισμό της χρηματοοικονομικής λογιστικής και των εκθέσεων με πληροφορίες καλά προσδιορισμένων πτυχών κοινωνικής αναφοράς.

Η αναφορά των οικονομικών καταστάσεων 29 ισλαμικών τραπεζών έδειξε ότι ,σε γενικές γραμμές ,οι ισλαμικές τράπεζες ήταν κατώτερες των προσδοκιών όσον αφορά την κοινωνική αναφορά. Οι τράπεζες που εφάρμοζαν τα πρότυπα του ΟΛΕΙΧΙ, όπως και οι τράπεζες που υποχρεώνονταν να καταβάλουν το zakat, πορεύονταν, γενικά, σχετικά καλύτερα.

Βιβλιογραφία Κεφαλαίου

Ισλαμική χρηματοοικονομική και τραπεζική, Αλεξάκης Χ , Τσικούρας Α

Σελ. 104-11, 114-118, 120-122

xii. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

Οι σημαντικότερες διαφορές μεταξύ συμβατικού και ισλαμικού τραπεζικού συστήματος.

Συμβατικό τραπεζικό σύστημα	Ισλαμικό τραπεζικό σύστημα
Το χρήμα είναι ένα προϊόν που εκτός από μέσο συναλλαγής παρουσιάζει και την αξία.	Τα περιουσιακά στοιχεία είναι το προϊόν. Το χρήμα είναι απλά και μόνο μέσο συναλλαγής.
Ο χρόνος είναι η βάση για την χρέωση του τόκου στο κεφάλαιο. Ο τόκος χρεώνεται ακόμα και όταν ο οργανισμός έχει ζημία, οπότε δεν υπάρχει η έννοια του μοιράσματος της ζημίας (και του κέρδους).	Η βάση για το κέρδος είναι η ανταλλαγή αγαθών και υπηρεσιών Όταν ο οργανισμός έχει ζημία, η ζημία αυτή μοιράζεται (mudaraba).
Ενώ υπάρχει χρηματοδότηση με καταβολή μετρητών ή χρηματοδότηση με κεφάλαια κίνησης, δεν εκτελούνται συμφωνίες για ανταλλαγή αγαθών και υπηρεσιών.	Η εκτέλεση συμφωνιών για ανταλλαγή αγαθών και υπηρεσιών είναι η πιο σύνηθες μέσο καταβολής κεφαλαίων όπως με τα χρηματοδοτικά συμβόλαια Murabaha, salam και Istina.
Λόγο της μη ύπαρξης των αγαθών και υπηρεσιών κατά την καταβολή κεφαλαίων, λαμβάνει χώρα επέκταση του χρήματος και το οποίο δημιουργεί πληθωρισμό Λόγο των πληθωριστικών επιπτώσεων στο κόστος των προϊόντων οι επιχειρηματίες αυξάνουν τις τιμές των	Λόγο της αιωνίας αγαθών και υπηρεσιών δεν γίνεται επέκταση του χρήματος κ έτσι δεν δημιουργείται πληθωρισμός. Στο Ισλαμικό τραπεζικό σύστημα δεν επιβάλλεται καμία επιπλέον αύξηση στις τιμές λόγω της ρύθμισης του

Αγάθων και των υπηρεσιών.	πληθωρισμού.
Οι κυβερνήσεις λαμβάνουν πολύ εύκολα δάνεια από τη κεντρική τράπεζα χωρίς να προχωρήσουν σε δαπάνες ανάπτυξης κεφαλαίου.	Η κυβέρνηση δεν μπορεί να λάβει δάνεια από τον νομισματικό οργανισμό χωρίς να καταστήσει σίγουρη την μεταφορά αγαθών στο Εθνικό ταμείο επενδύσεων.
Η πραγματική αύξηση του πλούτου δεν λαμβάνει χώρα αφού το χρήμα παραμένει σε λίγα χέρια.	Πραγματικός πλούτος για τους ανθρώπους και τη κοινωνία λαμβάνει χώρα λόγω του πολλαπλασιαστικού αποτελέσματος που συμβαίνει στο χρήμα αφού οι τράπεζες είναι σε θέση να δανείζουν λόγω του μεγάλου ποσοστού καταθέσεων. Έτσι ο πλούτος μοιράζεται σε πολλά χέρια.
Λόγο της αποτυχίας των διάφορων έργων τα δάνεια απαγορεύονται ως μη εκτελεστέα δάνεια.	Αν αποτύχουν τα διάφορα έργα, υπάρχει η δυνατότητα η διαχείριση του οργανισμού να μεταφερθεί σε κάποιον οργανισμό με καλύτερη διεύθυνση.
Λόγο της μείωσης του ΑΕΠ, η εκάστοτε χώρα εισάγει περισσότερα από όσα εξάγει άρα αυτό έχει ως αποτέλεσμα μεγαλύτερο χρέος προς το εξωτερικό και μείωση της εσωτερικής αξίας του νομίσματος.	Λόγο της αύξησης του ΑΕΠ, η χώρα εξάγει περισσότερα από όσα εισάγει. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση των χρεών προς το εξωτερικό και την αύξηση της εσωτερικής αξίας του νομίσματος.

xiii. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

Όπως βλέπουμε στα παραπάνω η ισλαμική οικονομία μπορεί να χαρακτηριστεί και ως ιδανική, αφού το μέλλον για μία χώρα που θα λειτουργούσε κάτω από τις συνθήκες ενός τέτοιου οικονομικού μοντέλου φαίνεται ευόιωνο. Παρόλα αυτά στην πραγματικότητα στις χώρες που λειτουργούν στα πλαίσια αυτού του οικονομικού συστήματος επικρατεί φτώχεια και εξαθλίωση για το μεγαλύτερο μέρος του πλυθησμού. Αυτό οφείλεται σε διάφορες αιτίες και λόγους κάποιους από τους οποίους θα αναφέρουμε και θα αναλύσουμε παρακάτω.

Ο κυριότερος λόγος που οι Ισλαμικές χώρες είναι φτωχές παρ'όλο το οικονομικό σύστημα και την παραγωγή πετρελαίου είναι διότι όπως αναφέρουμε και παραπάνω, το μεγαλύτερο κομμάτι του ιδιωτικού πλούτου στις χώρες του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου δηλαδή στα κράτη του Κουβείτ, του Κατάρ, του Ομάν, στη Σαουδική Αραβία, στο Μπαχρέιν και στα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα το διαχειρίζονται διεθνείς οργανισμοί αντί για ισλαμικές εταιρείες με αποτέλεσμα ο πλούτος αυτός να επενδύεται σε εταιρίες που ανήκουν σε δυτικές οικονομίες και την ανάπτυξη αυτών αντί των ισλαμικών. Με αυτή την διαρροή κεφαλαίων προς την δύση, οι ισλαμικοί οικονομικοί οργανισμοί διαχειρίζονται πολύ μικρότερα κεφάλαια.

Αποτέλεσμα αυτής της αυθέρειας αλλά ταυτόχρονα νόμιμης εκμετάλευσης των φυσικών και οικονομικών πόρων των ισλαμικών χωρών από δυτικούς οργανισμούς αλλά και η τάση για αύξηση των κερδών τους, είναι οι πολιτικές και στρατιωτικές διαμάχες που αναπτύσσονται μεταξύ δύσης και ανατολής αλλά και οι μόνιμες διαταραχές των κοινωνιών ο οποίες παρεμποδίζουν την άνθηση όλων των τομέων στις χώρες αυτές, συμπεριλαμβανομένου και του οικονομικού.

Ένας άλλος λόγος που δεν ευδοκιμούν οι οικονομίες των ισλαμικών χωρών, όπως έχουμε αναλύσει και στο μεγαλύτερο κομμάτι της εργασίας είναι, το γεγονός ότι οι οικονομικοί οργανισμοί που λειτουργούν στα πλαίσια της σάρια και όλου του ισλαμικού συστήματος αναγκάζονται να πράττουν σύμφωνα με συγκεκριμένους νόμους και κανόνες. Αυτό έχει ως

αποτέλεσμα το αποκλεισμό ορισμένων επενδύσεων ιδιαίτερα κερδοφόρων για τους οργανισμούς αυτούς όπως για παράδειγμα, επενδύσεις σε εταιρίες παραγωγής οινοπνευματωδών ποτών, παραγωγής χοιρινού κρέατος ή ακόμη και τυχερών παιγνίων.

Τέλος, οι οικονομίες επηρεάζονται και από το πολίτευμα που επικρατεί σε κάθε χώρα. Το μεγαλύτερο ποσοστό των Ισλαμικών χωρών υποφέρει από μοναρχικά καθεστώτα που ενισχύουν την συσσώρευση του πλούτου στους λίγους και την διαχείριση του με βάση τα δικά τους συμφέροντα και όχι του συνόλου του πληθυσμού.

Βιβλιογραφία

Νομισματική Θεωρία και Πολιτική, Αλεξόπουλος Α.

"Δ. Α. Γερμίδη, Διεθνής Τραπεζική – Σύγχρονες Τάσεις στην Οργάνωση της
διεθνούς χρηματοδοτήσεως, Παπαζήσης, 1982"

Σελ. 67-74

77-86

"Ισλαμική χρηματοοικονομική και τραπεζική, Αλεξάκης Χ , Τσικούρας Α"

Σελ. 15-18

21-25

28-30

33-38

40-44

47-50

53-56

58-61

63-68

104-110

114-118

120-122

<http://www.iifm.net> Διεθνής Ισλαμική Χρηματαγορά

<http://www.iifm.net> Ισλαμικό Ίδρυμα Έρευνας και Εκπαίδευσης

<http://www.lmcbahrain.com> Κέντρο Διαχείρισης Ρευστότητας

<http://www.learnislamicfinance.com/> conventional vs islamic banking

"Ισλάμ και Καπιταλισμός, Rodinson M. Εκδόσεις Κάλβο, 1980"

Σελ. 36-40